

Değerli Kubbealtı Dostları

Bu sayımızın büyük bölümünü vefâtının 50. Yılı münâsebetiyle büyük şâirimiz Yahyâ Kemal Beyatlı'ya ve 25 Haziran'da aramızdan ayrılan Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre Hoca'ya tahsis ettik.

Mütefekkir yazar Sâmîha Ayverdi'nin makâlesi “Büyük Terbi-yeci Mevlânâ” adını taşıyor. Aysel Yüksel, yazarımızın yeni neşre-dilen eseri Kaybolan Anahtar'ı, Emin Işık Hoca ise makâlesinde “Çağdaşlığın Öteki Yüzü”nü anlatıyor. Yahya Kemal bölümünde Hicran Göze, Prof. Dr. Abdullah Uçman, Prof. Dr. M. Mehdi Ergü-zel, Dursun Gürlek, Doç. Dr. Ali Şükrü Çoruk, Zeki Önsöz, Mehmet Nuri Bingöl, Meryem Aybike Sinan'ın makâleleri yer alıyor. Kemal Aren de bu sayıda Yahya Kemal'in “Mehlikâ Sultan” adlı şiirini tahlil ediyor. Bu arada Ekrem Hakkı Ayverdi'nin arşivinden çıkan Yahyâ Kemal Dosyası'na da yer verdik. Bu dosyada şâirin vefâtın-dan hemen sonra bâzı gazete ve dergilerde çıkan neşriyattan ve mühim fikir, sanat ve edebiyat adamlarının değerlendirmelerinden bahsediliyor.

Ahmed Yüksel Özemre bölümünde, Ergun Göze, Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar, Prof. Dr. Güngör Şatıroğlu ve M. Nihat Malkoç yakından tanıdıkları ilim ve gönül insanını anlatıyorlar. Memduh Cumhur ise ebediyete yolcu ettiğimiz Ahmed Yüksel Hoca'yı bir rubâisiyle yâd ediyor.

Bu yaz, ilim, fikir ve sanat dünyâsı bakımından tam bir hü-zün mevsimi oldu. Vâkîfımız ve yazarımız Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özem-re'den sonra Bandırmalı Sütçü Ali Efendi (Ali Öztaylan)'ı da kaybet-tik. 7 Eylül 2008 Pazar günü Köprülü Mehmet Paşa Medresesi'nde “Kubbealtı Vakfı Dostları”na verilen iftarda bu iki muhterem zat yapı-lan konuşmalarla yâdedildi.

Kültür sanat kurslarımız 11 Ekim'de başlıyor. Tezhib, Mûsikî, Hat Sanatı, Türkçeyi Doğru ve Güzel Konuşma (Diksiyon), Osmanlı Türkçesi ve Yazı Atölyesi kurslarına kayıtlar başlamış bulunuyor. “Kubbealtı Sohbetleri” de sonbaharda başlayacaktır.

Vakfımız eylül ayında altı adet kitabı kültür hayâtımıza sundu. Sâmîha Ayverdi'nin şimdiye kadar yayımlanmamış yazılarından oluşan Kaybolan Anahtar basılmış bulunuyor. Ayrıca kapak tasarımı yenilenmiş ve gözden geçirilmiş olarak Dile Gelen Taş'ın ikinci, Hâtıralarla Başbaşa'nın üçüncü baskıları ve Boğaziçinde Târih'in ye-dinci baskısı da okuyucularla buluştu. Değerli târihçi Yılmaz Öztu-na'nın İkinci Abdülhamîd, Zamânı ve Şahsiyeti isimli kaynak eserinin ilk baskısı Abdülhamîd ile ilgili birçok târihî gerçeği gün yüzüne çıkarıyor. Kadıköylü Yıllarım'ın yazarı Hicran Göze'nin Mehmet Âkif'e farklı bir bakış açısı getirdiği Mehmed Âkif

Hüzünlü Bir Yolcu-luk'un ilk baskısı da kitaplarımız arasındaki yerini almış bulunuyor. Önümüzdeki aylarda İnci Ayan Birol'un Desen Tasarımı ve Çizim Tekniđi, Nihad Sâmi Banarlı'nın İstanbul'a Dâir ile Kitaplar ve Portre-ler, Dursun Gürlek'in Kitaplar ve Âlimler isimli eserleri neşreedeceğiz. Banarlı'nın kitaplarını Prof. Dr. Abdullah Uçman neşre hazırlıyor.

Bu sene de Diyanet'in Sultanahmet Camii avlusunda düzenle-diği kitap fuarına katıldık. Ekimde Frankfurt Kitap Fuarı'na Kasım-da da Tüyap'ın kitap fuarına iştirak edeceğiz. İstanbul Fetih Cemi-yeti Yayınları'ndan sonra Cenân Vakfı Yayınları'nın dağıtımını da üstlenmiş bulunuyoruz.

Bu yaz Ruscuk, Güneş Derneđi ve Şumnu Kültür Evi'nden ge-len on kız öğrenciye Kubbealtı'nda 30 gün ebru, bağlama, Türk dili ve edebiyâtı hakkında ders verildi. Öğrenciler, 9 Ağustos günü de Köprülü Mehmed Paşa Medresesi'nde kalabalık bir topluluğa çalış-malarını sergilediler. Gösteri sonunda kursa katılan öğrencilere Vakfımız tarafından kurs bitirme belgesi ve çeşitli hediyeler verildi.

Yeni yılda, yeni sayımızda buluşmak üzere hoşça kalın.

Kubbealtı

Büyük Terbiyecisi Mevlânâ

Sâmiha Ayverdi

Beşer târihinin ezelden ebede, değişmez bir kaderi vardır. Her devirde her asırda bâzen dalâletler ile haşır neşir olur, bâzen de gerçekleri kendine reh-ber tutup onlarla nafakalanmak ve içinin kirlerini yine onlarla yıka-yıp pir ü pâk etmek ister. Haklıdır. Zîra madde âleminin çeşitli ıstı-râpları, türlü aldatışları ve türlü çileleri ve boğuntuları arasından kendine soluk alacak bir menfez açmayacak olursa, fert olarak da cemiyet olarak da bekâ ve devâmının tehlikeye düştüğüne devirler boyu tekrarlamış olduğu tecrübesiyle, şahit olmuştur. Bu yüzden de bir ölüm kalım mâcerâsı demek olan bu hakikat arayıcılığı, târihin her çağında insan oğlunun hayat temînâtı olmuştur.

Kendisine yaşama ve üreme sahası açmak mücâdelesinde olan her canlı gibi, insan da aynı mücâdeleyi, madde planında olduğu kadar mânâ planında da yapmış ve kıyâmete kadar da yapacaktır. Tabiat kânunlarının zarûrî bir îcabı olan bu arayıcılık, zaman zaman kütlelerin karşısına büyük kurtarıcılar çıkarmıştır. İşte, canlarını be-şerin huzur ve selâmetine adanmış olan bu kurtarıcılardan biri de Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'dir. İnsanlık âlemine yedi yüz yıldır hikmet ve hakikat sâkiliği eden Mesnevî'si ile reel hayâta o kadar de-rinlemesine nüfuz etmiştir ki, içtimâî adâlet, vicdan hürriyeti, sosyal nizam adına bundan daha ustaca ve samimî bir müdâhale tasavvur edilemez. Onun için de Mesnevî, hangi devirde, hangi asırda olursa olsun, insan oğlunun kendi kendisiyle hesaplaşmaya, iç ve dış tabiatlarını hizâlî, terâzili, kontrollü bir sistem ve îman fikrine götürme-ye tatlı-sert bir vâsıta teşkil edecektir.

İngiliz mütefekkeri Huxley, sağa sola mezbûhâne çarpınan ve tabiat karanlığı içinde el yordamıyla kendisine istikâmet tâyin etme-ye çalışan kütlelerden bahsederken, insanların huzur ve saâdetten mahrum olmalarının sebebini, hakîkati, geçmiş zamanların verimle-rinde aramayıp geleceğin ufkunda belirecek zannetmelerinde görür.

İşte Mesnevî de, şüpheler, tereddütler, bocalamalar ve kararsızlıklar içinde kâh dalâlete, kâh hakîkate meyleden insan oğlu için, geçmişten geleceklere uzanan ebedî bir kılavuzdur. Yedi asır evvelinden gelen bu ses, beşeriyetin kulağına her devirde hikmet ve hakikat sırlarını söyleyecek, mustârip, meyus, ümitsiz ve çâresiz kütleleri, ihtiras tufanları ortasından çekip, onlara Nuh'un gemisi gibi, selâmet ve necât durağı olacaktır.

*

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, insan rûhunun şematik çatsını bütünüyle görüp, onun sakat, bozuk ve kusurlu taraflarına ferâset ve kudretle parmak koyan ve mânevî bir operasyonla da şifâlandı-ran büyük terbiyeciler kâfilesindedir.

Metodundaki başarı sebebi ise, hareket ve vüsul noktasının, sevgiden başlayıp sevgide tamamlanmasındadır. Lâkin beşeriyeti bu kadar iyi tanıyan ve her hâl ve kârda onu sevip lûtuflukâr olan Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'yi ne yazık ki beşer, hakkıyla tanımak tâlihine her zaman ulaşamamıştır. Eğer büyük çoğunluklar, böyle mutlu bir bahtiyarlığa ermiş olsalardı, yeryüzünü kasıp kavuran ni-ce nifak, ihtilâf, ziddiyet, fesad ve dalâletlerin kendiliğinden başları kesilirdi. Halbuki gaflet karanlığında ve zan vâdilerinde kalan insan oğlunun hatâlı görüşüne her fırsatta parmak koyan büyük hakîm, aynı fikri şu hikâyeciğiyle ne güzel realize eder: “Hiç fil görmemiş birkaç kişiyi, karanlıkta bir filin yanına bırakırlar ve: Fil nasıl bir mahlûktur? diye sorarlar. Kulağını tutan, fil, muazzam bir yelpâze-ye benzer, der. Bacağını tutan, koskoca bir sütundur, der. Gövdesi-ne el vuran: Fil, tıpkı bir kaya gibidir, cevâbını verir. Hâlbuki perde-ler açılıp fili bütünüyle görmek mümkün olunca, kıyas ve zan yo-luyla tavsif ettikleri mahlûkun, vehim ve hayallerinden bambaşka olduğu meydana çıkar.”

İşte biz de Mevlânâ'yı, gerek zihnî, gerek rûhî hayatımızın karanlıkları arasında, kendisine asla benzemeyen bir şeylere benzet-mekteyiz. Halbuki hakîkatî meydana çıkaracak güneş doğup, per-deler açılınca, Mevlânâ denen âbide insanın, her devirde ve her asır-da beşeriyeti eğriden doğruya, dalâletten hidâyete, küfürden îmâna dâvet eden bir mürebbî olduğunu görürüz. Onun için de dünya, kendisine hizâyâ getirecek, ham ve kaba enerjisini ilâhî bir sübli-masyonla temizleyip beşeriyete yarar hâle sokacak bu uluların izin-de ve gölgesinde ümit ve ideal aramak ihtiyâcındadır. Bâhusus sos-yal buhranların alıp yürüdüğü devirlerde bu ihtiyâç daha kesin ve keskin olarak kendini gösterir.

*

Her sene olduğu gibi bu yıl da Şeb-i Arûs ihtifâli yapılmaktadır. Yâni büyük hakîmin adı etrâfında şiirin, mûsikînin, semâ'ın, vecd ve aşkın el ve söz birliğiyle cemiyete bir nefes aldırma merâsimi.

Bilindiği gibi Hazreti Mevlânâ, dış tabiatın çeşitli boğuntusu içinde bunalmış olan kütleri, bir yandan şiirleri, gazelleri, rubâile-ri, bir yandan da ney ve kudüm sesleri, semâ denen aşk dalgalanış-ları ile, dış âlemden iç âleme çeker ve bu dâvette de güzel sanatların en ince kollarından faydalanırdı.

Mâzisi Orta Asya baksılarının millî rakslarına kadar giden semâ, insan oğlunu beşerî zaaf, ihtiras ve küçüklüklerin üstüne çıkararak, bir vecd ve âhenk terkididir. Öyle bir vecd ve âhenk terkibi ki buna, vücutların ritmik hareketiyle ifâde edilmiş şiir ve mûsikî de dene-bilir.

Şunu da unutmamalı ki Türk milleti, bedenle rûhun bu akortlu, bu müşterek ve muhteşem âhengine vâsıl olabilmek için bin senelik bir medeniyetin potasında yoğrulup, tradisyonel bir medeniyetin hikmet ve

irfan haddesinden geçmesi lâzım gelmiştir.

Bugün modern ilmin psiko-fizik imkânlarıyla insan rûhunda yapmak istediği deşarj ve tasfiyede, neylerin, kudümlerin, semâ'ın ve tefekkürün yarattığı kendinden geçiş, cezbe ve şevkin kudretli ve tabii buyruğu yoktur.

Dr. Alexis Carrel'in dediği gibi, şahlanmış ve gözü dönmüş tek-nik dünyânın hızı ve yarışı ortasında ruh yumuşaklığını, iç huzûru-nu ve mânevî değerlerini kaybederek îcatlarının esîri ve zebûnu ol-muş insan toplulukları, kendilerine yol gösterecek, gönüllerine ışık tutacak merkezlere bugün her zamandan daha muhtaçtır. Zîra men-fî ve tahrip edici kuvvetlerin yerini, yapıcı ve yükseltici elemanlarla doldurmak, ancak ve ancak Mevlânâ gibi, kütleleri sevgi ve birlik terbiyesiyle tasfiye yoluna götüren sistem sâhiplerine has bir kud-rettir.

İnsan oğlu duyucu, düşünücü ve görücü bir mahlûk olduğun-dan, huzur ve selâmeti de zihni ve rûhî terbiyesinin gelişme şartları-na bağlıdır. Bu itibarla mânevî ve rûhî değerleri kısır ve başı boş bı-rakılıp, gücünü ve himmetini yalnız madde üstüne, yâni sâdece dış tabiata harcayan bir cemiyetten, nizam, istikrar ve emniyet bekle-mek abestir.

Esâsen kütlelerin karakteristik inhitat vasfı, bu çeşit terbiyeciler-den yüz çevirmeleri ile sâbittir. Fakat gün olup ta, beşeriyetin canı boğazına gelerek bir moral kurtuluşa hasret ve ihtiyaç hissettiği an, artık onu sahte idoller ve ideolojilerle tatmin etmek mümkün olamaz ve kurtuluşu, asırların irfânını dölleyip bereketlendiren büyük reh-berlerin ardınca koşmakta bulur.

Bahçıvanı olmayan tarlayı ot basması tabiidir. Bugün de mânevî dünyâsı kontrolsüz, bakımsız ve gözcüsüz kalmış beşeriyet, zehirli otların istilâsına uğramış bulunuyor. Onu, bu verimsiz ve çorak hâ-le getiren parazitlerden kurtaracak eli aramak ve bulunca da ona sı-kı sıkıya yapışmak artık bir ölüm-kalım zarûretidir. Zîra cemiyetler, hatâların ve mânevî değerlere karşı göstermiş olduğu bîgâneliğin muhâsebesini yapmakta biraz daha gecikecek olursa, kurtuluşu ol-mayan bir gayyâya kendini atmış olacaktır. Artık ihtiyar dünya, ba-şını elleri arasına alıp, bunu düşünmeye mecburdur.

İnsanları, kusurlarına, zaaflarına, günah ve hatâlarına rağmen sînesine çeken, yahşi yaman, her yaratılmışı muhabbet-i dünyâsın-da huzûra kavuşturan Mevlânâ'ya, târih kaderimiz yönünden de, Türk olarak, ödenmez bir minnet borcumuz vardır. Şöyle ki, on üçüncü asır Anadolu'sunun siyâsî, içtimâî ve iktisâdî krizlerle kıv-randığı bir devirde, Mevlânâ, bir taraftan mücâhid ve kahraman rû-hu, bir taraftan tefekküründeki birleştirici kuvvet ve sanatındaki en-gin kudretle Türk Anadolu'yu yeni bir terkibe hazırlayanlara bay-raktarlık etmiştir.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî o paha biçilmez cevherdir ki, çakıl taşı zannedip bir köşeye bırakmamızla değerinden bir şey kaybet-mez. Belki kıymetini ölçemediğimiz bu hazîneyi, kalpi hâlisten se-çen bir cevâhirci çıkıp elimizden alıverir. İşte böyle bir hüsrâna düş-memek için uyanmamız, öz ve millî değerlerimizden bir muhteşem değer olan bu

büyük terbiyecinin izine düşmemiz, hayat ve bekâ dâvâmızın tâ kendisidir.

Kaybolan Anahtar

Aysel Yüksel

Kaybolan Anahtar, Sâmîha Ayverdi Külli-yâtı'nın otuz dokuzuncu kitabıdır ve adı-nı bu kitapta bulunan aynı isimdeki parçadan

almıştır.

Niçin “Kaybolan Anahtar?” Yazar bunu îzah ederken: “Medeni-yet bir milletin fikrî, içtimâî, idârî, hukûkî, askerî ve iktisâdî faaliyetlerinin bir semere ve neticesi olduğuna göre, bu kıvamlı ve tertipli hüviyetimiz ile insanlık târihine parmak ısırtmış bir milletiz.” “Bizim de içinde kapalı kalıp faydalanamadığımız Kârûn misâli defnelerimiz, ucu bucağı olmayan hazînelerimiz varken binlerce yıllık târihimiz boyunca biriktirip bir kıyıya yığıdığımız mâzî bereketi ortasında yoksulluk krizleri geçiriyoruz.” der ve büyük bir yürek yanığıyla bu duruma bir çâre arar:

“Teşkilâtçı idik, idâreci idik, yediden yetmiş tepeden tırnağa sanat-kârdık.” diye hayıflanır ve sorar: “Milletimiz neden şimdi her yönden kendi hüviyeti ile alâkasını kesmiştir? Acabâ onu bize kim öğretir, kim söyler yeni baştan kim kazandırır?”

“Bizim defnelerimiz; dil, din, mîmârî, mûsikî gibi zîrûh içtimâî gerçeklerdir.” Kısaca görülüyor ki bu kayıplarımız millî kültürümüz ve mânevî değerlerimizdir. Sâmîha Ayverdi bu tespitlerinden sonra hazînenin ancak akl-ı selim, ihlâs ve îman anahtarı ile açılacağı işâretini verir, görüşlerini ve tespitlerini bildirir; ayrıca çârelerini de anlatarak idrâkimizi uyandırmak ister.

Çöküş devrimizin meselelerini, kendi kendimize yabancılaşma-nın sıkıntılarını ve uğradığımız kayıpları, 1944’de kaleme aldığı Yolcu Nereye Gidiyorsun romanından başlayarak Mesihpaşa İmamı, İstanbul Geceleri, Boğaziçi’nde Târih, İbrâhim Efendi Konağı, Türk Târi-hinde Osmanlı Asırları başta olmak üzere bütün eserlerinde çok ince çizgilerle ele alır, böylece, “meselesiz insan olmaz” diyen yazar gençlere yeni bir hedef gösterir.

Eskiden Kızılelma’mız Êlâ-yı Kelimetullah aşkına fetih yapmak ve zaferler kazanmak iken artık ilimde, fende, sanatta ve medeniye-tin her bir sâhasında başarılı olup zaferler kazanmak olduğuna işâ-ret eder.

Nitekim, tanısın tanımısın bir vatandaşımızın, kültür, ilim ve sanat alanlarındaki herhangi bir başarısı karşısında çok memnun ol-duğuna, heyecanlandığına ve o kimseyi hemen tebrik ve taltif ettiğî-ne yakınları pek çok defa şâhit olmuştur.

Yazar geleceğimiz hakkında hiçbir zaman ümitsiz olmamıştır. Bu konuda Boğaziçi'nde Târih kitabında, “Şanlı bir târihi, şerefli bir mâziyi içinde yoğurduğumuz zaman teknesi yeni bir hamur ve bu hamura katılacak tâze bir maya bekliyor” der ve elden ele, dilden dile, gönül-den gönüle emânet edilmiş mâzîmizi hâfızaların hapsinden ve dal-dıkları gafletten kurtarıp hayat ve devam gücüne güç katmak, bu dağılıp çürüyen bünyeyi yeni baştan inşâ etmek gerektiğini söyler.

Bu inşâ nasıl yapılacaktır? Kayıp Anahtar'ın “Ahîlik ve Esnaf Kitabı Hakkında” adlı tenkit yazısında kaybolan hazînelerimizin, yapacağımız her türlü içtimâî, sinâî ve kültürel hamlelerimizde bize yol göstereceğine işâret ederek: “Hiçbir müessese, tabîî ömrünü yaşayıp hayâta vedâ ettikten sonra aynen ve tamâmen ihyâ edilemez. Şu var ki geçmişten ders ve örnek almadan ve millî hâfızaya mürâcaat etmeden yeni bir müessese kurmak da mümkün değildir. Israrla beyân etmek isterim ki, dağılmış olan Türk medeniyet zincirini millî-mânevî bir anlayışla lehimle-meden; içtimâî, iktisâdî bir kuruluşun müesseseleşmesi mümkün değildir.” hükmü ile meseleye son noktayı koyarken bize bir anahtar daha uzatır.

Sabancı Üniversitesi öğretim üyelerinden Hasan Bülent Kahra-man da bu konuda 7 Eylül 2008 târihli Sabah gazetesinde yayımlanan röportajında; “Gündelik hayâtın geçmişteki yaşantısını taklit ederek bu-gün hiçbir yere varamayız. Bu bir sentez meselesidir.” der. Sâmiha Ay-verdi bu düşüncelerini ondan yaklaşık yarım asır önce yazdığına göre analiz ve sentezlerinde ne kadar isâbetli ve ileri görüşlü oldu-ğu böylece bir kere daha ortaya çıkmış olur.

Görülüyor ki yazar; Yolcu Nereye Gidiyorsun romanından başla-yarak günümüze kadar yayımlanan muhtelif eserlerinde aynı görü-şü ısrarla ifâde etmesine rağmen ne yazık ki yarım asrı geçen bu devre içinde uyanamamış, eksiklerimizi tamamlayamamış, işâret edilen yönde bâriz bir gelişme gösterememiş olduğumuz anlaşıl-maktadır.

Halbuki asrımızın globalleşen dünyâsı içinde bizim kendi de-ğerlerimize sâhip çıkarak dünyâya açılmamız ne kadar hayâtî bir önem taşımaktadır. Elbette globalleşen dünyânın bir parçasıyız. Onların güzel ve faydalı yönlerinden istifâde ederken; bizim de on-lara, kendi güzelliklerimizden bir şeyler vermemiz gerekir. Bunun için önce kendi değerlerimizi çok iyi bilmemiz ve kendi büyüklük-lerimize ve kendimize inanmamız şarttır.

Kitabın “El Hükmü Li-Men Galeb” yazısı körü körüne batı hayranlığının önüne geçmek yolunda kendi geçmişini, hakkı ile bilmeyen gençliği, târihini unutup yabancılara hayran olmaktan kurtarmak için geçmişin iftiharlarından haberdâr edilmelerinin lüzumlu olduğunu bildirirken, “Nedîmof” parçasında olduğu gibi târihimizde kötü iz bırakmış kimselerin hatâlarını belirtmekten geri kalmaz. Böylece geçmişimize tarafsız bir münekkî gözûyle bakarak bizi bize anlatmak ve gençliği uyarmak ister.

Öyle ki sinema, dergi ve tekstil ürünlerinde görülen Barbi Be-bek, Örümcek Adam, 101 Dalmaçyalı gibi sanal kahramanlar yerine bizim kartal kanatlı akıncılarımızı, Kara Murat, Keloğlan ve Nasret-tin Hoca gibi daha nice kahramanlarımızı, millî-dînî motifler hâlin-de hayâta geçirip; çizgi filmlerde, tekstil ürünlerinde, dergilerde ve benzeri yerlerde konu edemediğimize, oyuncaklarımızda motif ola-rak kullanamadığımızı, batı örneklerinde görüldüğü gibi bir sanâyî hâline getiremediğimize, bu şûura eremediğimize hayıflandıkları, sohbetlerini dinleyen gençler ve yakınları tarafından çok iyi bilin-mektedir.

Bu tür faâliyetler aynı zamanda geçmişten aldığımız değerleri-mizi günün şartlarına adapte etmenin de güzel bir örneği olacaktır görüşünü beyan eder.

Sâmiha Ayverdi bu kitabındaki “Acı Bir Gerçek” ile “Nazifler” isimli yazılarında devletimizin dil politikası ve dilimizin doğru kul-lanılması hususları üzerinde durur. “Acı Bir Gerçek” isimli yazısın-da loğusa hamamından geldiklerini gördüğü genç bir kadına söyle-diği hayırlı olsun temennisine onun cevap vermeyişi karşısında ya-nındaki kadının “O Türkçe bilmez” demesi üzerine “Demek ki biz Türkler bütün bu toprakların üstüne saraylar, hanlar, hamamlar, kervan-saraylar, mescitler, medreseler, çeşmeler, imâretler yapmış, amma onları kendi kendilerine yabancı bırakmanın bir ihânet olduğunun farkında olma-mış bulunuyorduk” diye düşünerek Osmanlı devrinden bu yana dev-letimizin belirli bir dil politikası olmadığını düşünür ve üzüntüsünü dile getirir.

“Nazifler”de ise bâzı kelimelerimizin yanlış kullanılması yü-zünden dilimizin bozulmasına karşı gösterdiği derin hassâsiyet ve titizliktir ki mahalle muhtarına mahsûlât ve mâmûlât kelimelerinin mânâlarını açıklattırarak bu kelimelerin birbiri yerine yanlış kulla-nıldığını söyler.

Esâsen bu hususta Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız kitabında “Türkçenin Çilesi”ne geniş bir yer ayırır ve diğer eserlerinde de Karagöz, orta oyunu gibi temâşâ hayatımızla ilgili hâtıralarını anlatırken yer yer bu konudaki görüşlerini dile getirir.

Gençlerin dillerini doğru öğrenmeleri konusunda 1970-1980’li yıllarda onların kolayca bilemeyecekleri bâzı kelimeleri tespit ede-rek mânâlarını da karşlarına yazıp, kullanılış şekillerine birer örnek cümle vererek; “Benzerlerini hazırlayın gençler bilmedikleri kelimeleri öğrensinler” demiştir. Hazırladığı bu örnekler Ayverdi Enstitüsü Arşivi’nde muhafaza edilmektedir.

Bunun gibi bâzı gençlerin târihinden, dil ve kültüründen uzak-laştığını ve bu konularda eskiye nispetle daha zayıf olduklarını gö-rerek son devir yazılarında onların, millî kültür ve îman yolunda daha zayıf oldukları noktalarda dikkatlerini çekmek isteyen bir üs-lûp kullanmış ve Boğaziçi’nde Târih ve İstanbul Geceleri gibi eserlerin-deki ifâdeleri yerine daha didaktik söyleyişleri tercih etmiştir.

Bu endişeyle, 1938-1948 yılları arasında yazdığı romanlarını da 1974’den itibaren sâdeleştirmiş ve bu kitapların daha sonraki baskı-ları

buna göre yapılmıştır. Yazarın kendi el yazısıyla sâdeleştirilmiş bu nüshalar da yine Ayverdi Enstitüsü Arşivi'nde muhâfaza altına alınmıştır.

Dilimizin geçirdiği buhran dolayısıyla Hâlit Ziyâ, Hâlîde Edib, Refik Hâlî gibi birçok yazarın eserleri zamânımızda maalesef sâdeleştirilerek basılmıştır. Fakat bir yazarın kullandığı kelimeleri değiş-tirmeye, eserin ifâdesini bozmaya kimsenin hakkı yoktur prensibinden hareketle ve gençlerin okudukları kitapları anlayamamaları en-dîşesiyle metinde değişiklik yapmadan Sâmiha Ayverdi'nin eserle-rinin yeni baskılarında, gençlerin bilmedikleri kelimelerin mânâla-rının metin arasında parantez içinde verilmesi veya gerektiğinde dip notta açıklanması uygun görülmüştür.

İbrâhim Efendi Konağı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından liselerde okunması gereken yüz temel eser arasına alınınca 2007 ve sonrasındaki baskılarında, lise öğrencileri arasında yapılan araştırmanın sonuçlarına göre belirlenen kelimelerden karşılıkları kısa olanları metin arasında parantez içinde küçük punto ve italik olarak, uzun olanları de dip not olarak yazılmıştır. Yazarın diğer eserlerinin yeni baskıları yapılırken de bu metot uygulanarak gençlerin dilimizi ve kültürümüzü daha iyi ve derinden öğrenmelerine ve kelime ha-zînelerinin gelişip zenginleşmesine yardımcı olmak gayretiyle hare-ke-t edilmiştir.

Bir mensur şiir olan Dile Gelen Taş kitabında ise mensur şiirlerin şiiriyetini bozmamak için kelimelerin mânâlarının dip not hâlinde verilmesi tercih edilmiştir. Metinlerin âhengini bozmamak için bun-dan sonraki kitaplarda da aynı şekilde hareket edilmesi kararlaştırılmış ve bu sebeple Kaybolan Anahtar'da da bu yolda bir düzenle-meye gidilmiştir.

Kıymetli mesâi arkadaşım Zeynep Uluant ile birlikte Kaybolan Anahtar'ın neşrinden sonra Hocamız Sâmiha Ayverdi'nin diğer yazılarının kitaplaşma çalışmalarına devam etmekteyiz.

'Vatan Ana' olarak nitelendirilen Sâmiha Ayverdi'nin henüz hiç basılmamış yazılarının beş veya altı cilt tutacağı düşünülmekte olup, baskıya hazırlama çalışmalarına devam edilmektedir.

Bu yazıların büyük bir kısmı 1990-1993 yılları arasında kaleme alınmış, yazarın bizzat kendisi tarafından "ağaçta kalmış son yaprak-lar" veya "dalda kurumuş son meyvaların silkelmesi" olarak isimlendirilmiş hâtıra, makâle, sohbet yazıları ile muhtelif gazetelerde, der-gilerde yayınlanmış, bir kısmı da röportajlar ve anket sorularına cevaplar, konferanslar, mektuplar, çeşitli makamlara gönderilmiş raporlar ve paragraflar hâlindeki yazılardır.

Eserlerinin, yazarın gâye edindiği hususlarda hepimizi uyandır-ması, harekete geçirmesi ve Kaybolan Anahtarımızı tez zamanda bulmamız dileğiyle.

Yahyâ Kemal'in Kayıp Sohbetleri

Hicran Göze

Peyâmi Safâ “Yahyâ Kemal’in en köklü ve soylu tarafı, şiirlerinden ziyâde sohbetlerinde ifâdesini bulan târih aşkıdır” der. Ve “ Onu dün yakından tanıyanlar ya-rın şiirleriyle tanıyacak olanlardan daha fazla anlamak ve zaman zaman eşsiz kalan sıcak mâneviyâtının kaynayışlarını değerlendirmek imtiyâzına sâhiptirler. Onu tanıyamamış olanların, şiirleri hakkında verecekleri hü-küm ne kadar müspet olursa olsun eksik kalacaktır” diye de ilâve eder.

Peyâmi Safâ, dostu Hamamîzâde İhsan’la birlikte, Yahyâ Kemal ile yaptığı, tâ Rumeli Hisarı’na kadar uzanan bir gezintiyi unutama-mış, o günü şu satırlarla yâdetmiştir “Yolda, eski ve ahşap evlerin, bü-yük küçük binâların hiç bilmediğim târihlerini anlatıyordu. Fakat buna bir anlatma demek hâdiseyi en dar eb’adında küçültmek olur. Anlatmıyor, te-rennüm ediyordu. Söylerken her kelimenin içine kendiliğinden melodiler dolduran tannan sesi, cümlelerine bâzen bir mısra, bâzen bir şarkı âhengi veriyordu. Bizi dışarıdan gösterdiği her binânın içine sokuyormuş gibi, orada yaşatıyormuş gibi, geçmişe yaptırdığı seyahatte rehberlik ediyormuş gibi hârikulâde bir çekiciliği vardı.”

Rumeli Hisarı’nda fetih şehitlerinin mezarları başında ise Yahyâ Kemal dinleyenleri o derece fetih günlerine götürmüştü ki herkes hayranlığın ötesinde sanki bir rüyâ âlemine girmiş gibiydi. Peyâmi Safâ “Ona mı, fethin serdarlarına mı hayran olacağımı şaşırılmıştım. Bir-biri kadar güzeldiler” diye yazar.

Yahyâ Kemal unutulmazlar arasına girmiş bir nüktelerini de bu sarhoş edici gezintinin sonunda etrâfında toplandıkları yemek ma-sasının başında söylemişti. “Türk Fâtih’lere Rum garsonlar lâzımdır. Dünya muvâzenesini böyle bulur” diyerek. Çünkü lokantada kendile-rine çok iyi hizmet eden garson Rum’du. Peyâmi Safâ’nın yazdığına göre şâirimiz bu sözünü çok beğenmiş “Türk Fâtih’e Rum garson!” diyerek saatlerce tekrar edip durmuştu. O güzel günü aruzcuların geleneğine uyararak bu beyitle de geleceğe taşımıştı.

Beş asrı geçirmiş Boğazın manzarasında
Gün geçti Peyâmî’yle Hamâmî arasında

Yahyâ Kemal’in tadına doyumlayan târih aşkı ile dolu sohbet-leri ne yazık ki ölüm denilen kaçınılmaz son ile kayıplara karışmış-tır. Bu

sohbetler dostları ve yakınları arasında onu çok aranan, âdeti tiryâkisi olunan bir kişi hâline getirmiş, o devrin edebiyat, târih ve fikir meselelerine âşina çok seviyeli bir çevrenin köşklerinde ve ya-hılarında misâfir etmek için yarıştığı, paylaşılmasını bir şeref misâ-firi yapmıştı.

Yâkub Kadri Karaosmanoğlu hâtıralarında, Yahyâ Kemal'i önce nasıl hafife alıp sonra nasıl şaşırdığını anlatır. Bir Beyoğlu gezme-sinde karşılaştığı Kıbrıslı zâde Şevket Bey'in yarı şaka, yarı ciddi "Öp elini büyük edebiyat üstâdımızın" diyerek tanıştırdığı Yahyâ Kemal'in edebiyatla herhangi bir alâkası olduğuna önceleri hiç inanmamış, Yahyâ Kemal'e uzun zaman, Paris dönüşü onu evinde ağır-layan Şefik Esat'ın "Bilmezsin ne geniş bir edebî kültürü, ne derin bir târih bilgisi vardır ve konuşması ne kadar enteresandır" demesine rağmen "Tombul vücudu, güzel ama çizgileri kalın başı ve tutuk, donuk hâ-liyle, Paris'ten, Quartier Latin'den değil, Osmanlı ülkesinin uzak vilâyet-lerinin birinden yeni gelmiş herhangi bir taşralı genç" olarak bakmış, dilindeki hafif Rumeli şîvesine de takılmıştı.

Rahmetli Münevver Ayaşlı ile Yahyâ Kemal arasında geçen bir konuşma, şâirimizin de bu taşralılıktan rahatsız olduğunu göster-mesi bakımından dikkat çekicidir. Yahyâ Kemal güzel bir yaz saba-hı, Ayaşlı ile Büyükkada'da kulübün bahçesinde otururlarken "Ah o paşazâdeler, ah o paşazâdeler, Ah o İstanbullular, bana rahat vermediler" diye söze başlamış, Ayaşlı'nın "Aman Beyefendi, ne yaptılar size" de-mesi üzerine "Bir şey yapmadılar, zâten onlar, insana bir şey yapmazlar, yapmadan yaparlar... Oturmaları başka, konuşmaları başka, aralarında şakalaşmaları başka, giyimleri kuşamları velhasıl her şeyleri benden başka. Benden çok daha az zeki, fakat ben onları çok zeki görüyordum, benden çok daha parasız, âdeti züğürt, fakat ben onları çok zengin görüyordum. Terzi-lerini sordum, Bother dediler, gittim Bother'den kostümler yaptırдыm. Gömlekçilerini sordum, Kolerо dediler, gittim Kolerо'dan gömlekler aldım. Olmadı olmadı, onlar gibi olamadım, olamadım, olamadım... İyice anladım ki İstanbul'a Niş'ten değil, Paris'ten gelmek lâzım imiş. Ben de doğru Paris'e gittim" diye cevap vermiş. İşte Yâkub Kadri'nin "Herhangi bir taşralı genç" olarak gördüğü Yahyâ Kemal Paris'ten yeni dönen Yah-yâ Kemaldir. Yâkub Kadri gence her ne kadar kurtulmak istediği taşralılığı yapıtırsa da artık o, karşılarında bir vakitler komplekse kapıldığı İstanbulluların ve paşazâdelerin paylaşmadığı bir Yahyâ Kemal'dir.

Genç Yâkub Kadri pek haksız da değildi. Dostlarının şâiri, târi-hî ve edebî konulara çekmek ve kendisini ona hayran etmek için gösterdikleri gayret hep boşa gitmiş, Yahyâ Kemal sanki inat eder gibi günlük siyâset dedikoduları içinde dolaşıp durmuş, daha sonra çok dost olacağı bu genç edebiyatçının üzerinde bıraktığı taşralılık tesirini bir türlü silememişti.

Ama bu siyâset dedikoduları bir akşam son bulacak, Yâkub Kadri, "Taşralı bir genç" olarak gördüğü Yahyâ Kemal'in toplantıda bulunan kadın erkek herkesi hayran bırakan konuşması karşısında büyük bir şaşkınlığa düşecekti. Israrlı ricâların ve isteklerin üzerine Yahyâ Kemal

ayağa kalkmış, kendine has bir okuyuş tarzı ile Hu-go'dan, Baudelaire'den, Vairlaine'den, Heredia'dan şiirler okumaya başlamıştı. Bunların arasına bizim eski ve yeni şairlerimizin şiirleri-ni katmayı da ihmal etmemişti.

Yâkup Kadri, Yahyâ Kemal'in "Bu şiirleri hiç şaşırmadan, hiç yarılmadan ve her kelimenin fonetiğini, her mısraın ritmini ifade ettikleri hisse göre değerlendiren bir sesle ezbere söylemesi" karşısında hayretler içinde kalmış, "Mektep kitaplarımızla birlikte kapayıp bir kenara attığımız, Baki gibi, Nedim gibi Divan edebiyatı şairlerimizi, birinin Kanûnî Süleyman'a mersiyesini, öbürünün Sâdâbat şarkılarını okumak sûretiyle bize o akşam ilk defa Yahyâ Kemal tanıtmıştı diyebilirim" diyerek bir başka hayranlığını daha dile getirmişti. Genç edebiyatçı, dostlarının ona verdiği "Edebiyat üstâdı" pâyesini devam eden sohbetlerin büyüyü-le artık çok görmemeye başlamış, herhalde taşralılığını da unutmuş-tu.

Yâkup Kadri, Yahyâ Kemal ile dostlukları ilerledikten sonra onun sohbetlerinde söylediklerini, bir masa başına oturarak yazma-sını çok istemiş "Bir gün hepsi zihinlerde dağılıp gidecek ve korkarım senden, senin en zengin tarafından ortada bir şey kalmayacak" demişti. Bu husustaki fikrini ölümünün arkasından da "Yahyâ Kemal şâhâne bir tembeldi ve bundan ötürü kafasının içindeki hazîneden bize pek az şey bırakıp gittiği kanaatindeyim. O hazînenin ne kadar zengin olduğunu ancak birkaç yakın arkadaşıyla bâzı müritleri bilirler ve bunlar ölümünden sonra yayımlanan eserlerini gözden geçirirken asıl şahsiyetinin yalnız bu belgelerle ölçülemeyeceğini düşünmüş olsalar gerektir. Nitekim aziz şâirin ölümü münâsebetiyle yazdığım bir yazıda böyle bir düşünce üzerinde durmuş ve Yahyâ Kemal'in yokluğunu en çok özel sohbetlerinden mahrum kalmakla hissedeceğimizi belirtmiştim. Zîra bence asıl Yahyâ Kemal, her biri edebiyat ve târih görüşümüze yeni yeni ufuklar açan bu sohbetlerin adamı idi" diye yazarak açıklamıştı.

Peyâmi Safâ da aynı üzüntüyü ve endişeyi duyanlardan olarak her yönüyle tam bir Osmanlı olarak tasvir ettiği Yahyâ Kemal'in ölümle kaybolan bu şâhâne sohbetlerinin hasretini çekenlerdendir. Çünkü Peyâmi de "Onun büyük Osmanlı seferlerini anlatırken, mâziyi hâl içinde imiş gibi ne samîmî bir heyecanla yaşadığını ve yaşattığını" çok görmüştü. Peyâmi Safâ "Eğer onun sözleri vaktiyle ses makinesine alı-nabilmiş olsaydı, bugün, Ahmet Refik'ten sonra tamtakır denecek kadar boş kalan târih edebiyâtımız şaheserlere kavuşacaktı. Bence son zamanlarda orjinallîği münâkaşa edilen şiirlerindeki şahsiyetinden ziyâde, onun kud-retli tarafı, Osmanlı târihine karşı duyduğu cezbe hâlindeki büyük heyecân-ı ifâdelendiren konuşmalarıydı. Yahyâ Kemal'in bu emsalsiz târih lirik-mini hiçbir iz bırakmadan, berâberinde götürmüş olması en çok yandığım kayıptır." diye yazmıştır

Görülüyor ki iki çok kıymetli edîbimiz de aynı üzüntü ve has-retle onun için "Keşke o sohbetleri yazsaydı" deyip durmuşlardır. Peyâmi Safâ'nın ve Yâkup Kadri'nin bu keşkelerine katılmakla berâ-ber içimden gelen bir ses onları da tembellik ve ihmalkârlıkla suç-layıp biraz

hırpalamak için beni âdeta dürtüyor. Evet, o devirde bu sohbetleri, sohbeti yapanın sesi ve tavırlarıyla geleceğe taşıyacak vâsıtalar ve imkânlar azdı veya yoktu. Ama şâirimizin bâzı mürit-leri ve birkaç yakın dostu ellerindeki kalemi steno gibi çalıştıracak bir “Eski Türkçe” ye de mi sâhip değıldiler? Keşke onlar hasretini çektikleri bu konuşmaları kâğıda geçirerek geleceğe taşıyabilseydi-ler... Ama o sohbetlerin konuşanın sesinden ve tavrından yoksun olarak yazıya dökülmesi de acaba şâirimizi olanca canlılığı, kendine has tavır ve edâsı ile karşılarında görerek dinleyenlerin aldığı zevki verebilecek miydi?

Heinrich Heine ve Yahyâ Kemal

Zeki Önsöz

Heinrich Heine 1797-1856 yılları arasında yaşamış Alman şâiridir. Yahûdi kökenli bir âileden gelen Heine, âilesinin ısrarıyla hukuk okudu. Yahûdiler devlet görevlerine alınmadığı için hukuk fakültesini bitirdiği yıl Protestan oldu. Fakat hiçbir zaman avukatlık ya da kamu görevle-rinde çalışmadı. 1827'de o zamana kadar yazdığı şiirlerini Şarkılar Kitabı'nda (Buch der Lieder) topladı. Bu şiirlerin çoğu Schumann ve Brahms gibi ünlü besteciler tarafından bestelendi. Daha sonra düz yazıdaki ustalığını ortaya koyan dört ciltlik Seyahat Tabloları (Reise-bilder) ile Harz bölgesine yaptığı geziyi anlattı.

1831 yılında Paris'e yerleşen Heine, Fransız ve Almanlar arasın-da düşmanlığı ortadan kaldırmak amacıyla yazılar yazdı. Victor Hugo, Alexandre Dumas, Balzac gibi yazarlarla tanıştı. Almanya'nın içinde bulunduğu durumu ve yakın geçmişini eleştiren yazıları 1835'de Alman Parlamentosu'nun aldığı bir kararla ülkesinde ya-saklandı. 1844 yılında Almanya Bir Kış Masalı, (Ein Wintermarchen) isimli uzun şiirini yayımladı.

Hayatının son sekiz yılını hasta ve yarı kör olarak geçiren Heine bu dönemde karamsar, acı dolu şiirlerini Romenzero (1851) ve Şiirler (Gedichte) isimli kitaplarında topladı. Heine 1856'da Paris'te öldü ve mezarı bu şehirdedir.

*

Hayat hikâyesini, eserlerini yazdığımız Heinrich Heine ile Yah-yâ Kemal aynı çağda, aynı ülkede yaşamamışlardır. Yahyâ Kemal ile Heinrich Heine arasında fikir ve sanat yönünden de bir alış veriş yoktur. O halde bu yazıyı yazma amacımız nedir? Biz bu yazıda, iki şehrin ve iki toplumun kendi şâirlerine nasıl sâhip çıktığını anlat-mak istiyoruz.

*

Yahyâ Kemal, 2 Aralık 1884 târihinde doğdu, 1 Kasım 1958'de İstanbul'da öldü. Lise öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Paris'te Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okudu. 1912 yılında yurda döndükten sonra İstanbul'da üniversitede dersler verdi. 1923'te Ur-fa milletvekili oldu 1926'da Varşova, 1929'da Madrid ortaelçilikle-rine tâyin edildi. Tekirdağ ve İstanbul milletvekilliklerinde bulun-du. 1947-1948 yılları arasına büyükelçi olarak Pakistan'a gitti, bir yıl sonra emekliye ayrılarak yurda

döndü. 1958 yılında vefâtından son-ra Rumelihisarı Mezarlığı'na defnedildi. Bir parka anıtı dikildi. (1968)

Yahyâ Kemal'in şiirleri, makâleleri sağlığında kitaplarda toplanmamış, eserleri dergilerde dağılmış kalmıştı. Ölümünden sonra İs-tanbul Fetih Cemiyeti'ne bağlı Yahyâ Kemal Enstitüsü ve Müzesi açıldı (1961). Bu Enstitü, edebiyat târihçimiz Nihad Sâmî Banarlı'nın gayretli çalışmaları ile yayınlamaya başladığı Yahyâ Kemal Külliyyâ-tı'nda şâirin ilk üçü şiirlerini, diğerleri makâle, deneme ve hâtıralarını derleyen şu eserleri neşretti. Kendi Gök Kubbemiz (1961), Eski Şiirin Rüzgârıyla (1962), Rübâiler ve Hayyam Rübâilerini Türkçe Söyle-yiş (1963), Aziz İstanbul (1964), Eğil Dağlar (1966), Siyâsî Hikâyeler (1968), Siyâsî ve Edebî Portreler (1968), Edebiyata Dâir (1971), Çocuklu-ğum, Gençliğim, Siyâsî ve Edebi Hâtıralarım (1973), Tarih Musahabeleri (1975), Bitmemiş Şiirler (1976), Mektuplar ve Makâleler (1977). Hakkın-da yayımlanan kitapların sayısı yirmiyi geçer.

*

Yahyâ Kemal, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde Paris'e tahsile gitmiş, 9 yıl kaldığı bu şehirden kimliğini kaybetme-den dönmüştür. Batı emperyalizminin üzerimize çullandığı dönem-de Millî Mücadele'nin yanında yer almıştır. Türk Milletine ve onun kültürüne aşk derecesinde bağlı olan Yahyâ Kemal, geçmişten gelen büyük kültür mirâsımızın bir kenara atıldığı veya görmezden gelin-diği bir dönemde cesâretle bunları sanatının merkezine yerleştirmiş-tir. Merhum mütefekkiremiz Sâmîha Ayverdi'nin işâret ettikleri gibi; "Şâirin aşk sınırına dayanmış lirizminde, Türk milletine bir 'Uyan!' işâreti vardı."¹

"Yahyâ Kemal Aziz İstanbul'un şâiridir. O, İstanbul'u severken aslında bütün Türk vatanını seviyordu." Çünkü bu şehir vatanın dört bucağından gelip İstanbul'a yerleşen Türkler tarafından, târi-hin her bucağından, her asrıdan getirdikleri hünerler ve hâtıralarla binâ edilmiştir.²

Türkçenin son büyük şâiri, târih, tefekkür adamı Yahyâ Kemal için Türk toplumu ne yaptı? Onun hakkında sayısı elliyi geçmeyen kitap ve araştırma yayımlandı ve sevenleri tarafından bir dernek ve enstitü kuruldu. Her ikisi de ilgisizlik ve mâli imkânsızlıktan faali-yet yapamıyor.

*

Alman şâir Heinrich Heine hakkında bu güne kadar on binin üzerinde kitap yazılmış. 1970 yılında kurulan enstitü ve müze Düsseldorf şehrine bağlı. Enstitünün büyük binâsı şehre âit. Enstitü-yü yöneten başkan ve yardımcısı Heine hakkında araştırmalarıyla tanınan iki ilim adamı profesör. Enstitü bünyesinde 20 eleman çalı-şıyor. Araştırmacılar için 25.000 kitaplı bir kütüphânesi ve çok geniş bir arşivi var. Düsseldorf Üniversitesi'ne 1980 yılında Heinrich Heine adı verilmiş. Ayrıca Almanya genelinde

¹ Sâmîha Ayverdi, Âbide Şahsiyetler, Kültür Bakanlığı 1976, s. 228

² Nihad Sâmî Banarlı, İstanbul'a Dâir, Kubbealtı Neşriyatı 1986, s.6

30'dan fazla okulun adı da Heinrich Heine adını almış. Enstitünün gelir kaynağı yalnız şehir idâresinden değil çeşitli vakıflardan da yardım alıyorlar. Heinrich Heine Cemiyeti, 1200 üyesi ile Almanya'nın en büyük edebiyat cemiyetlerinden biri.

Enstitü bu yıl, Heine'nin 150. ölüm yılı münâsebetiyle Heine'nin 40 şiirini besteleyen Robert Schumann ile birlikte "Heine-Schumann 150. yıl" adı altında büyük konserler, konferanslar ve sergiler dü-zenlemiştir.

Düsseldorf'ta çeşitli sanatçılar tarafından yapılmış Dokuz Heine heykeli var. Okullar, Heine müzesine gezi düzenliyor. Başlarında öğretmenleri ile gelen öğrencilere Heine tanıtılıyor. Bunu müzedeki pedagoji formasyonu olan görevliler yapıyor. Bu okul gezisinde Heine'nin Almanya'ya bağlılığı, Heine'nin sürgün yılları, Heine'nin lirizmi, Almanya Bir Kış Masalı isimli eseri, Heine'nin seyahati, Heine'nin gazetecilik çalışmaları işleniyor. 90 dakika süren bu ders-ten sonra müze ve Düsseldorf'un eski şehir kısmında Heine'nin doğduğu ev ve amcasının evi, okulu ve heykelleri geziliyor. Bu gezi için öğrenci başına 1 Euro alınıyor.

Ayrıca öğretmenlere Heine hakkında geliştirme kursları veriliyor. Sergilere eğitici açıklamalar için kurslar, Heine'nin hayatı ve eserleri hakkında ders, Heine hakkında CD, dia, film, afiş ve diğer eğitici malzemeler hazırlanıyor. Enstitünün kendi yayınları var. Bunlar Heine araştırmaları, sergi katalogları, Heine yıllıkları. Heine adına internette bir de Heine portalı var. Burada Heine hakkında yapılan çalışmalar yayınlanıyor. Başında üniversitenin ilim adamları var.

*

Bu bilgilerden hareketle ve iki şehrin ve iki milletin kendi şâir-lerine sâhip çıkışını gördükten sonra aşağıda sıraladığımız sorulara ilgililerden cevap beklemek hakkımız olsa gerekir;

1- İstanbul'da bir üniversiteye Yahyâ Kemal'in adı neden verilmez?

2- Kültür Bakanlığımız büyük şâirimiz adına kurulan mevcut Enstitü'yü neden bina, kütüphane, arşiv ve personel yönünden desteklemez? Bu Enstitü'yü ilmi çalışmalar, araştırmalar için neden merkez hâline getirmez?

3- Milli Eğitim Bakanlığımız Yahyâ Kemal'i genç nesillere tanıtmak için Heine örneğinde olduğu gibi, neden Yahyâ Kemal Ensti-tüsü ile müşterek çalışmalar yapmaz?

Yahyâ Kemal Beyatlı ve “Ezân-ı Muhammedî” Şiiri

Dursun Gürlek

Gözler manzara seyretmekten hoşlandığı gibi, kulaklar da güzel seslerden büyük bir zevk alır. Unutmayalım ki, makamlarına uygun ve ehliyetli mü-ezzinler tarafından okunan ezanlar, güzel seslerin başında geliyor. Ezan bir ibâdet olduğundan kadar, dînî mûsikî olarak da kulaklardaki pası, gönüllerdeki yası gideriyor. Bu ilâhî dâvet sâdece inananları değil, kalp gözü kapalı olanları bile etkiliyor. Güzel sesli müezzinle-rin okuduğu ezanların tesirinde kalarak Müslümanlığı kabul eden-lere bile rastlıyoruz. Kethüdazâde Mehmet Ârif Efendi, meşhur Menâkıbnâme’sinde, Ezân-ı Muhammedî’deki “Hayye alessalâ” cümlesi müminleri namaza dâvet etmek içindir. “Hayye alelfelah” sözü ise, kâfirleri îmana çağırarak içindir, diyerek bu hakîkate işâret ediyor.

Büyük Türk şâirlerinin de ezana kulak verdiklerini, konuyla ilgili enfes şiirler kaleme aldıklarını biliyoruz. Mehmet Âkif Ersoy, Yahyâ Kemal Beyatlı, Abdülhak Hâmit Tarhan, Tevfik Fikret, Necip Fâzıl Kısakürek, Ârif Nihat Asya, Ahmet Hâşim, Fâruk Nâfiz Çam-İbel Ezân-ı Muhammedî’yi terennüm eden şâirlerden sâdece bir ka-çını teşkil ediyor. Bunların içinde Yahyâ Kemal Bey’in kaleme aldığı Ezan şiiri –doğrusunu söylemek gerekirse- tam bir şâheser olarak kendini gösteriyor, “Emr-i bülendsin ey ezân-ı Muhammedî/ Kâfi değil sadâna cihân-ı Muhammedî” mısralarıyla başlayan bu şiiri okurken, kulaklarımız sanki Dersaadet’te okunan sabah ezanlarının dâvûdî sedâlarıyla bayram ediyor. “Ezân-ı Muhammedî” şiirine bu özelleği ve güzelliği kazandıran iki sebepten biri, Yahyâ Kemal gibi güçlü bir şâirin eseri olması, diğeri ise zor şartlar altında kaleme alınmasıdır. Türkçe Kuran, Türkçe Ezan diyerek ortalığın velveleye verildiği, zihinlerin bulandırıldığı, dînî kavramların sulandırıldığı bir devirde, İslâm’ın asliyetini ve sâfiyetini bozmak için elden gelen gayretin gösterildiği, âdeta terör estirildiği bir zamanda böyle bir şiiri kaleme alması Yahyâ Kemal’in aynı zamanda cesur bir karaktere sâhip olduğunu gösteriyor. Müteşâirlerin, dalkavuk şâirlerin bu kadar çok olduğu bir toplumda Mehmet Âkiflerin, Yahyâ Kemalle-rin değeri bir kat daha artıyor. “Kendi Gök Kubbemiz”in altında mutlu ve umutlu yaşamının hazzı, zevk olarak bize yetiyor. Büyük şâirimizin eserlerini Türk irfânına kazandıran merhum Nihad Sâmi Banarlı’yı da bu vesîleyle rahmetle, minnetle anıyoruz.

Yukarıdan beri söylediklerimizi teyit edecek bir anektodu, mü-

sâadenizle nakledeyim. Merhum Mâhir İz hocamız, bir gün büyük şâirimizle yolda karşılaşıyor. “Ezân-ı Muhammedî” şiirinden duy-duğu heyecânı ve memnuniyeti dile getirerek, kendisini büyük bir muhabbetle kucaklıyor. Yahyâ Kemal de, “Öyle günler yaşadık ki, neredeyse bizi gavur yapacaklardı. Yazmayıp da ne yapayım!” diyor.

“Benim hem dînî hem de millî terbiyem üzerinde daha şiddetle müessir olan annemdir. Annem çok müslüman bir kadındı. Muhammediye okur, bana Kur’an öğretirdi. Annem Yazıcızâde’yi sabah na-mazlarını kıldıktan sonra okurdu. Beyaz başörtüsü ile, elindeki ki-taba îmanla eğilişini hâlâ görüyüm. Muhammediye’nin o mısra-ları, bana bizim öz mâcerâmız, evimizin, mahallemizin, Üsküp’ün ve müphem surette, bütün milletimizin dünya ve âhiret mâcerâsı gibi gelirdi. Daha o yaşta Yazıcızâde Mehmet Efendi’nin Türklükle İslamlığı yoğuran millî – İslâmî harsını benliğimde hissetmeye baş-lamıştım.” diyen Yahyâ Kemal, işte bu “Ezân-ı Muhammedî” şiirini annesine ithaf ediyor. Hâtıralarından anlaşıldığına göre, şâirimiz, çocukluk yıllarını, büyük bir hasretle anıyor, Üsküp minârelerinde okunan ezanları sonraki yıllarda da büyük bir hasret duygusuyla, hatırlıyor. Yine kendisinden öğrendiğimize göre minârelerde ezan başladığı zaman evlerinin içinde rûhânî bir sessizlik oluyor. Hatta bu sükûnet hâli sâdece evlerine münhasır kalmıyor, Üsküp sokak-larında bile kendini gösteriyordu. Peygamberimizin asırlar önce Bilâl-i Habeşî’den dinlediği ezan, yüz yıllar boyu, kendi semâmızda hem dînî, hem millî bir mûsikî hâline geliyordu. Unutmayalım ki, bu ilâhî sedâ, bu mânevî nidâ ömür boyu Yahyâ Kemal’i bırakmı-yor. Dînî terbiyenin en önemli unsurlarından birinin de ezan oldu-ğuna inanıyor. O kadar ki Paris’te bulunduğu sıralarda bile ve hiç ilgisi olmadığı halde, Üsküp’teki ezan sesleri kulaklarına bir hâtıra gibi yansıyor. Daha dünyâya gelir gelmez, kulağına okunan ezanın tesiriyle gaşyolan büyük şâirin edebiyâtımıza kazandırdığı ezan şiiri ve onun ilâhî nağmeleri bugün de kulakları dinlendiriyor. Böy-le şiirlerin kulaklarınıza küpe olmasını istemez misiniz?

Ezan deyince, tabî ki akla hemen minâre geliyor. Yahyâ Kemal de 30 Mart 1922 târihli Tevhid-i Efkar gazetesinde “Ezan ve Kuran” başlığıyla kaleme aldığı şâheser makâlede sözü Ayasofya’nın minâ-relerinde okunan ezana getiriyor. Merhumun bu konudaki düşün-celerini nakletmeden önce mütâreke yıllarına âit bir hâtırâsını kısaca hatırlatmak istiyorum. İstanbul’un işgal edildiği o netâmeli yıllarda Rumlar sürekli taşkınlık yapıyorlar. İstanbul’u Yunan şehri göster-mek için büyük bir çaba harcıyorlar. Derken o yılın Ramazan ayı geliyor. Rumları iyi tanıyan ve Türkeri seven bir yabancıyla Moda’-da berâber bulunan şâirimizin anlattığına göre, karşıdan İstanbul, mahyalarıyla, minârelerinin şerefelerindeki kandilleriyle muhteşem bir görüntü arz ediyor. O yabancı bu manzaraya şöyle bir baktıktan sonra, “Bu şehir Türktür ve Türk olmasa insâniyet güzelliğinden bir âlem kaybeder!” diyor. Bu mahya ve kandil nümâyişi (gösterişi) karşısında heyecâna kapılan yabancı şunları söylüyor:

“Rumlar, bir senedir bu şehri bize Yunanlı göstermek için ne çârelere

başvurmadılar. Kendi evlerinden sonra, Beyoğlu'ndaki Türk emlakini de beyaza mâviye gark ettiler. Siz ses çıkarmadınız. Lâkin bu akşam ne sizin ne de hükümetinizin tertibi eseri olarak minâreler kendiliğinden öyle bir nümâyîş yaptılar ki, bu şehrin mil-liyetini tamâmıyla gösterir!”

Mahyalarıyla, kandilleriyle, müezzinlerin şerefleştirdiği şerefe-leriyle, müşerref olduğumuz minârelerin ihtişamını dile getiren Yahyâ Kemal Beyatlı bir gün Topkapı Sarayı'na gidiyor, Revan Köş-kü'nü ziyâret ediyor. Uzaktan gelen Kur'an sesi dikkatini çekiyor. Bu ses nereden geliyor diye sorunce rehberi, Hırka-i Saâdet Dâire-si'nden geliyor, cevâbını veriyor. Peygamberimizin hırkasının sak-landığı cennet gibi yeşil bir odanın Türkkâri penceresinin önünde duruyor. İçeride iki hâfız gözükmüyor. Biri ellerini kavuşturmuş, göz-lerini yummuş oturuyordu. Diğeri ise diz çökmüş, müsterih ve yük-sek bir sesle Kur'an okuyordu. Yahyâ Kemal, Hırka-i Saâdet önün-de Kur'an ne zaman okunur diye rehberine sorunca, “Dört asırdan beri her saat! Geceli gündüzlü!” cevâbını alıyor. Yavuz'un Hırka-i Saâdet'i Mısır'dan getirip bu odadaki yerine koyduğu günden beri kırk hafız nöbetle Kur'an'ı Kerim okuyor. Türk târihinde bir dakika bile buradaki Kur'an sesi kesilmiyor. İşte bu gezinti esnâsında gör-düğü manzaradan çok etkilenen Yahyâ Kemal Bey, hüküm cümlesi olarak şunları söylüyor:

“Gezintilerimde bir hakikat keşfettim. Bu devletin iki mânevî temeli vardır: Fâtih'in Ayasofya minâresinden okuttuğu ezan ki hâlâ okunuyor. Selim'in Hırka-i Saâdet önünde okuttuğu Kur'an ki, hâlâ okunuyor!...

Eskişehir'in, Afyonkarahisar'ın, Kars'ın genç askerleri siz bu kadar güzel iki şey için döğüşünüz!”

Söz buraya gelmişken, Ayasofya'nın minâreleri hakkında, istid-rat kabilinden bir kaç cümle daha söylemek istiyorum:

Büyük Türk Hükümdârı Fâtih Sultan Mehmet'in Bizans'ın baş-kenti Kostantınıyye'yi İstanbul'a dönüştürmesiyle birlikte bu târihi şehir de İslamlaşmaya başladı. Ayasofya da ihtida edip Müslüman oldu. Minârelerle tezyin edilen bu kadim kilise de selâtin câmileri-nin arasına katıldı. İlk ahşap minâreyi, Fâtih bizzat kendisi yaptırdı. İkinci Mehmed'den sonra oğlu ikinci Bayezid de soldaki minâreyi inşâ ettirdi. Diğeri ikisini ise, İkinci Selim inşâ ettirdi. Bu zarâfet timsâli minâreler ayrı ayrı isimler taşıyordu: “Baş Minâre,” “Ambar Minâre,” “Tuğla Minâre,” “İnce Minâre” diye bilinen bu minârelere müezzinler ses güzelliklerindeki sıraya göre çıkıyorlardı. “Baş Mi-nâre”ye meşhur Hâfız Sâmi, “Ambar Minâre”ye pâdişah müezzini Deli Hüseyin çıkıyordu. Kısacası Ayasofya'da imamlık, müezzinlik yapmanın bile bir âdâbı, bir erkâmı söz konusuymuştu.

Ayasofya gibi bir mîmârî şahesere ayrı bir özellik ve güzellik katan bu selvi boylu minârelerin, bir zamanlar yıkılmak istendiğini, biliyor muydunuz? 6 Nisan 1966 târihli Yeni İstiklal'de yayımlanan belge niteliğindeki bir yazıdan anlaşıldığına göre, İstanbul Müzeler Mîmârı Kemal Altan, bir gün ağlayarak ünlü târihçilerimizden İbrâ-him Hakkı

Konyalı'ya geliyor. İki gözü iki çeşme konuşmaya başlı-yor: “İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Aziz Ogan, önceki gün beni çağırdı ve Ayasofya'nın minârelerini yıkacağız, emir aldım!” dedi diyor. Meşhur târihçimiz, sen merak etme, Ayasofya'nın minâ-relerini kimse yıkamaz diyerek Kemal Altan Bey'i teselli etmeye ça-lışıyor. Konyalı, derhal bir rapor hazırlıyor. Bizans İmparatoru Jüs-tinyen'in Milâdî 537 yılında “Ey Süleyman! Senin mâbedini geç-tim!” diye övünerek ibâdete açtığı Ayasofya, Bizans'ın son günlerin-de tamâmen harap olmuştu. Dolayısıyla fetihten hemen sonra ge-rekli takviyeler yapıldı. Kânûnî döneminde Sinan mâbedi kalın ve yayvan payandalarla destekledi. Ana kubbeyi tutmak için bunları da yeterli görmeyip kuzeybatı tarafına kubbe büyüklüğüne varan iki kalın minâre eklemek sûretiyle kubbenin ve mâbedin ömrünü uzattı.

Ayasofya Abdülmecid zamanında esaslı bir tâmirden geçti. Şimdi mâbedin yaşı daha da ilerledi. Minâreler, ana kubbenin da-yandığı son payandalar olmuşlar. Minâreler yıkılırken –muhakkak ki- ana kubbe de yere serilecektir. Hırsitiyanlık alemi Türklerin bu teşebbüsüne, “Türkler Ayasofya'yı yıktılar!” diye kara damgasını basacaktır diyor. Kemal Altan, bu mealdeki raporu derhal ilgililere veriyor. Ayasofya'nın başına gelecek bu felâketi işte böylece önlü-yor. Meşhur târihçimiz İbrâhim Hakkı Konyalı da yukarıda bahset-tiğimiz yazısını “Ayasofya'nın Minârelerini Nasıl Kurtardım?” baş-lığıyla yayımlıyor.

Memnuniyetle belirtelim ki Topkapı Sarayı'ndaki Mukaddes Emânetler Dâiresi'nde bugün de Kur'an-ı Kerim tilâvet ediliyor. Yavuz Sultan Selim'in başlattığı gelenek hâlen hükmünü sürdürü-yor. Ayasofya'nın minârelerinden yankılanan ezan sesleri yine ku-laklarımızı okşuyor. Hiç değilse bir bölümünde namaz da kılınıyor. Yahyâ Kemal doğru söylüyor. Bu devletin iki mânevî temelinden biri, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde okunan Kur'an ise, diğeri de Aya-sofya ve diğeri câmilerimizin minârelerinden yankılanan ezan ses-leridir.

“Aziz İstanbul”u leziz üslubuyla bizlere tanıtan, “Eski Şiirin Rüzgarı”yla gönül dünyâmızı serinleten Yahyâ Kemal Bey'i bu vesileyle bir defa daha rahmetle anıyorum ve “Ezân-ı Muhammedî” şiirini teberrüken takdim ediyorum:

EZÂN-I MUHAMMEDÎ

Emr-î bülendsin ey ezân-ı Muhammedî
Kâfi değil sadâna cihân-ı Muhammedî

Sultan Selîm-i Evvel'i râm etmeyüp ecel
Fethetmeliydi âlemi şân-ı Muhammedî

Gök nûra gark olur nice yüzbin minâreden

Şehbâl açınca rûh-ı revân-ı Muhammedî

Ervâh cümleten görür Allahü Ekber'i
Akseyleyince arşa lisân-ı Muhammedî

Üsküp'de kabır-i mâdere olsun bu nev-gazel
Bir tuhfe-î bedî' ü beyân-ı Muhammedî

“Dünya Cenneti Gibi Şehir...” ve Yahyâ Kemal Beyatlı

Mehmet Nuri Bingöl

Bir taşralı olarak İstanbul’la alâkalı ilk intibam, yazının başlığında tırnak içinde geçen ifâdenin bulunduğu muhteşem hâtra. Ondan önce de baba-mın –Allah sağlıklı, uzun ve hayırlı ömürler versin– askerlik yılları-nın cereyan ettiği “suyu allı pullu” olan güzîde şehirle alâkalı pâre pâre anlattıkları.

Sinema ya da TV’den tâkip ettiğim “belgesel” ve filmlerden ise – eskilerin tâbiriyle– “sarf-ı nazar” ediyorum. “Âsitâne” ile ilgili intibâlarım, sâdece medya ile sınırlı kalsaydı, râhumdaki “ allı pullu” hisler, belki de zaman ilerledikçe kesâfeti artan bir karanlığa döner-di belki.

Ortaöğretimin lise kısmındayken öğrenciliğin teneffüs zamanla-rında, yâni yaz tâtillerinde, âilemin dâvetiyle Almanya’ya gitme mâcerâlarımın dışında, İstanbul’la alâkalı ilk köklü tedâi hamlesinin kaynağı ise Yahyâ Kemal Beyatlı.

Bugün gibi hatırımda. Lise 2 sıralarındayız ve yıl 1977. O “civ-civli” günlerin merkezinde kültürle ne kadar uğraşılabiliyorsa, “talebe”lik seviyesinde –ki Hadis bu talebeliğin mezara kadar oldu-ğu ve olması gerektiğini buyuruyor- karınca kararınca didinip dur-madayız. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenimiz de, şu anda avukat-lık yapan –Allah uzun ve hayırlı ömürler nasip etsin– Birecik Târihi, Uygurca Tezkiretü’l-Evliya Tercümesi yazarı, şiirlerini Nâle’de topla-yan şâir Verdi Kankılıç. Gâliba mayısın ilk günleri, bunu hocamızın “ İstanbul fethine daha yirmi gün var ama...” deyişinden hatırlıyo-rum.

Mevzûmuz “İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar”. Sonraki İs-tanbul Edebiyat’a girmemin de, edebiyatçı olmamın da, târih ve moral değerlerimize temâyül etmemizin de dinamiği işte bu şiir:

İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar

Üsküdar, bir ulu rüyâyı görenler şehri!
Seni gıpta ile hatırlar vatanın her şehri,
Hepsi der: “Hangi şehir görmüş onun gördüğünü?
Bizim İstanbul’u fethettiğimiz mutlu günü!”
Elli üç gün ne mehâbetli temâşâ idi o!
Sanki halkın uyanık gördüğü rüyâ idi o!
Şimdi beş yüz sene geçmiş o büyük hâtıradan;

Eli üç günde o hengâme görülmüş buradan;
Canlanır levhası hâlâ beşer ettikçe hayâl;
O zaman ortada, her saniye gerçek bir hâl.

Gürlemiş Topkapı'dan bir yeni şiddetle daha
Şanlı nâmıyla 'Büyük Top' denilen ejderha.
Sarf edilmiş nice kol kuvveti gündüz ve gece,
Karadan sevk edilen yüz gemi geçmiş Haliç'e;
Son günün cengi olurken, ne şafakmış o şafak,
Üsküdar, gözleri dolmuş, tepelerden bakarak,
Görmüş İstanbul'a yüz bin meleğin uçtuğunu,
Saklamış durmuş asırlarca hayâlinde bunu. "

Muhterem Ömer Fâruk Akün hocamızın anlattığına göre –Allah rahmet etsin–, Yahyâ Kemal bu şiiri Paris'ten dönüşünde yazmıştır. Bilhassa orada Şâir Baudlaire'nin tesiriyle coğrafyaya bağlı târih anlayışına sâhip olmuş, felsefeci Albert Sorel'in tesiriyle de târihe millî kültürün ve sanatın kaynağı olarak bakabilmiştir.

"Üsküdar, bir ulu rüyâyı görenler şehri"dir ve daha İstanbul "İslâmbol" olmamışken, mescitlerinde namaz kılınmakta, minârele-rinde ezanlar okunmaktadır. Bu "ayrıcalığından" dolayı, "her şehri onu gıpta ile hatırlar." Hepsi de "Hangi şehir görmüş onun gördü-ğünü? Bizim İstanbul'u fethettiğimiz mutlu günü!" diye sorar hâl lisanlarıyla. Elli üç gün süren o "mehâbetli temâşâ" halkın uyanık gördüğü rüyâ gibiydi. Şimdi "o büyük hâtıradan" beş yüz sene geçmiş olmasına rağmen, elli üç gün boyunca o hengâme göröl-müştür:

Topkapı'dan bir yeni şiddetle daha gürleyen Şâhî topları, - şanlı nâmıyla 'Büyük Top' denilen ejderha-, surlarda "mukaddes" gedik-ler açmaktadır. Karadan sevk edilen yüz gemi Haliç'e geçmiştir. Üs-küdar son günün cengi olurken tepelerden bakarak gözleri dolmuş-tur. Çünkü henüz melâikeyi hoşnut edecek amelleri yapacak olan-lardan önce "İstanbul'a yüz bin meleğin uçtuğunu" görmüştür. Bu şahâne tabloyu "asırlarca hayâlinde saklamış"tır. Yahyâ Kemal, Üsküdar'dan bahsederken:

Üsküdar, bir ulu rüyâyı görenler şehri!
Seni gıpta ile hatırlar vatanın her şehri.
Hepsi der: "Hangi şehir görmüş onun gördü-ğünü?
Bizim İstanbul'u fethettiğimiz mutlu günü!

mısrâlarını her okuduğumda, Üsküdar Sâhili'ni ne zaman hatırla-sam bu mısrâlar rûhumda canlanır da hem büyük fethi hem de bu güzel şiiri yeniden yaşarım.

Fâtihi, İstanbul'u akan suları tersine çevirerek fethetti. O'nun yaptığı bu fetih sâyesinde İstanbul, altı asırdır Müslüman Türk'ün zevkiyle yoğrulmuştur. Ancak bir de İstanbul'un rûhunu ve zevkini fethedip bunu şiirleriyle gönüllere duyurmuş "İstanbul'un güzellik-lerinin fâtihi" şâirimiz var ki sâdece Üsküdar'a bakışı bile onun İs-tanbul'u ne kadar kavradığını bize anlatır.

Yahyâ Kemal'e gelene kadar bir çok şâir İstanbul'a şiirler yaz-mıştır. Ancak hiçbiri İstanbul'un güzelliğini, mânâsını, onun fetih-ten bu yana gelen târihi misyonunu ruhlarımıza Yahyâ Kemal'in duyurduğu keyfiyette duyuramamıştır.

İlk yayımlanan şiirinin, hiç görmediği İstanbul'u "tasvir eden" "Hâtıra" isimli ve "mübtedî gençlerin pek bilmediği muzâri vezni ile yazılmış bir manzûme olduğunu" belirten Yahyâ Kemal, bu ilk ürününün İstanbul'da yayımlanan Terakkî mecmuasında çıktığını bildirmektedir. İstanbul'a geldikten sonra Tevfik Fikret'in, Cenap Şahabettin'in şiirlerini tanıyan Yahyâ Kemal, Servet-i Fünun şiirinin etkilerini taşıyan gençlik şiirlerini Âgâh Kemal imzâsıyla İrtika, Mâlumat dergilerinde yayımlamıştır.

Bu yıllarda, akrabâlarından Abdurrahmanpaşazâde İbrâhim Bey'in evinde yapılan icrâ fasıllarını izleyerek Türk müziğini yakın-dan tanımış, klasik bestecilerimizi derinden anlayıp sevmiştir.

Paris'te bulunduğu yıllarda Fransız simbolistlerinin eserlerine yakınlık duyan Yahyâ Kemal, şunları yazmaktadır: "Gerçi Hugo'yu iyi anlıyordum, gerçi Gautier'yi ve De Banville'i iyi anlıyordum, gerçi Baudelaire ve Verlaine'i sıtım bir ibtilâ ile seviyordum, gerçi şahsî şâirli-ğin en son nümüneleri olan Maeterlinck, Verhaeren gibi şiirleri yakından biliyordum, lâkin zevkim, bütün bu şâirlere nispetle çok geri sayılan Jose Maria de Heredia'nın şiiri üzerinde durmuştu".¹

Yahyâ Kemal Heredia aracılığıyla, daha sonraki yıllarda şiir anlayışını kökten değiştirmesine yol açacak Latin ve Yunan şiirini tanımış, Heredia'nın sonnet'lerinde "şiirin esas mâdenine eliyle dokunduğu" duygusuna kapılmıştır. Paris'te Yahyâ Kemal'i derin-den etkileyen ve târih görüşünün oluşmasını sağlayan ikinci kişilik Albert Sorel olmuştur.

Yahyâ Kemal'in bu hâlini hatırlatan bir kültür adamımız, "Mâ-demki Avrupa üflüyor, şimdye kadar da bu üflemeyle hareket et-tik. Bâri biz oralara açılalım da, Yahyâ Kemal'in kendine dönmesi gibi nice insanları aslına çevirelim." diyerek mühim bir gerçeğe par-mak basıyordu.

Haksız da değil hani? Bu değişim olmasaydı, biz Süleymâni-ye'nin "kuru" binâsına bakacak, "Süleymâniye'de Bayram Saba-hı"nın taşıdığı mânâları hissetmeden, bir turistin yabancılığında hissiz seyredecektik onu.

Tanpınar'ın Yahyâ Kemal'i

Abdullah Uçman

Ahmet Hamdi Tanpınar, öteden beri bir nevi poetikası kabul edilen “Antalyalı Genç Kıza Mektup”unda, “Şiirde ve fikirde ilk ve gâliba yüzünü gördü-ğüm son hocam Yahyâ Kemal oldu. (...) Yahyâ Kemal'in derslerinden, ay-rıca eski şiirin lezzetini tattım. Gâlib'i, Nedîm'i, Bâkî'yi, Nâilî'yi ondan öğrendim ve sevdim.” dedikten sonra, bir şâir olarak, Yahyâ Kemal'in kendi üzerindeki asıl tesirinin “şiirlerindeki mükemmeliyet fikri ve dil güzelliği ile” olduğunu açıklar ve: “Yalnız millet ve târih hakkındaki fikirlerimde bu büyük adamın mutlak denecek tesiri vardır. Beş Şehir adlı kitabım, onun açtığı düşünce yolundadır.” diyerek, bu kez bir sanat ve düşünce adamı hüviyetiyle bu tesirin sınırlarını biraz daha geniş-letir.²

Ahmet Hamdi Tanpınar, 1920'lerde henüz Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nde öğrenci iken tanıdığı ve önce hoca-talebe ilişkisi şeklinde başlayıp zamanla sıkı bir dostluğa dönüşen ve bâzı aralık-larla 25-30 yıl kadar devam eden bu münâsebet çerçevesinde hayâ-tının sonuna kadar büyük bir saygı ve hayranlık duyduğu Yahyâ Kemal hakkında, 1934'ten 1961'e kadar on dört makâle yazmış³, gerek Sahnenin Dışındakiler ve gerekse Huzur romanlarındaki İhsan karakterini canlandırırken büyük ölçüde onun görüşlerine yer ver-miş, ölümünden sonra da bir nevi vefâ borcu olarak onun hakkın-da Yahyâ Kemal adıyla müstakil bir eser kaleme almıştır.⁴

Ahmet Hamdi Tanpınar, eserine yazdığı önsözde, bunun Yah-yâ Kemal'in sağlığında onun hakkında yayımlanan yazılarının ge-nişletilmiş bir şekli olduğunu söylemekle berâber, bu kitap, büyük şâirin yıllarca yanında bulunduğu, fikirlerini, estetik anlayışını, ya-şayış şeklini,

² Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hayâtının son günlerinde kaleme aldığı bu mektup ölü-münden sonra müsveddeleri arasında bulunmuş ve ilk defa Mehmet Kaplan tarafından Tanpınar'ın Şiir Dünyası (İstanbul 1963) adlı eserinin sonunda yayımlanmıştır (s. 174-179). Metnin daha sonra bulunan farklı bir müsveddesi ise Zeynep Kerman tarafından hazır-lanan A. H. Tanpınar'ın Edebiyat Üzerine Makaleler'e alınmıştır (İst. 1969, s. 567-572).

³ Zeynep Kerman, “Ahmet Hamdi Tanpınar'a Göre Yahyâ Kemal Beyatlı” başlıklı incelemesinde, A. H. Tanpınar'ın söz konusu bu makâlelerini ayrı ayrı değerlendirmiştir (Yahyâ Kemal Beyatlı Semineri, Ankara 1985, s. 91-97).

⁴ Yahyâ Kemal'i Sevenler Cemiyeti Neşriyatı'nın 2 numaralı yayını olarak basılan kitap 1963 târihini taşımaktadır.

zevklerini ve şiir yazış tarzını çok yakından tanıdığı hocasını, belirttiği çerçevenin çok ötesinde, doğrudan doğruya dev-ri içinde ele alan ve bir kısım şiirlerini yeni metotlarla inceleyen, bizim edebiyâtımızda henüz bir benzeri yazılmamış müstesna bir eser, farklı bir monografidir.

Dikkatle incelendiğinde hemen fark edileceği gibi, kitapta sâ-dece kuru biyografik malûmattan ibâret bir Yahyâ Kemal portresi değil, büyük şâirin içinde yetiştiği ve eserlerini verdiği devir dola-yısıyla bütün bir dîvan şiiri, Tanzîmat sonrası yenileşme dönemi Türk edebiyâtıyla berâber başta Abdülhak Hâmid olmak üzere Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin ve Hâlid Ziya ile birlikte Servet-i Fünun ve Fecr-i Âfî edebiyâtı; asrın başında Mehmed Emin'le baş-layıp II. Meşrûtiyet'ten sonra Rıza Tevfik'le gelişen Millî edebiyat akımı; ideolojik anlamda Tevfik Fikret'in karşısında yer alan Meh-med Âkif; aynı yıllarda Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin'le birlikte Genç Kalemler hareketi; Hüseyin Rahmi, Yâkup Kadri ve Dergâh topluluğu ile 1860-1920 yılları arasında etkili olan dikkate değer he-men bütün fikrî ve edebî cereyanlar Tanpınar gibi bir sanatkârın usta kalemiyle ele alınıp anlatılmıştır.

Tanpınar kitabına önce, kendisinin büyük şâiri tanıdığı ve Türk târihinin önemli dönüm noktalarından biri olan Mütâreke günlerinde Dârülfünun ve Dergâh mecmuası çevresindeki hâtıra-larla başlayarak gerek önceki nesillerle gerekse çağdaşlarıyla çeşitli mukâyeseler yapmak sûretiyle, ana hatlarıyla Yahyâ Kemal'in devrin edebiyat ve fikir hayatı üzerindeki asıl büyük ve yapıcı ro-lünü ortaya koyar.

Türk edebiyâtının belki de kendisinden en çok söz edilen şâirlerinden biri olan Yahyâ Kemal, Tanpınar'a göre, Türk şiirinde çok önemli iki şeyi gerçekleştirmiştir. Bunlardan biri, Tanzîmat'tan beri büyük bir hızla gündelik fikirlerin basit bir propaganda aracı hâli-ne gelen şiiri, batıdaki "saf şiir" (poesie pure) anlayışı doğrultu-sunda "alelâde"nin dışına çıkarması; diğeri ise, bunu yaparken kendisinden öncekilerden farklı olarak, sokaktaki insanın kullandı-ğı gündelik dili büyük bir ustalikle "şiir dili" hâline getirebilmiş olmasıdır. Yahyâ Kemal'in şiir anlayışını zaman zaman heykel sa-natıyla da karşılaştıran Tanpınar, onun, mermer kütleyi yontarak sanat eseri hâline getirmeye uğraşan bir heykeltıraş gibi dili büyük bir sabır ve gayretle işlemek sûretiyle mükemmel bir şiir hâline ge-tirme ameliyesi üzerinde de uzun uzun durur.

Tanzîmat'ı izleyen yıllarda, özellikle Şinâsi'den îtibâren üze-rinde çeşitli tartışmalar yapıldığı ve çok önemli adımlar atıldığı halde bir türlü sonuç alınamayan sokaktaki adamın dilinin aynı zamanda şiir dili de olabileceği konusunu bu devirde Yahyâ Kemal tek başına gerçekleştirmiştir. O, herkesin kullandığı Türkçe'den, "şiirin ta kendisi olan terkibi çıkartmış, şiir dili ile sokağın ve evin anahtarını bulmuştur." İşte onun şiirini ölümsüzleştiren unsurlar-dan biri bu dil güzelliği, diğeri de zaman içinde ulaştığı mükem-meliyet fikridir.

Ancak Yahyâ Kemal'de dil sâdece bir ifâde aracı olmakla kal-maz;

şiiiri aynı zamanda “bir ses ve nağme sanatı” olarak da gören şâir, Türkçe’nin “mûsikî ve nüans kabiliyetlerini” lugattan çıkar-mak sûretiyle şiirde yepyeni bir hava oluştururken, bir yandan da bir âhenk unsuru olarak daha önce mûsikîyi şiire dâhil etmeye çalı-şan Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin ve Ahmet Haşim’in tecrübele-rinden sonra bu konuda asıl başarıyı sağlar. Şiirin, doğrudan doğ-ruya bir “dil mûsikîsi”, mısırâm da bir “mûsikî cümlesi” olduğunu ifâde eden Yahyâ Kemal’e göre, Türk rûhu kendisini en iyi şekilde mûsikîde gösterir.

“Bizim romanımız şarkılarımızdır!” diyen Yahyâ Kemal’e göre şiir, nesre çevrildiği zaman nağmesini kaybeden, mûsikîden başka türlü bir mûsikîdir. Bu sebeple mısırâlarında kelimelerin yerleri de-ğiştirildiğinde anlam değişme bile, mûsikî bozulur.

“Mısırâ benim haysiyetimdir!” diyen ve şiirin de tıpkı âbidevî bir mîmârî eser gibi taş üstüne taş konulmak sûretiyle bâzan yıllarca süren çileli bir ameliye sonunda inşa edilebileceğine inanan Yahyâ Kemal, bunun için, kendi yazdıklarını da hiçbir zaman kolay kolay beğenmez. Özellikle hayâtının son yıllarında, şiirlerini bir kitap hâ-linde görmeyi çok arzu etmesine rağmen, daha ziyâde bu mükem-meliyet duygusu yüzünden, şiirlerinin kitap hâlinde yayımlanma-sına bir türlü râzı olamaz.⁵

Kitapta Tanpınar bu konuyla ilgili olarak ilginç bir anekdot nakleder: 1921 yılında, fikrî ve edebî anlamda yine onun ön ayak olmasıyla çıkarılmaya başlanan Dergâh mecmuasına, bizzat kendi-sinin vaad ettiği halde bir türlü son şeklini veremediğinden dolayı sürekli ertelediği “Ses” şiirini alabilmek için, arkadaşlarıyla birlikte ne zahmetler çektiklerini; öyle kolayca alamayacaklarını anlayınca da son çâre olarak, bir tür emrivâki ile şiirin bir gecede nasıl ta-mamlandığını ayrıntılarıyla hikâye eder.⁶

Tanpınar, adı geçen eserinde Yahyâ Kemal’in şiir yazma tarzı-nı anlatırken de şunları söyler: “Yahyâ Kemal’in şiir çalışması büsbü-tün başka türlüydü. Mısırâ ve manzûme kafasında yoğruluyordu. Konuş-ma arasındaki uzun dalgınlıklarında, yol boyunca, bir odaya girerken, bir merdivenden inerken tamamladığı mısırâlar ve manzûmeler çoktur. Ömrü kalabalıkta geçen bu adam, eserlerinin asıl kilit taşı olan kelimeleri, hayal-leri, yine kalabalıkta kendisine icad ettiği yalnızlıkta buluyordu.”⁷

Yahyâ Kemal, kendi yazdığı şiirleri “eski tarzda olanlar” ve “yeni dille yazılanlar” şeklinde öteden beri iki başlık altında tasnif ettiği, hattâ ilk gruptakileri Eski Şiirin Rüzgârıyla, diğ-erlerini Kendi Gök Kubbemiz adıyla iki ayrı kitapta yayımlamak istediğini yakınlı-rına söylediği halde,

⁵ Mehmet Kaplan, onunla değişik zamanlarda yaptığı konuşmalarında, şiirlerinden kırk kadarının ilk defa hangi târihte yazılmaya başlandığını tespit ettiği makâlesi, bunların ne kadar zamanda son şeklini alabildiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir: “Yahyâ Kemal Şiirlerini Ne Zaman ve Kaç Yılda Yazdı”, Kubbealtı Akademi Mecmuası, yıl 9, sayı 1, Ocak 1980, s. 24-26.

⁶ a. g. e., s. 32.

⁷ a. g. e., s. 32.

Tanpınar sonuna kadar böyle bir ayırma karşı çıkar ve onun gazelleriyle diğer eserleri arasında sanıldığından çok büyük bağlar bulunduğunu ve her iki tarz şiirin bir bütün oluşturduğunu, hattâ bu kitabın biraz da bu görüşün düzeltilmesi amacıyla yazıldığını söyler.

Tanpınar'a göre Yahyâ Kemal, bâzılarının insafsızca ileri sürdüğü gibi, sâdece eski zevk ve hayat anlayışı ile bir kısım eski söyleyişleri taklit ederek geleneği aynen tekrarlamamış, Fransa'da özellikle Paul Verlaine'in Fêtes Galantes'ıyla tanıdığı neo-klasik şâirlerin de etkisiyle bunları doğrudan doğruya bir hava oluşturmak amacıyla şiirine dâhil etmiştir.

Tanpınar'ın kitabında üzerinde önemle durduğu noktalardan biri de şudur: Yahyâ Kemal, başta Paris olmak üzere Avrupa'da bulunduğu 1903-1912 yılları arasında V. Hugo'dan T. Gautier'ye, Lamartine'den J. Moréas'a, J. M. de Hérédia ve Leconte de Lisle'-den Gérard de Nerval'e, Verlaine, Mallarmé ve Baudelaire'den Va-léry'ye kadar Fransız edebiyâtının klasik, romantik, parnas, sembolist ve neo-klasik akımlarına mensup birçok şâirin külliyatlarını de-fâlarca okumuş, hattâ bir kısmını ezberlemiş; onların Fransız edebiyâtında gerçekleştirdiği yenilikleri dikkatle gözden geçirmiş, bütün bu tecrübelerin ışığında bir yandan da klasik Türk şiirini inceledik-ten sonra şiir yazmaya başlamıştır. Dolayısıyla onun şiir anlayışını, bâzılarının kolayca yaptığı gibi, parnasizm ve sembolizm gibi doğrudan doğruya tek bir edebî anlayışa bağlamak mümkün değildir. Ancak onun şiirde belli bir şekle bağlı kalması, bir yönüyle destan şâiri oluşu, şiirlerindeki lirizm ve sonsuzluk arzusu, güzeli gele-mekte araması, hayâtı boyunca "saf şiir" peşinde koşması, sanatta hiçbir zaman kolayca kaçmaması gibi özellikleriyle Yahyâ Kemal yine de bizim en büyük klasik şâirimizdir. Tanpınar'a göre Yahyâ Kemal'in dîvan şiirinden aldığı en önemli şey, Türk insanına mahsus lirizmin esâsını teşkil eden "ses"i bulmasıdır. Nitekim "Ses" başlıklı rubâisinde:

*Yârab ne müsâvâtı ne hürriyeti ver
Hattâ ne o yoldan gelecek şöhreti ver
Hep neşve veren aşkı terennüm dilerim
Yârab bana bir ses yaratan kudreti ver!*

sesi nasıl yücelttiğini çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yahyâ Kemal'in şiirinin dokusunu oluşturan unsurlar arasında vatan coğrafyası, târih ve millet şuuru, İslâmiyet ve tasavvufî neşve ile İstanbul'un târihî ve tabii güzellikleri de önemli bir yer tutar. Bu bağlamda onun şiirlerinin bir başka özelliğini coğrafya ve kültür, dolayısıyla insan arasında kurmuş olduğu münâsebet meydana getirir. Bundan dolayı, Yahyâ Kemal 1071 Malazgirt zaferinden başlatıldığı Türk milletinin Anadolu ve Rumeli topraklarındaki dokuz yüz yıllık târihî mâcerâsının en güzel izlerini, Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'da arayıp bulmuş ve bu şehrin tabii ve kül-türel zenginliklerini birçok şiirinde en güzel şekilde dile getirmiştir.

Kitapta Yahyâ Kemal'in yerli ve batılı kaynaklarını da büyük bir vukufu gözden geçiren Tanpınar, onun şiirlerinin bir kısmını bir yandan H. Taine'in meşhur "ırk (millet), muhit ve zaman" metodu ile, bir yandan o gün için çok yeni olan stilistik metodla, bir kısım şiirlerini ise G. Bachelard'ın geliştirdiği ve daha çok "dört unsur" görüşüne dayanan fenomenolojik yöntemle ele alıp inceler. Özellik-le "Şeref-âbâd", "Tûr'dan Mülhem", "Bebek Gazeli", "Zevk-âbâd", "Bir Sâki", "Kadri'ye Gazel", "Rıtl-ı Girân" ve "Tanbûrî Cemil'in Rûhuna Gazel" gibi daha ziyâde klasik havanın hâkim olduğu şiir-lerini ele alıp yorumlarken zaman zaman Nietzsche'ye de başvuran Tanpınar, bir bakıma Yahyâ Kemal'in sanat ve iç dünyasını yansıtan bu şiirlerdeki rindâne coşkunu "diyonyak neş'e" ile açıklar. Yahyâ Kemal'in bu manzûmelerinde yoğun bir şekilde aşk ve şaraptan söz etmesi eskileri taklit değil, "diyonyak neş'e" olarak ele aldığı "vecd" ve "cûşîş"i eski şiirin en önemli unsurlarından biri olarak görmesindedir.

Tanpınar, zaman içinde çok yakından tanıdığı ve hayâtının sonuna kadar büyük bir sevgiyle bağlı kaldığı hocasını bütün özel-likleriyle anlatamamanın endişesini de taşıyarak kaleme aldığı bu kitapta, sâdece kendisinin değil, mensup olduğu bütün nesli adına Türk edebiyat ve fikir hayâtının ona neler borçlu olduğu üzerinde de durur. "Ben dâima bize lâzım olanı düşündüm" diyen Yahyâ Kemal, "kültürümüzün kopan uçlarını birbirine bağlamak suretiyle" bize "inkâr ettiğimiz mâziyi, fuzûli bulduğumuz birçok değer hü-kümlerinin çağdaş ve aslî değerler olduğunu öğretmiştir."

Tanpınar, ne yazık ki, diğer bir kısım eserleri gibi, hocası ve üstâdı hakkındaki bu eserine de son şeklini vermeden vefat etmiş, geriye bıraktığı müsveddeleri ise Yahyâ Kemal'i Sevenler Cemiyeti tarafından, cemiyetin umûmi kâtibi Prof. Dr. H. Vehbi Eralp'ın kısa bir açıklama yazısıyla birlikte 1963 yılında yayımlanmıştır. Yayımlandığı zaman, Tanpınar'ın diğer eserleri gibi dikkati çekmeyen ve fazla ilgi görmeyen kitap⁸, basılışından ancak yirmi yıl sonra, Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın bir takdim yazısı ve bir indeks ilâvesiyle Dergâh Yayınları tarafından ikinci defa, 2001'de de Ahmet Hamdi Tanpınar'ın diğer eserleriyle birlikte Yapı Kredi Yayınları arasında beşinci defa basılmıştır.

⁸ Kitabın yayımlandığı günlerde sâdece Memet Fuat kitapla ilgili olarak kısa bir tanıtma yazısı yazmıştır: "Yahyâ Kemal", Yön, 27 Mart 1963.

Yahyâ Kemal'in Şiirlerinde "Zevk, haz ve lezzet..." Üzerine

Prof. Dr. M. Mehdi Ergüzel

Ruh, ufuksuz yaşamaz.
Dağlar ufkunda mehâbet,
Ova ufkunda huzur,
Deniz ufkunda tesellî duyulur.
Yalnız onlarda bulur ruh, ezeli lezzetini.
Bu ufuklar avutur rûhu saatlerce fakat
Bir zaman sonra derinden duyulur yalnızlık
Ruh arar kendine bir ruh ufkunu."

Yahyâ Kemal

Giriş

Şâir ve yazarların gücü, dili kullanım tarzlarından gelir. Şâir, dili nasıl kullanıyor, hangi kelime ve kavramları tercih ediyor, eserlerin-de hangi isim, sıfat ve fiiller ağırlıklı olarak dikkat çekiyor? Bu ve benzeri sorular o şâir veya yazarın üslûbunu anlamak, dünya görü-şünü, hayâta bakış tarzını kavramak için küçük ip uçlarıdır. Çünkü insan dilinin altında gizlidir. Dil, bir semboller yumağıdır ve asırla-rın biriktirdiği özel mânâları sînesinde taşır. Dil, bu mânâları tek tek kelimelerle veya "kelimelerin izdivâci" denilen gruplar hâlinde duygu, düşünce veya hayal âlemlerine serper.

Şâir ve yazarların fikir ve sanat dünyalarını değerlendiren çalış-malarda kelime ve kavram tasniflerinin de önemli bir yeri vardır. O şâir veya yazarın husûsî sözlüğü ile eserleri taranarak ortaya konul-muş, metinden tâkip edilebilir kavramlar dizini, yapılacak yorumlar için güvenilir malzeme niteliğindedir. Hem kelime ve kavramlar arası anlam ilgisi hem de kalem sâhibinin duygu ve düşüncelerini nasıl yoğurduğu ve geliştirdiği meselesi, dizinler yoluyla bu metin-lere ulaşılarak incelemeye hazır hâle getirilir.

Vefâtının üzerinden 50 yıl geçen ama her dem tâze kalan millî şâirlerimizden Yahyâ Kemal üzerinde sağlığında ve sonraki yıllarda yüzlerce yazı kaleme alındı, çeşitli tezler yapıldı. Biz de "Yahyâ Ke-mal Yılı" vesîlesiyle, üzerinde çalışılmadığını düşündüğümüz bir cephesini değerlendirmek istedik. Acaba "mısrâyı haysiyet sayan" bu ünlü söz ustasının şiirlerinde ısrarla ve sıklıkla tekrarlanan, dik-kat çeken hangi kelime ve kavramlar vardı. Bir lisans tezi olarak hazırladığımız dizinden⁹

tespit edip parantezlerde tekrar sayılarını verdiğimiz isim ve fiillerin bir kısmını, müterâdifleriyle, aşağıda sunduk.

Yahyâ Kemal'in şiirlerinde geçen bâzı kelimelerin sıklık sayıları (frekansları):

A. İsimler:

Yer (123), gün (118), sen (101), var (93), biz(86), gece/şeb (83), vakit /zaman (76), son (72), ey (68), ruh (66), gönül (65), ufuk (61), gül (61), güzel/güzellik (61), iç (59), ses (57), yol/yolcu/yolculuk (56), ben (56), yıl/sene (55), gül (55), vatan/yurt (54), gök(yüzü)/sema (53), Allah/Hallâk/Hak/Hüdâ/Rab/Tanrı (52), deniz (52), ömür (50), göz (46), zevk/haz/lezzet/tad (45), hayal (45), bin (45), dünya (44), kim/kimse (43), yok (41), dağ (41), bütün (41), peymâne/kadeh /piyâle/sagar/ (39), cihan (39), çok (39), âlem (37), nice (39), alt/üst (38), rüyâ/düş (37), an/lahza (37), gazel (37), derin (36), Kemal (35), aşk (34), yalnızlık (33), bahçe (33), el (33), rüzgâr (32), su (32), eski (32), ölüm (31), akşam (31), insan (31), güneş (30), kalp (30), halk/ millet (30), uzun (29), bugün (29), mey (28), bahar (28), câm (27), engin (27), uzak (27), hayat (27), dil/lisan (27), İstanbul (25), şimdi (25), neşe/neşve (25), at/atlı (25), saat (24), mûsikî (24), hâl (24), büyük (23), taraf (23), sonra (23), evvel (22), söz (21), kuş (21), tuğ (21), cânan (21), devir (21), varlık (20), felek (20), şehir (20), yıldız (20), hür/hürriyet (20), diyar/ülke/memleket (20), tepe (19), ateş (19), rubâî (19), toprak (19), orta (18), şiir (18), şevk(18), şafak (18), Türk(oğlu)/Türkî (17), gurbet (17), hüzn (17), perde (17), renk (17), hülya (16), beste (16), sevgi/sevgili (16), sâhil (16), fetih (16), ordu (16), kız (15), mest (15), sevdâ/sevdâli (15), sabah (15), genç (14), zafer (14), uyku (14), asır (14), bülbül (14), kan (14), dün (14), hâtıra (14), yad (14), mevsim (14), doğru (13), mah/meh (13), şerab (13), şuh (14), kadın (12), ay (12), keder (12), ak/beyaz (12), mâvi (12), kara/siyah (12), dert (11), kâinat (11), kader (11), meydan (11), sâkî (11), göğüs/sine (11), meşrep(10), ilah (10), pâdişah (10), sultan (10), şarkı (10), şen (10), tel (10).

B.Fiiller:

ol- (288), et- (148), gör- (136), gel- (106), geç- (102), de- (77), kal- (73), i- (60), git- (58), bak- (56), görün- (45), aç- (37), ver- (35), yaşa- (35), söyle- (31), al- (30), dur- (30), iç- (29), iste- (27), dön- (27), duy- (26), sür- (25), bit- (24), san- (24), çal- (22), öl- (22), var- (22), ak- (19), benze- (19), dal- (19), gez- (19), sev- (19), dinle- (18), es- (18), gir- (18), bul- (17), anla- (16), sar- (16), dile- (15), doğ- (14), kop- (14), uç- (14), unut- (14), dol- (13), dökül- (13), düş- (13), yan- (13), yüksel- (13), er- (12), in- (12), ağla- (11), başla- (11), bekle- (11), tut- (11), yarat- (11), seyret-/seyredil- (11), aksettir- (10), doldur- (10), duyul- (10),... (Bu fiillerin dışındaki fiillerin 4'ü dokuz defa, 10'u sekiz defa, 10'u yedi defa, 16'sı altı defa, 12'si beş defa,

18’i dört defa, 38’i üç defa, 74’ü iki defa, 216’sı bir defa kullanılmıştır.)

Yahyâ Kemal’in, Bitmemiş Şiirler’i dâhil olmak üzere beş şiir kitabında başlıklarla birlikte 3697 mısra sayılmış, hazırlanan dizinde tekrarlarla 18300 kelimeye ulaşılmış, madde başı 4700 kelime tespiti yapılmıştır. Yâni, mısra başına yeni kelime sayısı 1’den fazladır. Fiil-ler, yukarıda bir kısmının dökümünden anlaşılacağı üzere tekrarlar-la 2866’dır. Kelime sayısının tamâmına göre % 16’lık bir kullanım sıklığı vardır. Tekrarlar çıkınca çekimli fiillerin nispeti %10’lara in-mektedir. Edatlar da genel sayıdan düşürüldüğünde Yahyâ Kemal’in şiirlerinin % 80’lerin üzerinde bir ağırlıkla isim, sıfat ve zarflara dayalı bir üslûba dayandığı anlaşılacaktır. Her ne kadar târihî şiirle-rinde hareket anlatan fiiller önem taşısa bile geneli itibâriyle şâirimi-zin şiir dünyâsını mücerret kavramlarla inşâ ettiği söylenmelidir.

Bir başka deyişle, onun duygu, düşünce ve hayal âlemini temsil eden kelime ve kavramlar öne geçmektedir. “Serviler şehrinin kendi iç aydınlığına dalması” gibi şâirimiz de “ana sütü gibi beyaz lisan Türkçe”ye sarınarak, ferdî ve millî heyecanlar terennüm eden, an-lam derinliğince zengin, hikmetli ve zevkli bir şiir dili bulmuş, onla-rı bize mîras bırakmıştır.

Yahyâ Kemal’in Şiirinden “Zevk Almak”

Yukarıda sıklık sayılarıyla bir kısmı sıralanan isim ve fiillere dikkat edildiğinde hangi konuların öne çıktığı anlaşılıyor. Kelimele-rin yer aldığı dizinden her biri için ayrı ayrı mısra-ların ve cümlele-rin yer aldığı metinlere ulaşılır ve bunlar konularına göre tasnife tâbi tutulursa birçok güzel yazıya kaynaklık edebilir:Yahyâ Kemal’-in şiirlerinde “Deniz ve Su” yâhut Yahyâ Kemal’in şiirlerinde “Gör-mek ve Görünmek” gibi vb. Rahmetli Mehmet Kaplan Hocamız,bu türlü çalışmalar yapılmasını çok faydalı ve zihin geliştirici bulurdu.

Biz de Yahyâ Kemal’in şiirlerinde tekrarlanış sıklığı açısından dikkat ettiğimiz, yukarıda sıralanan yüz ellinin üzerindeki kelime veya kavramdan daha önce üzerinde durulmadığını düşündüğümüz “zevk” ve müterâdifleri “haz, lezzet ve tad” kelimelerinin şâirin dünyâsındaki yerini anlamaya çalıştık.Bu kelimelerin geçtiği şiir ve mısra-ları seçerek bir mânâ tasnifi yaptık.

“Zevk” ve muâdili diğer kelimeler Türkçe Sözlük’te maddî ve mânevî cihetlerden tanıtılır:

“Zevk”; 1. Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu 2. Güzeli çirkinden ayırt etme yetisi, beğeni 3.Tat, lezzet 4. mecaz: eğlence,

“Lezzet” 1.Ağız yoluyla alınan tat 2. Herhangi bir şeyin karşı-sında duyulan zevk, haz,

“Haz” 1. Hoşa giden duygulanma, hoşlanma 2.(Felsefe) Bir şey-den duyusal ve mânevî sevinç duyma 3. (Ruh bilimi) sürdürülmesi istenen

ılımlı ve doyumluk veren coşku,

“Tat” 1.Bâzı cisimlerin tat alma organı üzerinde bıraktığı du-yum
2.Tatlılık 3. mecaz: Hoşa giden durum,lezzet,zevk.

Ayrıca kelimelerin birleşik fiil şekillerine ve kelime grubuyla örneklerine yer veriliyor.

Yahyâ Kemal Şiirinin Tadı

Yahyâ Kemal’in şiirlerinde bu kelimeler 45 değişik yerde geçmektedir. Aşağıdaki kelime gruplarıyla kullanılmaktadır:

İsim tamlamalarıyla: Varlığın zevki (2), ömrün zevki, yaşamak zevki (2), akın zevki, baharın bir zevki, hayâtın zevki, akşamın zev-ki, (onun) kendi zevki, altın şarabın zevki, zevk aramak kaydı vb.

Sıfat tamlamalarıyla: Varlıktaki bütün zevk, susatan zevk, son zevk, her zevk, derin zevk, bir böyle zevk vb.

Birleşik fiillerle: Zevk al- (3), zevk et-(3), zevkine bak- (3), zevke dal- (2), zevk ara-, zevke kan-, derin zevk al-, ömrü zevke fedâ eyle-, hüznü zevk edin-, vb.

Diğer kelime gruplarıyla : Zevki derdinden alan, adâlette zevk, zevk u şevk, zevk u safâ, zevk-i zümrüdîn, zevk-âbâd vb.

“Haz, lezzet ve tad” kelimelerinin geçtiği gruplar: Edânın hazzı, bin türlü nîmetin lezzeti, hazzı tükenmez gece, en derin haz, bir si-hirli haz, his ve haz yüklü kâinat, haz ve duygu, cümle lezzetten le-ziz, haz ver-, lezzet al-, lezzetle ye-, ezeli lezzet, leziz uyku, ömrün yegâne lezzeti, cümle lezzetten leziz, lezzet-i şüreb-i müdam, aşkın tadı, sonsuzluğun tadı,başka tad vb.

Mısrâlar Boyunca “Zevk, lezzet, haz...”

Yahyâ Kemal, kelimelerin kuyumcusudur. En büyük zevki, “bir sihirli haz” dediği,şiiirli bir hayâtın tadını almaktır. Mısrâlarında yaptığımız zevkli gezintide bu kavramlar bizi hem maddî hem de mânevî boyutlarıyla düşünmeye dâvet etmektedir.

“Rüzgâr” şiirinde zevk, keskin mânâsıyla zirvededir ve âdetta bir hayat felsefesi sunar:

Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan,
Gür bir îmanla damarlarda ateşten bir kan,
Birleşip böyle diyorlardı derin bir sesle,
Yeri fethetmek için gelmiş o fâti h nesle
Böyle bir dersi alan rûha vatan dar görünür,
Dâima başka sesler, başka ufuklar görünür,
O nesil duymuş **akın zevkini** rüzgârda bile
Bu duyuş varmış akınlardaki atlarda bile.
Bilmemiş var mı geniş yeryüzünün serhaddi,
Yıkılmış ufkunda karşı koyan her seddi.

Yeni bir ülkede yem vermek için atlarına,
Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgârına...

“Baharâbâd” şiirinde zevk kavramı hayâtın bir başka yorumunu temsil eder:

*Zikre lâyık bahsi ancak zevkidir ömrün Kemal,
Gerçi tâli'den nihâyetsiz sitemler görmüşüz.*

“Düşünce” şiiri, hayat, hayal ve zevki birleştirir:

Hülyâsı kalmayınca hayâtın ne zevki var,
Bitsin hayırlısıyla bu beyhûde sonbahar.

“Serâzâd” adlı rubâisinde, hiçbir yerlere konmayan gönül kuşu, dünya dağdağasından ve her türlü kayıttan âzâde olarak, sâhibinin hayat anlayışına şu mısralarla bakar:

Her sâhib-i hâl **kendi zevkinde yaşar,**
Dünyânın güftügüsü fevkinde yaşar.

Bir gazelinde “geçer” redifi etrâfında “aşk zehri” en lezzetli ik-sir oluverir:

Cümle lezzetten leziz iksirsin ey zehr-i aşk,
Zevki, derdinden alan her ruh, dermandan geçer.

“Deniz Türküsü”nde, rûhun zevk ve ferahlık arayışının kaynağı açıklanır:

Duy tabiatte biraz sen de ilah olduğunu
Ruh erer varlığının zevkine duymakla bunu.

Ve nihâyet “Deniz” şiiri tam bir uyanış ve kendine geliştire. Aşk zevkinin son coşkuluğu ummâna doğrudur; kurtuluş, bedenî bağ-lardan kurtulmakla mümkündür:

Mâdem ki deniz rûhuna sır verdi sesinden,
Gel kurtul o dar varlığının hendesinden.
Son zevkin eğer aşk ise ummâna karış, tat;
Boynundan o cânan dediğin lâşeyi silk, at..

“Geçiş” şiirinde “varlığın zevkini dağlar başında aldığımı” ha-tırlayan şâir, hayâtın olgunluk demlerinde ancak zirvelerde sükûn bulacağını düşünür. “Bir Dosta Mısralar”da, seven ve ömrün rüyâsı içinde vuslata eren bir rûhun yeniden zevklere yönelmesinin lü-zumsuzluğunu, Nuh misâli bin yıl yaşamanın da beyhûde olduğu-nu söyler:

Bin zevk aramak kaydına düşmekle zamanda
Her gün yorulup nâfile bin yıl yaşamış Nuh.

“Ne Bildik Ne Bilmedik” başlıklı gazelinde sanki pişmanlıkla bulanık bir zevke kapılıp gitme îtirâfı var gibidir:

Mahsul-i ömrü zevke fedâ eyledik müdâm,
Mahfuz bir hazînedeki nakdi ne bilmedik.

Şâirimizin, zevki en yüksek perdeden dile getirdiği şiirlerinden biri de “Vuslat”tır ve bu uzun şiir;

Bir uykuyu cânanla berâber uyuyanlar
Varlıkta bütün zevki o cennette duyanlar

-a ithaf edilmiş gibi “bir hazzı tükenmez geceyi” anlatmasıyla bili-nir. Ancak vuslat erbaâbı;

Bir an uyanırlarsa **leziz uykularından**
Baştanbaşa her yer kesilir kapkara zindan

Yahyâ Kemal, İstanbul şâiridir. Hayâtının en büyük zevki, İstanbul’un sesleri, renkleri, insanları ve hâtırâları içinde yaşamaktır. Bu manzaraların, ölümünden sonra bile devam etmesini dileycek kadar İstanbul’la birlikte olmak hazzı, varlığını sarmıştır. İşte onun İstanbul sevdâsını zevk hâline getiren bâzı mısırâlar:

Yine sevdâya kanatlısam aziz İstanbul
Sende birçok geceler geçse **tükenmez hazla** ¹⁰

Şafaktan önce uyandım bahar odamdaydı,
Mayıs, çiçekleri etrâfa öyle bir yaydı,
Ki varlığım büyülenmişti en derin hazla,
Cihanda lezzet alınmaz bu duygudan fazla ¹¹

Bir sâhilin en güzel yerinde,
Hâlâ görünür geçen asırlar,
Bir bir koyu mâvi gözlerinde.
Her gezmeğe çıkmasıyla her yer
Bir zevkini andırır baharın. ¹²

Hüznüyle, ferahlığıyla, yazıyla kışıyla İstanbul’un semtleri şâiri-miz için doyum olmaz güzellikleri ve zevk iklimini temsil eden eşsiz resimler hâlinedir.

“Hayal Şehir” şiirinde tablo:

Mest olup içtiği **altın şarabın zevkenden**
Elde bir kırmızı kâseyle ufuktan çekilen
Nice yüz bin senedir şarkın ışık mîmârı
Böyle mâmur eder, ettikçe hayal, Üsküdar’ı...”

Bir ramazan akşamı “ücre ve fakir İstanbul” semtlerinden “Kocamustâpaşa”da dolaşırken “Dünya ve âhirette vatandaşlarım be-nim.” diye mânevî zevk hissiyle benimsediği insanları şu mısırâlar-da anlatır:

Kuru ekmekle beyaz peyniri **lezzetle yiyen,**

¹⁰ Ric’at şiirinden

¹¹ Moda’da Mayıs şiirinden

¹² Mihriyar şiirinden

Çeşmeden su içerken, şükür Allah'a, diyen....

Hüznü bir zevk edinenler yaşıyor burada
Kaldım onlarla bütün gün bu güzel rüyâda.

.....

Bir ziyâretçi **derin zevk alarak manzaradan**,
Unutur semtine yollanmayı artık buradan...

“Ziyâret”şiiirinde bir başka semttedir; gün bitiminde zengin hayranlık hissiyle sona eren dakikalar, hayıflanmayla örtülür:

Bu ziyârette vakit geçti, gün battı, yazık!
Haz ve duyguyla Atik-Valde'de bir gün yaşadık.

İstanbul şâiri Beyatlı, İstanbul'un ve vatanın bütün sesleri mûsî-kîsine akseden büyük bestekâr İtrî'nin kaybolan eserlerine üzüdür ve teselli bulmaya çalışır:

Çok saatler geçince hicranda,
Düşülür bir hayâle, zevk alınır,
Belki hâlâ o besteler çalınır,
Gemiler geçmeyen bir ummanda.

Hülâsa, Yahyâ Kemal'in zevke ve hazza dâir başka şiiirleri de var ama diğer mısırâlarından, Hayyamca rubâilerden şimdilik söz açmamayı düşündük. Belki “Eski Şiirin Rüzgâriyle” söylenmiş şu beyitlerle ve son bir gazelle konu “tadında” bırakılabilir:

Bulmaz cihanda **zevk u safâ-yı ferâgatı**
Şâh-râh-ı aşka ez-dil ü can sâlik olmayan.

.....

Câm-ı Cem bir lahza devretmez **bu zevk-âbâdda** ,
Hem kadeh hem bâde hem bir şüh sâkidir gönül

.....

Sahbaya âb ü tâb veren sözlerin Kemal,
Söylendi **zevk u şevk ile** tekrar söylenür.

Yazımızın sonuna bıraktığımız aşağıdaki gazel, dünya nîmetleri kadar var oluş gâyemizi de insanlık târihi boyunca ilimle, aşkla, şevkle arayan sanatkâr, mütefekkir ve erenlerin tarzını düşündüren bir manzûmedir. Hem dünyevî hem tasavvufî mesajlar saklayan be-yitlerde şâirimizin “Açık Deniz” şiiirine yansıyan “**ufuktaki sonsuz-luğun tadını bilen**” coşkun tavrı vardır. Yahyâ Kemal, şiiirleriyle ve nesirleriyle tekrar tekrar okunması, anlaşılması ve tasnifli tahlillerle yorumlanması gereken bir münevverdir. Biz “deryâda damla” kabi-linden bu mütevâzı yazıyla yetindik.

ZEVK-ÂBÂD

Bu şeb mest ol ki tâli' vâsıl-ı yâr etti sansınlar
Hurûş-ı neşve câm-ı vaslı serşâr etti sansınlar.

Gönül, hem aşka yan hem haşr u neşr ol şûle-yi meyle
Görenler sevdiğin ihrak-ı bi'n-nâr etti sansınlar.
Kızıl güller yaratsın câm-ı gül-gûn nâr-ı hasretten
Bu cûşîş âteş-i Nemrud'u gülzâr etti sansınlar.
Karışsın cân ü cânan yükselen bank-i enelhakla
Şerîat bir dahi Mansûr'u berdâr etti sansınlar.
Kemal, âvâz-ı lâhûtîyle naklet kıssa-i aşkı
Hüdâ, Dâvûd'u bâlâdan nagam-kâr etti sansınlar.

Yahyâ Kemal'e Arzuhâlimdir...

Meryem Aybike Sinan

Üstâdım,
“Eylül Sonu” geldi yine sen düştün aklıma... Yüreğimin güvertesine bir martı konu sevilgen, hiç uçmaya-sı. Zaman Eylül’ü sararken, takvimler Eylül derken, mevsimi kılıç gibi biçen zamânı sorguluyorum bu sabah. Eylül zamanları “Eylül Sonu”nu hatırlatıyor düşlerimde.

Bir Eylül sabahında mevsimin yorgun eli rûhumun sararmış düşlerini avuçlarken, sen geliyorsun aklıma. Zamânın yanağında ne mevsimler akmış sen gideli... Eylül’ün hüznün salıncağında sen-siz kalmış, yüreği titreyen Kanlıca’nın ihtiyarları. Hatırlanmaz ol-muş eski ve eskiye dâir olan her şey. Artık, Kanlıca yalnız besteliyor güz şarkılarını. Kandilli, Göksu, Kanlıca, İstinye her akşam sensiz-liğin ve yalnızlığın hüznüyle derin bir uykuya dalıyor, uyanmayası. Her şey yorgun ve ölgün. Bir Eylül daha giyiniyor ayrılık ferâcesini ve yürüyor sisli ve isli bir kışın uçurumuna.

Eylül seni hatırlatıyor. Salkım saçak bulutlar karartıyor Kanlıca sâhillerini. Bir Eylül akşamında bütün hüznü şarkıların içinde sen varsın, hâtıraların var ve geçen mahzun yılların var.

“Eylül Sonu” geldi yine sen düştün aklıma...

“Süleymâniye’de Bayram Sabahı” diyorum usta, “Süleymâniye’de Bayram Sabahı” yine seni anıyoruz, sana getiriyor bizi puslu hâtıralar. Senden sonra şîrâzesini kaybeden rûhumuzun ve gönlü-müzün aydınlığı, sürûru olan câmilerimiz her bayram sabahı bizi başkentler başkentine doğru uçuran kutlu kanatlarımızdır. Sen du-yurdun yoksul yüreğimize bu serveti, şânı, nişanı. Süleymâniye se-ninle büyüdü, seninle taçlandı ruh ülkesinde. Yüce Allah’ın bütün mâbetlerini Süleymâniye’nin nezdinde âbideleştiren kaleminin bur-cuna konan yüreğimizdir, her bayram sabahı Süleymâniye’yi senin-le anan, seninle yaşayan. “Cedlerin mağfîret iklimine” yürümek di-leyen nice gönüllerin kuytularında senin şîirlerindir şakıyan. Malaz-girt’ten, Niğbolu’ya, Varna ovasına kadar her mekânı rûhunun este-tik desenlerini nakışlayan büyük mîmarlara and olsun ki sonsuza ka-dar Süleymâniye’de bayram sabahları cedlerin ruhlarıyla birlikte tek-bir ve salavat sesleriyle arşa kadar yükselecek ve susmayacak Ustam.

Gelen bütün gemiler aynı limana demirleyecek, aynı ummâna yürüyecek.

Sen gittin gideli, sen susalı, Süleymâniye’de bayramlar kutlu seherleri muştuluyor. Seni hatırlatıyor Süleymâniye...

Üstâdım,

Sen gittin gideli, hiçbir gemi, hiçbir deniz tanık olmadı gönlü-mün isyanlarına. Sen gideli, yıllar yılı “Sessiz Gemi”ler geçti rûhu-mun rıhtımlarında. Kalbimin güverteleri ne fırtınalar gördü kasırga-ya dönüşen. Bir denizim, rıhtımı olmayan bir deniz. Ne yolcular git-ti dönülmeyesi. Senin “Sessiz Gemi”lerin bir bir götürdü yolcuları-mı. Hâlâ rıhtımlarda gidenleri bekleyen rûhumun yaraları kanıyor. Derin bir sızı iniyor gönlümün çatlaklarına hiç geçmeyesı. Ufuklar boş, ne gelen var, ne haber salan. Öylesine gitmişler hiç dönmeyesı. Oysa sen söylemiştin ya. Sen demiştin ya. Herkes mutlu olsa gerek-tir, herkes mesut ve bahtiyar ki gidenler dönmüyor. Ne bir haber, ne bir selam var ötelerden. Şimdi “Sessiz Gemi”ler geçiyor her ak-şam rûhumun fırtınalı denizlerinde. Martılar imtina ediyor, uçmu-yor gemilerin üzerinden. Sallanan bütün mendiller ıslak ve kederli.

Her gemi menzile giderken, yol alırken her gemi...

En büyük gemi seni götüren gemiydi Ustam...

Akşamlardan bir akşam ince bir sızıya düştü gönlüm.

“Kalbim yine üzgün, seni andım da derinden/ Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden” diyen dizelerin yağıyor üstüme üstüme bu akşam..

“Rintlerin Akşamı”ndan nice akşamlar düştü ömür hânemize. Hangi akşamı anlatayım bilmiyorum. Ne akşamlar gördük hatırlan-mayası, gurupta tezâhür eden ihtişamın efsunuyla kendimizden geçtiğimiz ne akşamlar gördük unutmayası. Ne vurgunlar yedi mahrem-i esrârımız. En derin uykular örtüsünü dünyânın üzerine yaydığı zaman, bir sükûnet yayılır gönlümüzün dağına, senin kelâ-mından inciler dökülür üstümüze... İşte tam zamândır artık gerçe-ğe uyanmanın. Sıra dağlarla çevrili hayatta kendi dağımızı aşma gayretimiz şaha kalkar... Gayret atımız trıstadır zannıyla yanıldık Usta. Gayret atlar, rahvan atlara dönüştü. Bu devir başka bir devir-dir, hiçbir devre benzemeyen... Tefsiri mümkün olmayan hislerin bilmeceesinde rindâne düşler ayartır cümlemizi. Âraftayız, ne git-meye, ne kalmaya mecâlimiz var. Rindâne duyguların rıhtımında dervişâne zanlarla bir hayal salıncağında sallanıyoruz işte. Ne rin-dâne bir neşe, ne dervişâne bir huzur bulduk bu cihanda.

Bu yalancı dünyâda “Rintlerin Akşamı”na doğan en büyük Rint sen oldun Ustam.

“Bir Başka Tepeden” seslendim bu akşam sana Ustam. Üsküdar sâhilleri seni yâdediyor, İstinye rıhtımları senin için şarkı söylüyor. Yedi tepe İstanbul, her şey seni hatırlatıyor. İstanbul bütün erguvânî renklerini senin şiirlerinin büyüüne kaptırırçasına sevdâlı sana. İstanbul seni severdi, sen İstanbul’u iyi bilir ve severdin. Efsunlu güzelliğini yedi taraçaya konduran bu şehrin her tepesinden ayrı bir tad ayrı bir güzellik yakalıyor gönlümüzü. Marmara’nın mâvi sula-rında esrarlı bir şarkı yakamozlara karışıyor: “Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul! /Görmedim

gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer,” diyor deniz, martılar ve sandalcı. Sandalcı'nın eleme tanıdık, bilin-dik desenler taşıyor. Sandalcı “Bir Başka Tepeden” esen serin bir meltemin huzûruyla yıkıyor saklı ve derin melâlini... Yedi tepe İs-tanbul, her dem seni hatırlatıyor Ustam, her dem seni anlatıyor. Ben “Bir Başka Tepeden” sesleniyorum sana. Duy sesimi, ses ver uzak-lardan duyulası. Duy sesimi Ustam haydi duy artık. Ses ver “Bir Başka Tepeden”... Çünkü sözün en büyük zirvesi sen, dağı sen, tepesi sendin bir daha gelmeyesini...

Bir Mizah Şâirinin Gözünden Yahyâ Kemal

Ali Şükrü Çoruk

1912 yılında uzun süren Paris hayatından sonra İstanbul'a dönen Yahyâ Kemal'in tanıştığı ve dostluk kurduğu şahsiyetlerden birisi de Fâzıl Ahmet Aykaç'tır (1884-1967). 20. yüzyılın önemli mizah şâirlerinden birisi olan, özellikle başkalarının eserleri ve üslûbu etrafında yazdığı şiir-lerle şöhret bulan ve bu sâhada çığır açan Fâzıl Ahmet Aykaç ile Yahyâ Kemal'in dostlukları ömür boyu sürmüştür. Şâirliğinin ya-nında dolu dolu geçirdiği Paris yıllarının kendisine kazandırdığı engin kültür birikimi ve târih bilgisiyle Meşrûtiyet döneminde İs-tanbul'da bir kutup hâline gelen Yahyâ Kemal'in sohbetlerinde Fâ-zıl Ahmet de yer almıştır. Bu sohbetlerin çoğu özellikle yaz ayların-da siyâsî ve edebî bir mahfil hâline gelen Adalar'da gerçekleşecek-tir. 1913 yılında Kınalıada'ya yerleşen Fâzıl Ahmet gerek kendi evinde, gerekse Büyükkada Yat Klübü'nde düzenlenen sohbetlerde devrin kalburüstü edebiyatçıları, siyâsetçileri, sanatkârları ile bir aradadır. Yazlarını Adalar'da geçiren Yahyâ Kemal de Fâzıl Ah-met'in sık görüştüğü, hatta evine devam eden şahsiyetlerin başında gelmektedir. Yat Klübü'nde ve Adalar'ın muhtelif mekânlarında gerçekleşen sohbetlerin diğer müdâvimleri ise Ziyâ Gökalp, Fâlih Rıfki, Köprülüzâde Fuat, Necmeddin Sâdık (Sadak), Bahaattin Şâ-kir, Celâl Sâhir, Kâzım Şinâsî, Refik Halit, Tahsin Nâhit, Hamdullah Suphî, Ahmet Refik, Nezihe Muhiddin ve Ali Kemal'dir.

Yahyâ Kemal, Fâzıl Ahmet'le olan dostluklarının bir nişânesi olarak "geçer" redifli gazelini ona ithaf etmiştir. Fâzıl Ahmet'le Yahyâ Kemal arasındaki dostluğun derecesini gösteren başka bir hâdise de büyük şâirin damak zevkiyle ilgilidir. Varşova büyükelçi-liği sırasında İstanbul hasreti ile yanıp tutuşan Yahyâ Kemal, 14 Mayıs 1928 târihli mektubunda Fâzıl Ahmet'ten kendisine patlıcan göndermesini istemektedir:

"Varşova'da sebze yoktur. Sebze ihtiyâcı ise bizde ırsîdir. Buraya ha-reket etmekte olan bir Lehistan kuryesini bulabilirsen ve küçük bir sepet içinde on kadar tâze patlıcan gönderebilirsen ne kadar minnettârın olur-dum. Tâze patlıcanın günlerce yolda kalmaya tahammülü olmadığından

posta ile gönderilmesi doğru olmaz. Buraya doğru gelecek bir yolcu ile gönderilmesi lâzımdır." ¹³

Fâzıl Ahmet ise bu isteği bir emir telâkki ederek "Üstâdının" arzûsunu yerine getirmeye çalışacağını 14 Haziran 1928 târîhli mektubunda belirtecektir:

"Kemalciğim, bil ki İstanbul'un bütün bostanlarını seferber hâle soktum desem câiz. Şimdi kâinat sana patlıcan yetiştirmekle meşgul. İki gözüüm ne de nazlı yetişir sebze istemişsin! Manavları, sebzevatçıları bir sürü yeşillik istilâ ettiği hâlde ortalıkta henüz patlıcandan eser yok. Şu habeş çifti kıyâfetli kâfir nebattan ilk hangisi başını topraktan kaldırırsa inan ki hemen boynunu koparıp sana göndereceğim." ¹⁴

Fâzıl Ahmet kısa zaman sonra üstâdının dileğini Lehistan sefâ-reti vâsıtasıyla yerine getirecek ve bu iyiliğinin karşısında Yâhya Kemal'den 11 Temmuz 1928 târîhli övgü dolu bir mektup alacaktır. ¹⁵

Fâzıl Ahmet'in mektubunda, Yâhya Kemal için kullandığı bu samîmî ifâdelerle birlikte, o günün şartları içinde gerçekleştirilmesi zor bir işi yapmaya çalışması büyük şâire olan saygısını ve sevgisi-ni göstermesi bakımından önemlidir.

İki dost arasındaki samîmiyet ve hasbîlik Yâhya Kemal'in Fâzıl Ahmet'e yazdığı mektuplarda da kendisini hissettirir. Büyük şâirin Varşova'dan gönderdiği 15 Şubat 1928 târîhli mektubunda Fâzıl Ahmet'e hitâben söylediği;

"Hayâtımda senin gibi bir arkadaş kazanmış olmak beni dünyâya beyhûde gelmiş olmadığımı inandıran başlıca bir şeydir, fakat o dostun senin yüksek yaradılışında bir insan olması fevkalâde bir mükâfattır" sözleri, bu konuda şüpheye yer bırakmamaktadır. ¹⁶

Fâzıl Ahmet, her zaman saygı ve sevgi duyduğu üstâdını mizâ-hî şiirlerine konu edecektir. Onun müsâmahasına, nüktedan ve hoş sohbet şahsiyetine güvenerek yazdığı mizâhî şiirlerde üstâdı hak-kında yaptığı değerlendirmeler latifeden öteye geçmez. Biz bu ya-zımızda onun Yâhya Kemal hakkında yazdığı mizâhî şiirlerden üçü üzerinde durmak istiyoruz.

Fâzıl Ahmet'in bütünüyle Yâhya Kemal'i ele aldığı ilk şiiri "Yâhya Kemal'e" başlığıyla 4 Aralık 1917 târihinde Sabah gazetesin-de yayınlanır. Şiir Yâhya Kemal'in o sene her nedense Fâzıl Ahmet'in oturduğu Kınalıada'ya uğramaması üzerine yazılmıştır. Yâhya Kemal'in bu davranışından alınan(!) Fâzıl Ahmet, üstâdına olan şikâyetini ona yazdığı "Açık Muhâbere Varakası"nda dile getirir:

Uğramadın bu yaz bize hiç Kemâl
Neyi bekliyorsun sanki, güzü mü?

¹³ "Yâhya Kemal'den Fazıl Ahmet'e Varşova Mektupları", Hayat, yıl:3, c. 5, nr. 112, 28 Kasım 1958, s. 6-7

¹⁴ Yâhya Kemal Enstitüsü Mec., c.III, İstanbul 1988, s.228

¹⁵ Varşova Mektupları, Hayat, yıl:3, c. 5, nr. 112, 28 Kasım 1958, s. 6

¹⁶ "Yâhya Kemal'den Fazıl Ahmet'e Varşova Mektupları", Hayat, s. 6

Bizi unutturdu sana ihtimal
Gene bu Viranbağ'ın ekşi üzümü!

Üstelik Yâhya Kemal'in Fâzıl Ahmet'te bir emâneti vardır. Bu emânet bir kuzudur. Yâhya Kemal kendisine hediye edilen bir ku-zuyu bakması için Fâzıl Ahmet'e bırakır. Ancak Kınalıada'ya gel-mediği takdirde bu emânetin başına hiç de hoş olmayan şeyler ge-lecektir:

Senden şikâyetim bil ki pek uzun
Zîra yarım kaldı mâhut eserim
Hani var ya senin bizde bir kuzun
Bak, böyle yaparsan onu keserim!

Fâzıl Ahmet, Yâhya Kemal'in durup dururken böyle bir şey yapmasını anlayamaz ve ısrarla dâvetini tekrarlar. Gelirken de savaş yıllarının zorluklarına atıfta bulunarak ekmek vesîkasını unutmamasını söyler:

Cidden bir şey oldu sana bu sene
Eski dostlarını bıraktın bütün,
Canım Kınalı'ya kadar gelsene
Ekmek vesîkanı alıp da bir gün!

Üstelik onu özleyen sâdece Fâzıl Ahmet değildir. Bütün dostla-rı yolunu gözlemektedir. Eskisi gibi birlikte adanın serin gölgelerin-de oturup "herkesi çekiştirmeyi" istemektedirler.

Bilmezsın dağlara neler anlatıp
Geçiyor poyrazın tâze nefesi
Serin gölgelerde ne olur yatıp
Biz de çekiştirsek şöyle herkesi

Savaş yıllarında Kınalıada'nın şetâretini eskisi gibi yaşamak mümkün değildir. Herkes fakr ü zarûret içindedir. Büyükada ise daha çok zengin ve varlıklı kimselerin mekânı olduğundan savaş şartlarından en az etkilenen bir yerdir. Fâzıl Ahmet'e göre hayâtın tadını çıkarmayı seven Yâhya Kemal sırf bu sebeple Büyükada'da kalmakta, Kınalıada'ya gelmemektedir:

Malûm ya, bu köyde her şey kurada
Hele züğürtlükte hepimiz dengin;
Hiç durma gel Kemal, çünkü burada
Ne eski tâcir var, ne yeni zengin!

Fâzıl Ahmet 22 Şubat 1926 târihli "Yâhya Kemal İçin" şiirinde ise şâirin mizâcı, zevkleri ve hayata bakışı üzerinde durur. Yâhya Kemal, hayâta bağlılığı ve klasik mûsikîye düşkünlüğüyle Fâzıl Ahmet tarafından bir "zevk" adamı olarak telâkki edilir:

Yâhya, ne hakikat, ne mecâz âşıkısın sen
Nâz âşıkı, sâz âşıkı, yâz âşıkısın sen
Yok Mekke Medine'yle alâkan filân ammâ
Fasl içre muhakkak ki hicâz âşıkısın sen

Vuslât-geh-i ilhâma gidersin kısa yoldan
 Kimdir o ki der, dūr ü dirâz âşıkısın sen
 Tafsîle ne hâcet senin evsâfını Yâhya
 Nâz âşıkı, sâz âşıkı, yâz âşıkısın sen

Fâzıl Ahmet mizâhî şiirlerinde Yâhya Kemal'in sanatı üzerine görüşlerini de ortaya koyar. O, beğendiği ve takdir ettiği şâirler ara-sında kesin tercihini "üstâd"ından yana kullanır. Fâzıl Ahmet'e göre Yâhya Kemal, seçiciliği, titizliği ve pürüzsüz sanatıyla bir sanatkâr-da bulunması gereken en önemli husûsiyetlere mâliktir. O, benzer-siz özellikleriyle bütün şâirlerin önündedir. 1 Haziran 1942 târihli yazdığı "Yâhya Kemal Vafında" adlı şiirinde Yâhya Kemal'i sanat gemisinin temel direği olarak niteler. Yâhya Kemal'in hem sanatkâr hem de insânî özelliklerinin, karakterinin, mizâcının ve davranış biçiminin ele alındığı bu şiir âdeta yeni tarzda yazılmış bir kaside havasıdır. Ancak bu kasidede samîmî düşünceler mizah yoluy-la ifâde edilir:

Yâhya, gemimizde tek serendir
 Her yelkeni büzmeden gerendir
 Yâhya, aramızda bir erendir
 Sanat pagodunda mandarendir
 Sen gel de şu hâli şimdi bir gör
 Biz mavnalarız, o bir römorkör

Her müşkili mutlaka ezendir
 Her sırrını âlemin sezendir
 Derlerse inanma boş gezendir
 Kârun-ı hayâle sikkezendir
 Yoktur sözü hiç kıtıkla ottan
 Yüksekte revâcı banknottan

Üslûbu sedef, zekâsı inci
 Tenkidimizin bugünkü vinci
 Hasit gene der: Benim birinci
 Gel şimdi ayıkla sen pirinci!
 Ruh olmada nükteler teninde
 Mânâ satılır bedesteninde

.....

Hışmından uzak kaçır azanlar
 Kaynar ocağında hep kazanlar
 Pişinde divan durur ozanlar
 Titrer, sararır oyun bozanlar
 Şirketlere olmamış müessis
 İmâr-ı suhanda baş mühendis

Yâhya Kemal'in mizâcen ne kadar titiz ve alıngan olduğu ma-lûmdur. Hele mizah ve hiciv gibi bir vâdide kendisi hakkında yazı-lanları çok ciddiye alacağı şüphesizdir. Fâzıl Ahmet'in yazdığı bu şiirlere alınmaması,

kızması küfür ve ağır söz içermeyen latife amaçlı mizâha onay verdiğinin bir göstergesidir. Fâzıl Ahmet sâde-ce Yâhya Kemal hakkında değil diğer şahsiyetler hakkında mizâhî şiirler yazarken de aynı tavırla hareket etmiştir. Zâten mizâhın da amacı bu olmalıdır.

Ekrem Hakkı Ayverdi Arşivi'nden Yahyâ Kemal

Yahyâ Kemal'in 1 Kasım 1958 târihinde vefâtı o dönemin Türk basınında geniş şekilde yer alır. Burada merhum Ekrem Hakkı Ayverdi'nin arşivin-de bulunan ve mecmuamıza muhterem İlhan Ayverdi tarafından intikal ettirilen iki dergi ve gazetenin neşriyatına temas etmek isti-yoruz. Bu kısa dokunuş bile sanırım dünkü ve bugünkü basının kül-tür sanat dünyâsına gösterdiği alâka konusunda fikir edinmemize yardımcı olacaktır.

Varlık dergisi, 15 Kasım 1958 târihinde çıkan 490. sayısında ka-pakta Yahyâ Kemal'in büyükçe bir fotoğrafına yer vermiş ve sayıyı şâirimize tahsis etmiştir. Kapakta dergi yazarlarının listesinin bu-lunduğu bölümde, zengin ilim, fikir ve sanat kadrosunu görülüyor.

Varlık'ın ikinci sayfasında şâirin hayâtı ve eserleri kısa bir biyog-rafi metni içinde veriliyor. Üçüncü sayfada Suut Kemal Yetkin'in "Bir Şâir Öldü" yazısı var. Şâirimizin "Hayal Şehir" şiiri sayfayı süslüyor. Hâlit Fahri Ozansoy'un "Yahyâ Kemal İçin" makâlesinin ardından Selâhattin Batu'nun aynı başlıkla yayımlanan yazısı önümüze çıkıyor. Ve şâirimizin "Sonbahar" şiiri... Derginin altıncı sayfasında muhtelif şâir ve yazarlardan Yahyâ Kemal tahassüslerini okuyoruz. Bunlar arasında Orhan Hançerlioğlu, Ahmet Kutsi Tecer, Sabri Esat Siya-vuşgil, Oktay Akbal, Câhit Tanyol ve Şevket Rado bulunuyor. Nu-rullah Ataç'ın Yahyâ Kemal yazısı ise Ulus gazetesinden iktibas edilmiş. Sayfalar arasında kısa yazılar dikkati çekiyor. Haldun Ta-ner, Reşat Ekrem Koçu ve Memet Fuat bu imzâlardan üçü... Önemli bir yazı da Vehbi Eralp'in cenâze kaldırılırken üniversitedeki tören esnâsında yaptığı konuşma metnidir ki "Aziz üstad, bugün ilk defa olarak, sana "sen" diye hitap edeceğim" cümlesiyle başlar. Baha Oral'ın yaptığı ankette ise Hâlîde Edip Adıvar, Fâlih Rıfık Atay, Ali Nihat Tarlan ve Abdülkâdir Karahan'ın cevapları bulunmaktadır. Konu Yahyâ Kemal'in şahsiyeti, şiirleri ve fikirleri... Abdülhak Şinâsi Hisar'ın "Pariste Yahyâ Kemal" isimli makâlesi de büyük şâi-ri bize daha yakından tanıma fırsatı vermektedir. Orta sayfa, Beyat-lı'nın şiir ve nesirlerinden seçmelere ayrılmış. Zâhir Güvemli ve Oğuz Kâzım Atok duygu ve düşüncelerini okuduğumuz iki edip... Yaşar Nâbi, "Büyük Hemşehrimin Ardından" başlıklı yazısında Yahyâ Kemal'i "gelmiş geçmiş edebiyâtımızın en büyük şâiri" sa-yanlardan söz etmektedir. "Yahyâ Kemal'in Şiirleri ve İstanbul" yazısı Ahmet Hamdi Tanpınar'a âit. Şâirin "Bir Gözdenin Gafleti"

hikâyesinin ardından Necâti Cumalı, “Orman Yangınları Gibi” yazısıyla Yahyâ Kemal’in ölümünün şahsında uyandırdığı hüznün ve yalnızlığı dile getiriyor.

Yahyâ Kemal Hayat Mecmuası’nda

Hayat gibi bir magazin mecmuasının edebiyâta verdiği değeri görmek için, 21 Kasım 1958 târihli nüshasına bakmak kâfîdir. Ka-pakta solda çerçeve içinde “Bu sayıda: Orta sahifelerde Yahyâ Ke-mal’in tablo hâlinde portresi” ibâresi yer alan mecmuanın orta say-falarını Yahyâ Kemal’in en çok bilinen güzel bir fotoğrafı süslüyor.

Gazete Tefrikaları

Sermet Sâmi Uysal ile Şemsi Kuşeyri’nin hazırladığı yazı dizile-rinde önemli bilgiler vardır. Şâirin vefâtının hemen ardından Ser-met Sâmi Uysal tarafından hazırlanan “Yahyâ Kemal ile Sohbetler” başlıklı yazı serisi Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmıştır. Bunlar arasında Beyatlı’nın beğendiği yeni edipler, nasıl şiir yazdığı, be-ğendiği mısırâlar, şâir ve mûsikî, Abdülhak Hâmid, Tevfik Fikret ve Mehmed Âkif için söyledikleri gibi mevzular vardır. Şemsi Kuşey-ri’nin Yenisabah’taki yazı serisi ise daha farklıdır. Kuşeyri Yahyâ Ke-mal’i tanıyanları bulup onların kanaatlerini ve düşüncelerini topladı. “Yakın Dostları Yahyâ Kemal’i Anlatıyor” levhalı bu yazı di-zisinde görüşlerini açıklayan isimler arasında Hamdullah Suphi Tanrıöver, Prof. Nihat Reşat Belger, Fahriye Ali Sâmi Yen, Ord.Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, Münir Nurettin Selçuk, Doç. Dr. Abdül-kâdir Karahan, Melek Celâl, Prof. Dr. Sâdi Irmak, Fatma İzzet Melih Devrim de bulunmaktadır. Bu hâtıralarda son derece ilgi çekici tespitler, tahliller, nükteler, anekdotlar ve intibâlar bulunuyor.

Netice îtibâriyle hem Varlık, hem de Hayat’taki Yahyâ Kemal resim ve yazıları ile Yeni Sabah ve Cumhuriyet’teki tefrikalar, o dö-nemdeki matbuat tarafından, büyük şâirimizin değerinin bilindiğini gösteren güzel örneklerdendir.

Çağdaşlığın Öteki Yüzü

Dr. Emin Işık

Materyalizm kâinatta var olan her şeyin maddeden ibâret olduğunu, onun dışın-da bir şey bulunmadığını savunur ve kökü, çok eskilere dayanır:

İlk çağ filozoflarından Demokritos, bu görüşü, bir felsefî disiplin hâline getirmiş, buna, ciddi tenkitlerle ilk karşı çıkan da Sokrates olmuştu. İslâm düşüncesinde, buna, “Târihî maddecilik”, mensup-larına da “maddiyûn” adı verilmiştir.

Materyalizm, târihin hiçbir döneminde, bugünkü gücüne erişebilmiş değildi. Son iki yüz yılda, fizik ve kimya alanındaki gelişmeler ve ileri teknolojinin ortaya koyduğu hârika icatlar, çağımızda maddeciliğin güçlenmesine yol açtı.

Başta Marksizm olmak üzere, laisizm ile sekülerizmin de anası olan materyalizmin gerçekleştirmek istediği üç temel hedefi vardır:

- 1) Ruhsuz madde,
- 2) Allahsız kâinat,
- 3) Dinsiz toplum.

Materyalizm, bu hedefler doğrultusunda kesin sonucu varmak için, son iki asır boyunca, çok çaba harcamış, bir hayli de mesâfe almıştır.

Bilimle dîni inançların asla bağdaşmaz olduğunu, bir ön kabul şeklinde ortaya atmış bir bilimsellik adına, bunu, nerdeyse herkese kabul ettirmiştir. Bu yüzden en dindar bilim adamları bile, deney ve gözlem yaparken, inançlardan uzak kalmak gerektiğine inanmışlardır.

Materyalizm, böylece, dîni, önce, laboratuardan kovmayı başarmıştır.

Bilimin amacı, gerçeği, kendi gerçekliği içinde tanımak ve tanıtmaktır. Herhangi bir dîni inanca veya ideolojiye destek vermek değildir. Aksi halde, bilim kirlenir ve bilim olmaktan çıkar. Bilim hakî-katin bizâtihi kendisi demektir. Hakîkatin ise başka hiçbir şeyin desteğine ihtiyacı yoktur.

Bilim için gerekli ve geçerli olan bu ilke, sanki bilim adamı için de aynı şekilde gerekli ve geçerliymiş gibi gösterildi. Bu yönde yapılan kasıtlı telkinlerle bilim adamının da dinsiz ve inançsız olması gerektiği iddia edildi. Hür düşünce ve bilimsellik adına, dîni inanç-lardan kurtulmak gerektiğini harâretle savunan materyalistler, bili-mi, dinsizliğin hizmetine

vermekte bir sakınca görmediler. Bilimi dîne karşı, bir saldırı silâhı olarak kullandılar.

Zîra dînin yıkılması ve yok edilmesi, ana hedeflerden biriydi.

Fransız ihtilâli öncesinde ve sonrasında, batıda dîne yönelik saldırıların tamâmı, bilim adına yapıldı. Bilimin, dînî inançlara karşı, nasıl bir saldırı silâhı olarak kullanıldığına ilişkin en çarpıcı örnek-ler, Sovyetler dönemindeki uygulamalarda görüldü. Oysa bilimin dinsizliğe âlet edilmesi, dîne âlet edilmesi kadar sakıncalıydı.

Materyalizme göre; Kâinat (Cosmos), maddenin sürekli etkileşiminden ibârettir. Bu zincirleme maddî etkileşimin bütünü olan varlık, kendi kendini yaratmıştır. Bu yüzden onun bir yaratıcıya ihtiyâcı yoktur. Kâinatın, Tanrı tarafından yaratılmış olduğu inancı, dinlerin insanlığa sunduğu bir yanılgıdır. İnsanlığın bu yanılgıdan kurtulması için, dînî inançlardan kurtulması gerekir...

Oysa materyalizmin, varlık hakkındaki bu görüşü de bir farazi-yeden ibârettir. Her faraziye gibi, bunun da bir yanılgı olduğu iddia edilebilir. Zâten târih boyunca, pek çok karşıt görüş tarafından ciddî eleştirilere uğramıştır.

Varlık, yalnızca taş, toprak ve mâden cinsinden katı maddeler yığını değildir. Varlık kapsamı içinde canlılar ve insanlar da vardır. İnsan ise, idrak ve düşünce gücüne sâhip bir canlıdır. Peki, kendi-sinde düşünce olmayan madde, akıl, fikir ve vicdan sâhibi bir canlı-yı nasıl yaratabilmiştir?

Var oluş açısından, bu, çok önemli bir meseledir ve cevap iste-yen bir sorudur. Materyalizm, buna, doğru dürüst bir açıklama da getirebilmiş değildir.

Evet, düşünme yeteneği olmayan madde, insan denilen düşü-nen bir canlıyı nasıl yaratabilmiştir?

Dinler, bunu, bilgi, hikmet ve kudret sâhibi bir yaratıcının varlığıyla açıklıyorlar. İnsanlar, tutarlı ve kabul edilebilir buldukları için, Tanrı'nın yaratıcı gücüne inanmışlar ve inanıyorlar. Eğer ortada bundan daha tutarlı bir açıklama olsaydı, ona inanırlardı. İlk insan-dan beri, insanlığın benimsediği bir inancı, "insanlığın yanılgısı" di-ye itham etmek ve bütün insanlığı aptal yerine koymak, ne ölçüde kabul edilebilir bir şeydir?

Kuantum fiziği, hem "Big Bank" teorisiyle, hem "çekirdek altı parçacıklar" üzerinde yapılan deneylerle, madde denilen şeyin, aslında enerji olduğunu ortaya koymuş ve materyalizmin iddiasını, temelden sarsmış görünüyor. Bu yüzden materyalizm, bir felsefî görüş olarak, bilim ve düşünce dünyasında, on dokuzuncu yüz yıl-daki gücünü çoktan yitirmiş, ona duyulan eski güven de yok olmuş bulunuyordu. Bununla birlikte, materyalizm, pes etmiş ve iddialarından ve hedeflerinden vazgeçmiş değildir.

Materyalizmin, dinsiz bir toplum yaratmak konusunda, kesin sonuca ulaştığı da söylenemez. Çünkü Sovyetler Birliği'nde, bir asra yaklaşan, din karşıtı uygulamalar da göstermiştir ki, insan rûhunda-ki din duygusu, yâni,

bir dine inanma ve bağlanma ihtiyacı, asla yok edilemiyor. Fakat laiklik uygulamaları yüzünden, dinin, sosyal hayat üzerindeki etkisi azalmış bulunuyor. Din karşıtı olanların, laikliği her şeyin üstünde, çok öncelikli kutsal bir değermiş gibi gör-meleri de bundan ileri geliyor. Laikliği resmen benimsemiş olan ve olmayan batı toplumlarında, Kilise'nin bütün gayretlerine rağmen, dinin toplum hayatı üzerindeki etkisi, büyük ölçüde ortadan kalk-mış görünüyor.

Çağımızda insanlar, materyalist felsefeye inandıkları ve bağlan-dıkları için maddeciliğe meyletmiş değiller. Çok az ilgilinin dışında, büyük çoğunluk, materyalizmin, adını bile bilmez. Lâkin insanları, maddeci olmaya zorlayan, hattâ bir anlamda, mecbur eden başka gerçekler ve etkenler vardır.

Bu hususta en önemli etken, teknolojinin yarattığı maddî ve sa-nal dünyânın câzibesidir. Buzdolabından, radyo ve televizyona, cep telefonundan, bilgisayara ve özel otomobile kadar, ileri teknolojinin ortaya koyduğu hârika icatlar, çağın insanını her yandan kuşatmış bulunuyor. Bu hârika ürünler, çok özendirici reklamlar yardımıyla, mutlaka elde edilmesi gereken hayâtî birer ihtiyaç hâline getiriliyor. İnsanlar, ardı arkası kesilmeyen bu yeni ürünleri elde edebilmek için birçok sıkıntıya katlanmak zorunda kalıyorlar. Bunları almaya güç yetiremeyen kimselerde de kıskançlık, kin ve nefret duyguları gelişiyor.

Konuyla ilgili araştırmalar da göstermiştir ki, günümüz toplum-larında, az ve orta gelirli kesimin eline geçen paranın yarısından fazlası, işte bu ürünleri satın almaya harcanıyor.

İnsanlar, teknolojinin, önce meftûnu, sonra da esiri oluyorlar. Bu da insanın makineye yenik düşmesi sonucunu doğuruyor.

“Batı medeniyetinin bu şekilde, insanları da makineleştiren bir tekno-loji putuna esir olması, herhalde Hıristiyanlığın başarısı olarak takdim et-tikleri batı medeniyeti, eğer öyle ise, bindiği dalı kesen bir şuarsuzun du-rumunu andırıyor. Gerçekten bugünkü batı dünyâsının üstünlüğünü sağ-layan kapitalist iktisâdî gelişme, bir çok önemli mütefekkir tarafından Pro-tesitanlığın zaferi olarak görülmüştür. Fakat Protestan ahlâkının bu zafe-rinden, pek hayırlı bir sonuç çıkmayacağını fark eden bazı batılı düşünür-ler,vaktiyle en şiddetli hücumlara uğrayan Katolikliğin insanı daha çok tatmin eden bir sistem olduğunu söylüyorlar. Muhakkak ki, Hıristiyanlı-ğın, dünya hayatını Sezar’a bırakmış olması, bundan doğacak sonuçlara katlanmasını da bir zarûret hâline getiriyor.”¹⁷

Çağdaş medeniyetin doğurduğu sosyal problemlerden söz ederken, hep batı dünyâsından misâller getirmemizin sebebi, prob-lemnin kaynağı batıda olduğu içindir. Oysa sanayileşme, diğer top-lumları da derinden etkilemektedir.

Bu sanal dünyânın büyümesine kapılıp, kendini kaybeden çağdaş insanın, mâneviyata ayıracak ne vakti, ne de takatı vardır. Çünkü ona

sunulan hayâtın içinde, “ruhsala ve kutsala” yer verilmemiştir: O, tıpkı bir tren gibi, önüne döşenen rayda yol almaya mahkûm edilmiştir. Çevresine, maddî ihtiyaçlardan öyle kalın duvarlar örül-müş ki, onları aşıp, kendi iç dünyâsıyla ve öz benliğiyle yüz yüze gelmesi, son derece zorlaşmış, nerdeyse imkânsız hâle gelmiştir.

Çağdaş insan, aslında kendisinin hür olduğuna inanır. Oysa kendi hayâtının sâhibi değildir. Kendi hayâtına istediği gibi yön ve-recek irâde gücüne de sâhip değildir. O kendi istediği hayâtı değil, çağdaşlığın kendisinden istediği hayâtı yaşamakla görevlidir. Yâni teknolojinin sunduğu hayâtı yaşamak ve onun îcaplarını yerine ge-tirmek. O kadar.

Maddî ihtiyaçlarla çevrili bir dünyâda yaşadığı için, çağdaş in-san, din ve mânevîyat karşısında, tıpkı yüzme bilmeyen birinin su-dan korkması gibi, bir korkuya kapılır. Çağdaş yaşam, böylece, ken-di dîninden korkan ve dindarlığı çağ dışılık sanan bir anlayışı da berâberinde getirmiştir. Çağdaşlığı, eski olan her şeye düşman ol-mak şeklinde anlayan bir kesim yaratmıştır. Çağdaşlık yanlıları, dindar olmayı çağ dışılık sayarlar, ama büyüye ve fâla inanmakta bir sakınca görmezler. Üstelik uğur ya da uğursuzluk saydıkları bir sürü bâtil inanca sâhiptirler. Onların dünyâsında seks ve eğlence-den başka bir şeye yer yoktur. Bu yüzden, taparcasına değer verdik-leri tek şey paradır.

Çünkü, çağdaş hayâtın yegâne değer ölçüsü odur.

Çağdaş yaşam yanlıları, kendi halkının inanç ve ahlâk değerle-riyle geleneklerine yabancılaşmakla kalmazlar. Bu değerleri, kendi hayat tarzlarının önünde birer engel olarak gördükleri için, onlara kin duyar, amansız düşman olurlar. Çünkü, millî ve mânevî değer-lere ne kadar ters düşer, ne kadar aykırı davranırlarsa, o kadar çağ-daş olacaklarını sanırlar.

Meselâ; köyden şehre gelmiş bir âilenin genç kızı, ne kadar açık saçık giyinirse, o kadar şehirli ve çağdaş olacağına inanır. Yabancı film sahnelerinde seyrettiği o sanal hayâtı, gerçek sanır ve öyle ya-şamaya özenir. Çünkü iletişim alanındaki gelişmeler, çağdaş batının en marjinal yaşayış tarzını bile, batılı olmayan ülkelere de taşıyıp duruyor. Oysa akli başında batılı düşünürlerin asla tasvip etme-dikleri, hattâ kendi toplumlari için tehlike ve tehdit saydıkları, pek çok aşırılık, geri kalmış ülkelere gümrüksüz ithal ediliyor. Bu ülke-lerdeki anlayışa göre çağdaşlık, lüks tüketim, sefâhat, gösteriş, ni-kâhsız yaşama, sık sık sevgili değiştirme, hayâtına giren erkeklerin sayısıyla öğünme gibi cinsel lâubalilikler ve buna benzer hayâsızlık-lardan ibârettir. Her şeyden önce, kendi halkını küçümseme ve hor görmektir. Çağdaş anlayışa göre, ahlâk dışı hayâsız davranışlar ayıp değildir. Ayıp olan utanmaktır. Yâni, ne kadar edepsiz, utanmaz, şirret ve pervâsız olursan, o kadar hür ve çağdaş olursun.

Açıkçası, batılılaşma yolunda olan ülkelere, çağdaşlığın nîmet-lerinden faydalanan bir kozmopolit üst-tabaka ortaya çıkmıştır. Çağdaşlık, bu kozmopolit kesime, gerçekten belli bir refah ve saâdet getirmiştir. Fas'tan Filipinlere kadar, petrol zengini olan ve olmayan İslâm ülkelerinde,

çağdaşlığın temsilcileri, çoğunlukla bu nimetler-den faydalanan, bu kozmopolit dejenere kesimlerdir.

Bu kozmopolit kesimin yaşayışını, ancak uzaktan seyredecek kadar yoksulluk içinde olan fakir halk kitleleri, çağdaşlıkla bunların hayat tarzı arasında kuvvetli bir paralellik görmektedir. Fakir halk arasında, bunlara imrenen ve özenenler olsa da, büyük çoğunluk, bunları ayıplamaktadır.

İslâm ülkelerinde, kendi millî ve mânevî değerlerine dönüş ve arayış hareketlerinin, her geçen gün, biraz daha hız kazanması da bu yüzdendir. İslâm aydınlarını, kendi değerlerine dönmeye iten bir başka sebep de, uzun zamandır, tek alternatif olarak görülen çağdaş batı medeniyetinin, bizzat batılı düşünür ve aydınlar tarafından şid-detli tenkitlere uğramasıdır. Her iki dünya harbinden sonra ortaya çıkan nükleer savaş ihtimalleri, sanayinin sebep olduğu çevre tahri-bâtı ve hava kirliliği, batıya duyulan eski hayranlığı ortadan kaldırmış bulunuyor. Bizzat batılılar, çağdaş medeniyetin temelinde yatan hastalığı araştırıyorlar. Çağdaş medeniyet, yalnız doğayı değil, baş-ta âile olmak üzere, toplum hayatını ve değerlerini de alt üst etmiş-tir. Bu kadar vukuattan sonra, çağdaş batının dışında başka bir medeniyet yolu olmadığını söyleyecek kimseler çıkmaz olmuştur.

Ayrıca İslâm ülkelerinde, çağdaşlık adı altında, batı taklidi hayat tarzlarının, ülke kalkınmasına bir katkı sağlamadığı da görül-müştür. Batıya özenmenin sâdece kültürel yozlaşmaya sebep oldu-ğu söylenir olmuştur. Millî kültür alanındaki yozlaşmadan rahatsız olan geniş halk kitleleri, kendi öz değerlerine dönmeyi ve onlara daha sıkı sarılmayı tercih eder olmuşlardır.

İnsânî değerlerin allak bullak olduğu böyle bir dünyâda, âile ve akrabâlık bağları da sarsıldığı için, birey kendi kaderiyle baş başa bırakılmış ve yalnızlığa itilmiştir. Şehirler büyüdükçe, insanın yal-nızlığı da, yalnızların sayısı da artmıştır.

İnsanın kendine dönüşü ve öz varlığının farkında oluşu anlamı-na gelen tasavvuf, nesillerin önünde yegâne çıkış yolu gibi gözükü-yor. Bu meseleye çok önceden (1950) dikkat çekmiş olan Prof. Mu-hammed Hamîdullah, “Batı insanı, İmam Ebu Hanîfe ile İmam Şâfiî gibi İslâm hukukçularının görüşlerinden ziyâde, Mevlânâ ve Muhyiddin Arabî gibi tasavvuf ehlinin fikirlerine ilgi duyuyor” diyordu.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, tasavvuf, sağlam bir din eğitimi üzerine oturursa verimli olur. Yoksa dînin inanç esaslarını bilmeden ve ibâdetle ilgili ritüellerini hesâba katmadan, sırf stres atmak ve psikolojik bunalmırlardan kurtulmak uğruna, girilen tasavvuf teknikleri, insanı olduğu yerden bir adım öteye taşımaz. Belki öyle bir kör kuyuya iter ki, bir ömür boyu, insan orada bocalar durur. Çünkü tasavvuf, kurallara dayalı bir ruhsal disiplindir.

Kâinata her şey belli bir kural ve disiplin içinde varlığını sür-dürürken, bir işi, kurallarına uymadan icrâ etmeye kalkmak, felâke-te sebep olabilir.

On binlerce yıllık insânî değerlerin ve toplum kurallarının, çağ-daşlık adına inkârı ve yok sayılması, topluma felâket değil de ne getirebilir?

Materyalist (maddeci) dünya görüşüne dayanan çağdaş yaşam, insanı insan yapan değerlere, hiçbir katkı sağlamadığı gibi, mevcut değerleri sarsmış ve yıpratmıştır. İnsânî değerlerin yıkılması ve yıpranması, insanlığın yıkılmasıdır. Maddenin, yâni kaba kuvvetin tek değer ölçüsü sayıldığı bir dünyâda, insanın yırtıcı hayvanlara ben-zemesi de normal bir şeydir.

Materyalizm bugünlere, kendi felsefî gücüyle gelebilmiş değil-dir. Gerçek şu ki, çağdaş teknolojinin doğurduğu hayat şartları, in-sanı, materyalizmin istediği hedefe doğru sürüklemiştir:

“İleri teknolojinin, daha genel bir ifâdeyle çağdaşlığın, dünyâyı sürük-lemekte olduğu uçuruma karşı, bir engel koymak veya bu gidişi tersine çevirmek isteyen bütün düşünce hareketlerinin ortaklaşa kabul ettikleri iki husus vardır: Birincisi, teknolojinin ortadan kaldırılmasının söz konusu olamayacağı, ikincisi de teknolojinin gelişmesi sonucu giden değerler sisteminin yerine, yeni ve farklı bir takım değerlerin konulması zaruretidir.”¹⁸

Oysa çağdaş teknoloji, bir yandan insanı maddî ihtiyaçlar altın-da ezerken, öte yandan ondaki ruhsal direnme gücünü de zaafa uğ-ratmıştır. Teknolojinin gidişâtına dur demek mümkün olmadığına göre, onun insana ve topluma verdiği zararları önleyebilmek için, insanı, ruhsal açıdan donanımlı ve güçlü kılmanın, tek çıkar yol ol-duğu görülmektedir.

İnsan hayatının yalnızca et ve kemikten ibâret olmadığına, tam aksine bir ruhsal değerler bütünü olduğuna inanan atalarımız, ken-dilerine, ruhsal ve kutsal değerlerden meydana gelen bir dünya ya-ratmışlardı. O dünyâda güven içinde ve mutlu yaşıyorlardı. Onlar için dindarlık, mutluluk demektir. Zâten dindar insan, dinsizin bil-mediğini bilen, onun düşünemediği şeyleri düşünen insan demek değildir. Kutsal değerleri olan ve bundan dolayı daha fazla ruh gü-cüne ve morale sâhip olan insandır.

Tanrı inâyetine erebilmek için, O'nun eserleriyle yüz yüze gel-mek gerekir. Ayın doğduğu yeri, batarken güneşin aştığı tepeyi göremezsen; gülü, lâleyi, mor menekşeyi, rengârenk açan kır çiçek-lerini, uçuşan kelebekleri, vızıldayan arıları, böcekleri, cıvıl cıvıl öten kuşları dinleyemezsen; şafakla birlikte ısl ısl canlanan ve ay-dınlanan ufukları temâşâ edemezsen; dört mevsimi ve gününün yirmi dört saatini, en ince zaman dilimleriyle yaşayamazsan, Tan-rı'nın kudret ve inâyetiyle nasıl yüz yüze geleceksin?

Sanayileşmenin yarattığı sanal ve çağdaş hayattan bıkan ve bu-nalan insanlar, tabiata dönüş özlemi duyuyor, tabiatı korumaya ve yaşatmaya çalışıyorlarsa, onların bu çabalarını hayra alâmet sayma-lıyız. Bu tür çabalara canu gönülden destek vermeli ve sâhip çıkma-lıyız.

Çünkü tabiata dönüş, Tanrı'ya dönüştür.

Tabiat, elbette Tanrı değildir. Lâkin Tanrı'nın cemâlidir, gülen

¹⁸ Prof. Dr. E. Güngör, age. s.81.

yüzüdür. Zîra, Tanrı yüzünü de gücünü de eserlerinde gizlemiştir. Eserlerini seven, O'nu sevmiş olur. Onun en büyük eseri insandır. Bundan dolayıdır ki, insana hizmet, Tanrıya ibâdetdir.

Çağdaş yaşam, her ne kadar, tabiatı tahrip etmiş, atmosferi kir-letmiş olsa da, her ne kadar, kafaları karıştırmış gönülleri bulandır-mış ve Allah'a giden yollara birtakım sanal engeller koymuş olsa da, Allah'a giden yollar, yine de büsbütün kapanmış değildir.

Çünkü her gönülde, tâ derinde, O'na giden yollar var!

Biz, nebîlerle velîlerin ve şehitlerin ölümsüz olduğuna, onlara “ölü” demenin bile câiz olmadığına inanıyoruz. Bizim mânevîyat dünyâmızı aydınlatan o kadar velîlerimiz ve şehitlerimiz var ki, on-ların bir teki bile bir milleti yeniden diriltmeye yeter.

Yeter ki, genç nesilleri, o ölümsüz canlarla, o ulu sultanlarla ve büyük kahramanlarla tanıştırabilelim. Biz, kendimiz ve gelecek ne-sillerimiz için örnek olacak hayâtın ilkelerini, dışarıda aramayaca-ğız, kendi kültürümüzden alacağız. Biz, o bakımdan çok zengin mânevî kaynaklara sâhip bir milletiz.

İnsanı güçlü kılan şey inancı, milleti ayakta tutan şey de kültü-rüdür.

Her millet kendi kültüründen ibârettir.

Hâtıraların Aydınlığında Ahmed Yüksel Özemre Portresine Bir Çerçeve Arayışı

Ahmed Güner Sayar

Ahmed Yüksel Özemre'nin 3 Nisan 1935 günü Mart ayında Üsküdar, Balaban'da târihî 'Münip Paşa Konağı'nın harem bölümünde başlayan hayâtı 25 Haziran 2008'de son buldu. Ertesi günü ikinci vakti Karacaah-med Kabristanı 1. adada serin selviler altındaki âile sofasında top-rağa teslim edilen aziz nâşî ile Türkiye dehâ sâhibi bir evlâdını ebediyete uğurlamış oldu. Gerek Gülnüş Vâlide Sultan Câmii'nde kılı-nacak cenâze namazı için ardında biriken kalabalık, gerekse Karaca-ahmed'e kadar gelip onu defin sırasında yalnız bırakmayanlar Ah-med Yüksel Özemre'nin ne kadar sevildiğinin belki somut bir ifâ-desiydi. Ancak tabutunun ardında toplananlar sâdece aritmetik bir yığın değildi. Bu kalabalığın mâşerî bir ruh olarak iletmiş mesaj bir-çok insanın ölümleriyle sâdece toprağın merhametine bırakılması-nın dışında bir gerçeğe yaptığı vurguydu. Toprağa kavuşan onun ölümlü vücuduydu ki buna çoktan râzî ve hazırlıklıydı. Onun ölü-münü farklı kılan, tabutu etrâfında kenetlenen o muhteşem kalaba-lığın terkibi idi: Hanımların nemlenen gözleri, beylerin de düşünce-den ağırlaşan başlarının düşüşü kederlerini şekillendiren subjektî-vizmi ifâde ediyorlardı. Bu ifâdedeki asâlet herkesin farklı Ahmed Yüksel Özemre'sini bir imâme altında toplamıştı. Her fâniye nasip olmayan bu insanlar, Ahmed Yüksel Özemre'nin rûhunu farklı hâ-traların aldığı ışıqla içselleştirmenin hüzünlü telâşî içindeydiler. Ahmed Yüksel Hocamızın aziz rûhu sevenlerine yetecek kadar vâsi olduğu için onların gönül hânelerinde hicretli bir can berâberliği içinde yaşamaya devam edecektir. Eserleri ile okuyanların hâfızası-na; sözü ile sohbeti ile de dostlarının gönlüne nakşolmuş bu mübâ-rek insan zor ve zahmetli bir yolculuk olan insan oğlunun bu âlem-deki serüveninden kazançlı çıkmış nâdide bir güherdir. Eserleri or-tada! Bundan böyle onlar yazarı adına konuşacaklar. Ruhlara kazın-mış hâtıraları ise onun bu dünyâda ölüm sonrası bir hayâtının oldu-ğunu bize ihsas ettiriyor.

Ara sıra Üsküdar Balaban'daki saâdet hânesine ziyâretine gi-derdim. Târihî bir konağın yıkılmış gövdesi üzerine inşa edilmiş bir apartmanın üst katında, Boğaziçi'nin girişine bakan odada baş başa çok can sohbetlerimiz oldu. Duvarları hat örnekleri, çerçevenmiş fotoğrafları içinde eski zaman efendileri ve kitaplarla dolu bu odada Ahmed Yüksel Özemre'nin zâtına mahsus bir yeri vardı. Oturduğu koltuğun hemen üzerinde 'Yâ Ganiy!' esmâsı çerçevenmişti. Bu levhanın altında dolu sohbet ederdi. Şimdi bu

aziz dostumu, vefâ-tıyla hâtrâlarımında meydana gelen o kaçınılmaz kesilme ile değil de, târihî bir süreklilik içersinde ama o çerçeveyi terk etmesiyle arıyo-rum. Eğer kâmil insan olmayıp kaptan kaba boşalıyorsa, ‘Ganiy’ ismi sâdece duvara asılı bir çerçeveye sıkışmış olmazdı. Herkesin Al-lah tarafından verilen bir ismi varsa, ‘Ganiy’de onun ismi miydi? Yazdığı şiirlere iliştiirdiği mahlası ‘Ganiy’i dîvan şâirlerinin çoğu gibi kendisi seçmiş olamazdı. O halde ona bu ismi kim tevcih et-mişti? Bu sorular zinciri o yazarken de zihnimi kurcalardı. Teeddüp edip soramadığım için cevapsız kaldılar. Şimdi sohbetlerimiz esnâ-sında gözümle çerçevelediğim o portre içersinde bu kopmayı süre-kililiğe dönüştürerekten onu hep bu portre içersinde ‘Ya Ganiy’ lev-hası altında teklifsiz konuşurken hatırlamaktayım.

Birebir sohbetlerimizin dışında da Ahmed Yüksel Özemre ile bir dost meclisinde birlikte oldum. Ünlü neyzen Niyâzi Sayın, Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre, Prof.Dr. Güngör Şatıroğlu, ve Prof.Dr. Ahmet Güner Sayar’dan müteşekkil bu yârân meclisinin üyeleri daha çok Güngör Bey’in Suadiye’deki evinde bir araya gelir lezzeti dimağlarımıza kazınan sohbetlerde bulunurduk. Zaman ortaya kapalı devre bir dost meclisini ‘Üsküdar Yârânı’ olarak tescil etti ve şifâhî kültür târihimize taşıdı. Bir kültür târihçisi olarak Mehmed Nuri Yardım, Ahmed Yüksel Özemre’nin “Üsküdar yârânının aşına çehresi”¹ olduğunu kaydeder ki, bu tespit isâbetlidir. Fakat bir par-ça daha ileri gideyim: Bu yârân meclisine gerçek rengini Niyâzi Sa-yın ile Ahmed Yüksel Özemre vermekteydi. Elbette Güngör Şatıroğ-lu’nu da bu çizgiye katmam gerekiyor. Zira onlar birer has Üskü-darlıydılar. Kişisel anı yumakları sohbet sırasında bir yol bulup bir-biri ardınca çözülrken onlar son devir Üsküdar’ını olayları, me-kânları ve insanları ile dile getiriyorlardı. Niyâzi Sayın yürüyen bir Üsküdar ansiklopedisi, Ahmed Yüksel Özemre ise mütedil Türk-çe’si ve enfes üslûbuyla bir Üsküdar târihçisiydi. Gördüğü, yetiş-tiği, sohbetinden müstefid olduğu, büyük bir melâmet hissiyle ken-dini setretmiş Eşref [Ede] Efendi’yi yazarak, bu mübârek hakkında târihi bir vazîfe yapmış, bizleri de bilgi sâhibi kılmıştır. Hemen ifâ-de edeyim ki Eşref Efendi hakkında Niyâzi Sayın’dan dinledikleri Ahmed Yüksel Özemre’nin yazdıklarına kaynaklık etmiştir. Ayrıca Eşref Efendi’nin Karacaahmed’deki mezarını yeniden yaptıran, şâ-hidesini diktiren Ahmed Yüksel Özemre’dır. Onun Eşref Efendi için yaptıkları, yazdıkları, sohbetinde dile getirdikleri bir bâsübâdel mevt olmuştur. Yoksa diğçerleri gibi nisyan bulutlarının arkasında kalacaktı. Onun Üsküdar’da Bir Attar Dükkânı ile Osmanlıdan süzü-len ve 1990’lara değçin varlığını koruyan zâhiren bir attar dükkânı bâtinen minyatür bir tasavvuf meclisine dönüşen bir işletmenin ekonomî-dışı serüveni, insanlarıyla, Üsküdar ile anlatılmış. Ahmed Yüksel Bey Üsküdar’ın târihî köşe taşlarını, konaklarını, bodur mi-nâreli düz damlı mescitleri, çeşme ve sebilleri, namazgâhları ve ev-liyâ kabirleri ile biliyor, kalemine aktarıyordu. Onun Üsküdar için kaleminden dökülenler bugün için son devir bir semt monografisi için çok değçerli kaynaklardır.

Kendisinden dinlediklerim ve Üskü-dar'a dâir yazdıklarıyla onun bir âbide şahsiyet olduğunu gördüm. Hani bir sabah bakarsınız göz âşinâ bildiğiniz Sultan III. Ahmed Çeşmesi'nin yerinde yeller esiyor ve meydan boşalmış! Ne yapar-sınız? Ahmed Yüksel Özemre'nin 'ölümü' de böylesi bir kayıptır. Onu, evinin dışında kaybolan bir Üsküdar âbidesi olarak da hatırlayacağım.

Şüphe yok ki Ahmed Yüksel Özemre bir dâvâ adamı idi. Gürle-yen sesi ve omurgalı duruşundan en çok menfaat şebekeleri rahat-sızlık duymuşlardır. Mücâhede Mektupları bu bakımdan bir hüccettir. Türkiye'nin somut meselelerini çözmeye uğraşırken yabancı firma-lar tarafından kendisine teklif edilen dudakları uçuklatan rüşveti geri çevirmesini ne ile açıklayabiliriz? Rahmetli Neyzen Tevfik bu soruyu cevaplandırıyor:

“Neyzen gibi günâhının hesabı
Mezara girmeden sorulandan olsun”

Sevgisi ölüm kadar metindi. Yevmiye defterini kendisi tuttuğu için rahattı. En son görüşmemizde ölüme metelik vermediğini söy-ledi.¹⁹ Bu âlim ve ârif zat Cenâb-ı Hak'ın 'İrciy' dâvetine icâbetle evinde kendine mahsus yeri, Üsküdar'ı boşaltarak âlem-i cemâle göçtü. Akan zaman onun geride bıraktığı boşluğu sohbetlerimizin sevgisizliği ile bizlere daha iyi gösterecektir. Bu aziz ve sevgili dostun garîk-i rahmet olmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum.

¹⁹ Özemre'nin zengin müktesebâtına müracaat edilirse orada ölümden korkmadığını gösterir satırlar vardır. “Ölüm, nedense, hiç hatırıma gelme[di] ve ölümden de hiç korkmadım” [“Gel de Çık İşin İçinden”, (İstanbul, 1996), sf. 29]. Ayrıca musalla taşına konulan tabutunun ardında bulunan dostlarını ince dokunuşlarla resmettiği görülür. Şu satırlar onun kaleminden dökülmüştür: “Kalabalık, kalabalık, kalabalık! Bunların içinde bir sürü eş dost arasında dikkatimi çekenler, ne hikmetse, hep kendileriyle muhabbetle selâmlaştığım Üsküdar meczûbîni; kimin için ağlaşıyorlar bunlar acabâ?... Meselâ Hacı Ahmed Taşcıoğulları, Prof.Dr. Yılmaz Kafadar, Prof. Dr. Ahmed Bayülken, Prof. Dr. Hasbi Yavuz, Prof. Dr. Güngör Şatroğlu ve Enis Bey de mağmûm ve mükedder halleriyle dikkatimi çekiyor. Hayret! Güngör Şatroğlu ile Ahmet Bayülken'in böylesine sulu gözlü olabileceklerini hiç düşünmezdim” [ibid., sf. 35].

Ahmed Yüksel Özemre

Ergun Göze

Aziz dost, müstesnâ insan Ahmed Yüksel Özemre de uzun bir tedâvi devresinden sonra Hakk'a yürüdü. Bu büyük fizik âlimini ilim çevrelerinin ve etrâfının dışında kalanlar, emekli olduktan sonra yazdığı kıymetli kitaplarıyla tanırlar.

Birçok fizik âlimi, fizikle meşgul olurken yâni fizik âleme bir dâimî model ararken, metafizik âlemi unutmuşlar hatta inkâr etmişlerdir. Üsküdar'ın bu nasipli evlâdı, kâlû belâdan getirdiği, metafî-zik modeli hiçbir zaman unutmamış vehbî bilgi ile, kisbî bilgiyi cem etmiş mübârek bir kuldu.

Her iki yönüyle de gençliğe misâl olmalıdır.

Galatasaray Lisesi'ni bitirmeden önce, Teknik Üniversite ikinci sınıfında okunacak bâzı dersleri, susamışçasına öğrenen bu âlim namzedi, dört senelik devreyi de iki buçuk senede bitirdiği için, tü-zük gereği, diploma alamamış ve Avrupa'da doktora yaptıktan son-ra, lisans diplomasını almış belki tek kişidir. Kısacası, “nasıl ilim adamı yetişir, bir insan kendisini nasıl ilim adamı yetiştirir?” sorularının cevâbı onun örnek hayâtında ve hayâtının bu bölümünü anlat-tığı Akademik Yıllarım isimli eserindedir.

Bâzılarının yazılmasına vesîle olduğum kıymetli kitaplarıyla, yetiştirdiği ilim adamlarıyla, mânen olgunlaştırdığı sevenleriyle o elbette hem millî hâfızadan silinmeyecek hem de hayır defteri kıyâ-mete dek kapanmayacak bahtlı kullardandır.

1990 Öncesi Tercüman'daki sütunuma Fransızları, mûtad Türk düşmanlıklarını gösterdikleri demlerde derhal cevaplayan Fransızca şiirler gelirdi. Sağlam bir şekli, vezni, kâfiyesi olan bu güçlü şiirleri köşemde zevkle ve tercümesini de vererek yayımlamış idim. Nice sonra tanışıp dostlaşınca bir gün bu şiirleri kendisinin gönderdiğini açıklamış ve “İstiklal Marşı”ımızı da Fransızcaya ter-cüme ederek göndermişti. Fransızca'ya o kadar hâkimdi.

Kendisi tedâvi altında iken dahi benim hastalığımla nasıl cânü gönülden ilgilenmişti? Elbette o da “Âlim âna derler ki elinde cühe-lânın/ Kahrolmak için kesb-i kemâli hüner eyler” kaderinden kur-tulamayacaktı. Elbette o da en ağır haksızlıklara en yakın bildikle-rinden mâruz kalacaktı.

“Üsküdar'ın dost ışıklarından” birisiydi. Üsküdar'ın “gerçek sırlısı” o idi. “Üsküdar'daki bir Attar Dükkanı”nda ıtrılanmıştı. Ömür gibi çok

kıymetli bir varlığın bir kısmını ortaklaşa yaşamıştık. İnşallah ebedi hayatta da buluşuruz. Üsküdar Şâirinin dediği gibi “Evvel giden Ahbâba selâm olsun erenler”... Muhterem eşine ve pek sevdiği kızlarına da sabrı cemil ihsan etmesini cenâbı Hak’tan niyaz ederim. Son yıllarda gidenlerin yerini dolduramayan Türk milletinin başı sağ olsun.

İyilik Sembolü Kardeşim A. Yüksel Özemre'nin Ardından

Prof. Dr. Güngör Şatıroğlu

Bugün hâtıralarıyla büyük acısını içimde duymakta olduğum değerli kardeşimi anmak için bu satırları kaleme almış bulunuyorum.

Seni ortaokul yıllarında Galatasaray Lisesi'ne giderken tanıdım. Çok sevdiğim her yönü ile iyilik ve bilgi dolu insandın. Zor yılların sıkıntısı içinde tahsil mücâdelesini hep birincilikle yaparak ulaştığın merhalede bütün hareketlerinde iyi, samîmî, dürüst ve başarılı ola-rak Üniversitemin en yüksek yerine ulaştın.

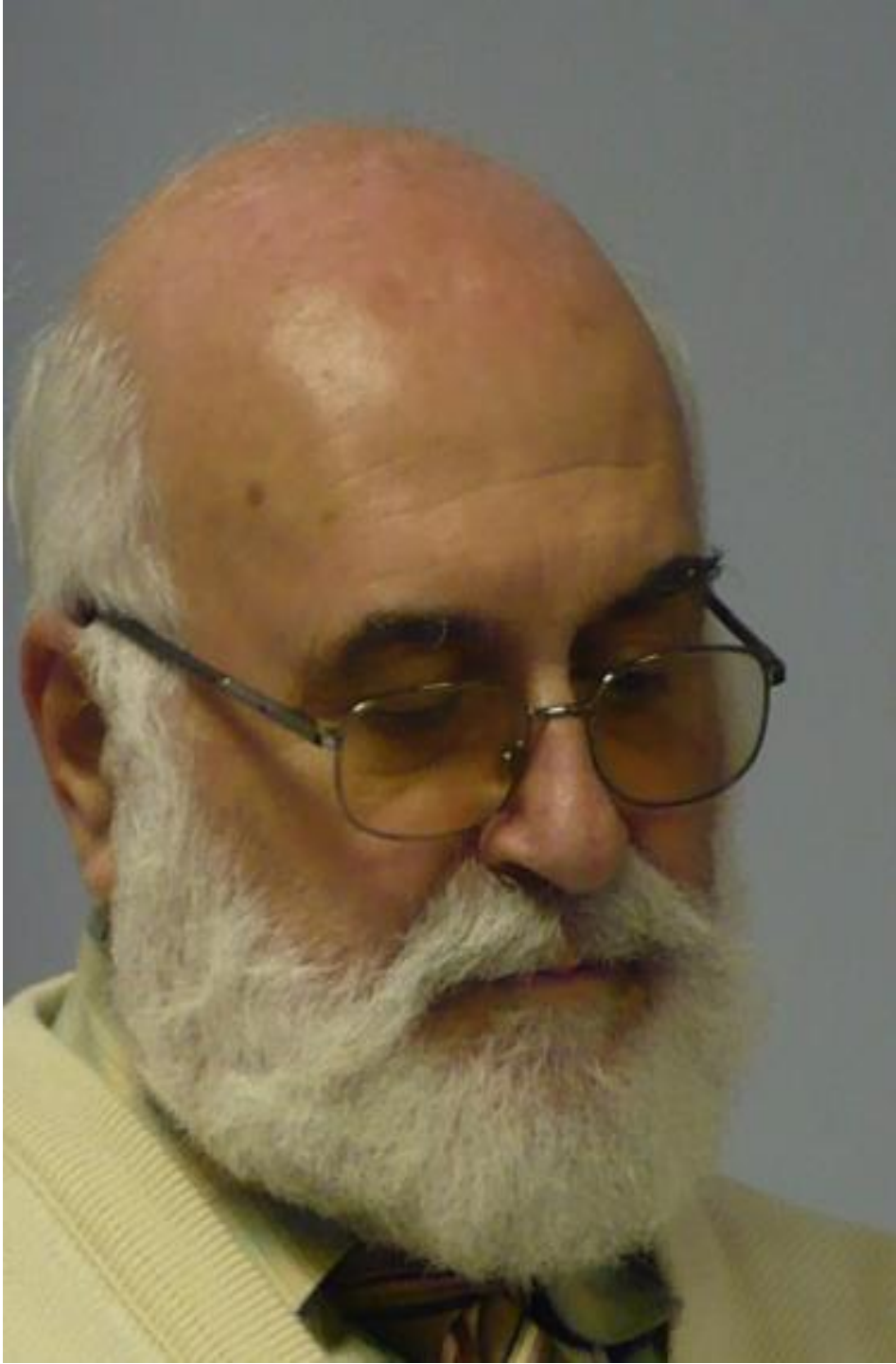
Meslek hayâtında yüce kişilik kazanmış temiz varlığın ve irâ-den sâyesinde lâıyk olduğun mütevâzî hayat ortamını yaratmaya, zorlukları yenmeye muktedir olan sen bir iyilik, sadâkat timsâli idin.

Şimdi arkada bıraktığın gözleri yaşlı hüznün ve keder duyguları ile teselli arayan bir kardeşin olarak o güzel hâtıralarından bir nefes ve bir ses olmak için saygı ile huzûrundayım.

Sen ölüm döşeğinde bile bu zarâfetinden ve Üsküdar efendili-ğinden bir şey kaybetmemiş, ızdırâbını dostlarından kendine has üslûbunla saklamıştın.

Üstad İbnülemin için söylenen bir sözü senin için de tekrarlayabilirim.

Ne kendi kimseye benzer
Ne kimse kendisine
Nur içinde yat.

İlk Atom Mühendisimiz A. Yüksel Özemre'nin Ardından

M. Nihat Malkoç

Sayıları çok az olan, çağımızın alperenlerinden biri daha göçtü dünyamızdan... Türkiye'nin ilk atom mühendisi Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre'den bahsediyorum. “Âlimin ölümü âlemin ölümüdür” demişti Re-sulullah Efendimiz... Bu söz ne kadar da doğrudur. Gerçekten de âlimler âleme ışık saçıyorlar. Onlar göç edince âlem karanlıkta kalı-yor. Rahmet-i Rahmân'a göç eyleyen Ahmed Yüksel Özemre, Türki-ye'nin medâr-ı iftihârıydı. 34 yaşında profesör olma başarısını gös-termişti. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nun eski başkanlarındandı. Tam bir görev adamıydı. Fizik alanında otorite sayılırdı. Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Almanca ve İspanyolca dillerini bilirdi. İlmî açıdan Türkiye'nin değil, dünyânın da sayılı bilim adamlarından biriydi kendisi... Bir o kadar da mütevâzıydı.

Özemre, irfânıyla temâyüz etmiş, ilmiyle âmil, bilgi ve görgüyle dopdolu, Osmanlı terbiyesi almış bir İstanbul Beyefendisiydi. Üskü-dar'da doğmuş, hayatının son nefesini de çok sevdiği bu yerde ver-mişti. O bir Üsküdar âşığıydı. Türk İstanbul'un ilk ayağı olan Üskü-dar, onun kişiliğini şekillendirmişti. Kimliğini bu şehrin kimliğiyle özdeşleştirmiş, ezanların sesinde bulmuştu huzûru. 35'i telif olmak üzere 45 esere imza atmıştı. Fizik alanının dışında, tasavvufa da ilgi duyardı. Bu sâhada derinleşmiş, aldığı tasavvuf terbiyesiyle nefesine en büyük tokadı vurmıştı. O, Yûnus Emre misâli gönüllere girme-yi önemsiyordu. Gönlündeki ışığı Üsküdar'dan Türkiye'ye ve dün-yâya gönderiyordu. Sevgiler büyütüyordu yüreğinde.

Merhum Ahmed Yüksel Özemre, hocaların hocasıydı. Onun rahle-i tedrisâtından geçen yüzlerce öğrenci şimdi Türkiye'nin önemli yerlerinde vazîfe görmektedir. Öğrencilerinden 61'i bugün profesör unvânıyla ülkemize hizmet etmektedir. Bence kişinin en büyük eseri çocukları, eğittiği kişiler ve arkasında bıraktığı faydalı kitaplardır. O bunların hepsini yaparak gönül huzûruyla öylece Rabbine göçtü. İnançlı ve köklü bir âiledendi. O, anne babasından gördüklerini bir adım daha ileri götürdü. Zira babası Kur'an tilâvet ekolünün en son şahsiyetlerinden Hâfız Mehmet Nurullah Bey'di. Özemre önce Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'ne girdi. Dört yıllık bu okulu iki buçuk yılda bitir-di. Çernobil olayı olduğu sırada Atom Enerjisi Kurumu Başkanı'ydı. Çernobil'in günah keçisi ve istenmeyen adam ilan ettiler onu. Çok

sıkıntılar çekti o dönemlerde. Mahkemelerde hakkında yüzlerce dâ-vâ açıldı. Sonunda hak yerini buldu ve beraat etti. Fakat zor günler geçirdi.

Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre bilim adamlığının yanında kültür adamıydı da... Hayâtı boyunca inançlarından asla tâviz ver-medi. Onun içindir ki bâzı dünyevî nîmetlerden mahrum kaldı. Çok güçlü bir hâfızası vardı. Boş zamânı hiç yoktu. Çalışkan ve gayretli bir insandı. Fizikle berâber metafizik de onun ilgi alanına giriyordu. Akademik etikete değil, yürek temizliğine ve kişiliğe değer veriyor-du. Onun ölçüleri Kur'an'ın ölçüleriydi.

O, maddî ilimlerle mânevî ilimleri aynı potada eritme başarısı göstermişti. İslâmiyet'i hakkıyla yaşayan ve yaşatan bir gönül eriy-di. "Kadere îman eden, kederden emin olur" sözü beni etkileyen ifâ-delerin başında gelir. Hayâtını inancına adayan ve hayırda yarışan örnek bir Müslümandı Özemre... Mal mülk biriktirmeyi hiçbir za-man düşünmedi ve sevmedi. Elindekini ihtiyaç sâhipleriyle paylaş-tı. Türkçenin bilim dili olamayacağını söyleyenlere Türk diliyle yaz-dığı, içerik ve üslûp açısından mükemmel ders kitaplarıyla cevap vermiştir.

Özemre, hayâtının son dönemlerinde büyük sağlık sorunları yaşadı. Öyle ki ömrü boyunca 23 ameliyat geçirdi. İki ayda gözün-den 13 kez ameliyat oldu. Üç kez kansere ve hepatite yakalandı. Fa-kat inançlı bir insan olduğu için hep sabretti. Hayâta sınıksız sarıldı. Tevekkülü hayâtının kılavuzu olarak gördü ve onun rehberliğinde ilerledi. En zor zamanlarda da sabır ve teslimiyetin en güzel örneği-ni verdi. Tek gözle üç kitap yazdı. Bedeni tükendikçe rûhu yüceldi. Hayâta dört elle sarıldı. Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre, 25 Hazi-ran 2008 Çarşamba günü aramızdan ayrıldı. 73 yıllık ömrüne nice hayırlı hizmetler sığdırdı. Bu fâni dünyâda hoş bir sedâ bıraktı. Onu rahmet ve minnetle anacağız. Allah rahmet eylesin.

A. Yüksel Özemre'ye Vedâ

Memduh Cumhur

İlmiyle âmil oldu, kemâliyle muhterem
Her ân, riâyet eyledi her bir emânete
Son yolculukda Yüksel Özemre'yle, saymadım;
Ardında kaç yetim bırakıp gitti cennete.

A. Yüksel Özemre'ye Vedâ

Memduh Cumhur

İlmiyle âmil oldu, kemâliyle muhterem
Her ân, riâyet eyledi her bir emânete
Son yolculukda Yüksel Özemre'yle, saymadım;
Ardında kaç yetim bırakıp gitti cennete.

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemal Y. Aren

MEHLİKA SULTAN ve YAHYÂ KEMAL

Mehlika Sultan kim mi?

“Mânâ fî batn-ı şâir...”

Mânâ şâirin karnındadır, demişler!

Mehlika Sultan, Yahyâ Kemal’in şiirleştirdiği bir masal kahra-mânı.
Şiirin tam metnini aşağıda görüyorsunuz.

MEHLİKA SULTAN

Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Gece şehrin kapısından çıktı;
Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Kara sevdâlı birer âşıkta.

Bir hayâlet gibi dünya güzeli
Girdiğinden beri rü'yâlarına;
Hepsi meşhûr, o muammâ güzeli
Gittiler görmeğe Kaf dağlarına.

Hepsi, sırtında abâ, günlerce
Gittiler içleri hicranla dolu;
Her günün ufkunu sardıkça gece
Dediler: "Belki son akşamdır bu."

Bu emel gurbetinin yoktur ucu;
Dâima yollar uzar, kalb üzüdür;
Ömrü oldukça yürür her yolcu,
Varmadan menzile bir yerde ölür.

Mehlika'nın kara sevdâlıları
Vardılar çıkırığı yok bir kuyuya,
Mehlika'nın kara sevdâlıları
Baktılar korkulu gözlerle suya.

Gördüler: "Aynada bir gizli cihan...
Ufku çepçevre ölüm servileri..."
Sandılar doğdu içinden bir an
O, uzun gözlü, uzun saçlı peri.

Bu hazin yolcuların en küçüğü

Bir zaman baktı o vîran kuyuya.
Ve neden sonra gümüş bir yüzüğü
Parmağından sıyırıp attı suya.

Su çekilmiş gibi, rü'yâ oldu!
Erdiler yolculuğun son demine;
Bir hayâl âlemi peydâ oldu,
Göçtüler hep o hayâl âlemine.

Mehlika Sultan'a âşık yedi genç,
Seneler geçti, henüz gelmediler;

Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Oradan gelmeyecekmiş dediler!..

Yahyâ Kemâl bu şiiri 1919 Şubatı'nda yayınlamış. Ama, diyor araştırmacılar, şiirin altında 1907 Café Vachette, notu var. Demek ki şiir Paris'te yazılmış.

Neden neşri için on iki sene beklemiş?

Neden olacak, klasik Yahyâ Kemal davranışı..

Geçelim... Mehlika Sultan kim veya ne?

Neşrinden bu güne kadar araştırmacılar, münektitler, Yahyâ Kemal şâirleri, çeşitli yorumlar getirmişler ama, bunların hiç birine şâirden olumlu ya da olumsuz bir işâret gelmemiş!.. Şu halde Meh-lika Sultan'ın asıl hüviyeti şâirin karnında kalmış, demek zorunda-yız... Bu, bir anlamda, siz hangi niyetle okursanız, odur, demek olu-yor ki, bence güzel olan da bu!..

Efendim, şiirde Mehlika Sultan ana kahraman değil, sâdece ko-nu mankeni... Esrarlı bir güzelliği vardır ama, dilsiz-ağızsız bir var-lıktır. Asıl kahramanlar, o Mehlika Sultan'a âşık yedi gençtir. Ne-dense bunlar üzerinde pek durulmaz!.. Halbuki masalın kurgusunu onlar sürüklemektedir. Gece şehrin kapısından çıkarlar... Neden gece? Her halde gittiklerini kimse görmesin diye!.. Yedisi de bu es-rarlı güzeli rüyâlarında görmüşler, sevdâlanmışlar, hatta kara sev-dâlı olmuşlar ve onu bulmak için Kaf Dağı'na doğru yola koyul-muşlar. Onlardan başkaları da bu yola çıkıyormuş, ama herkes yarı yolda, menzile varmadan bir yerlerde ölüp kalıyormuş. Ama bizim masalımızın kahramanları bu emel gurbetinden kurtulmak azmiyle, hep bu belki de son akşam, diyerek, içleri hicranla dolu yola devam etmişler. Emelleri sevdiklerine kavuşmak, yâni vatan-ı aslileri sevgi-linin diyârı... Hal böyle olunca buldukları yer elbette gurbettir. Bir an evvel bundan kurtulmak istiyorlar, ne var ki, yollar uzuyor, kalpleri üzgündür, yolculuk devam eder.

Evet, esas kahramanlarımızı tanımaya devam edelim:

Bunlar yedilerdir... Yâni üçler, yediler, kırklar deyiminin ortan-cası. Bu yola düşenler üçler kadar az değil, ama kırklar kadar da çok değil, orta bir grup...

Sırtlarında aba varmış. Aba, fakir elbisesidir. Daha ziyâde der-vişler giyer...

Buldukları hâlî 'emel gurbeti' sayıyorlar. Devamlı yürüyor-lar. Bu yolculuğun sonunda 'Mehlika Sultan' var.

Ve, Mehlika'nın kara sevdâlıları sonunda 'çıkırığı olmayan bir kuyuya' varırlar. Eyvah, bu korkunç bir şey!..

Kuyu olur da çıkırığı olmaz mı? 'Çıkırığı yok bir kuyu' felâket ha-bercisi. Su içemeyecekler, demek ki... Halbuki yolcuların en muhtaç oldukları sudur. Masallar devrinin yolcuları, yol boyunca hep su arar-lar. Bu, ya bir pınar başıdır, ya da bir kuyu. Orada oturur, biraz nefes-lenir, kendilerine gelir gibi olunca toparlanıp yollarına devam ederler.

Peki, şimdi ne olacak? Bir kuyu buldular, ama çıkırığı yok! Su içemeyecekler... Susuzluktan kavrulup gidecekler... İşte bu korku ile eğilip

kuyunun içine bakıyorlar: Bir de ne görsünler, suyun ayna kesilen yüzünde bir gizli cihan ve etrâfi ölüm servileriyle çevrili, o cihânın içinde uzun gözlü, uzun saçlı sevgililerini görür gibi oldu-lar. Korktular, ürperdiler, ama, en küçükleri: “*Ben bedel ödemeye râzıyım*” anlamına gelecek bir tavırla parmağındaki gümüş yüzüğü çıkarıp suya atar, bu davranış büyüün anahtarı gibidir, nitekim su çekilir, bir hayâl âlemi peydâ olur, kahramanlarımızın hepsi o hayâl âlemine dalarlar. Onların bu macerâlarından haberli olanlar, bu ye-di gencin o âlemden dönmeceklerini söylüyorlarmış.

Masalın bitiş kısmı bana ‘Fârelî Köyün Kavalcısı’¹ni düşündür-dü.

Neyse!.. Burada ince bir nokta dikkatimi çekti: Baştan beri ‘Sul-tan’ sıfatıyla yâdettiği bu esrarlı güzele şâir, sona gelindiğinde ‘Mehlika’ demeye başladı. Mehlika, yâni, mahallenin ablası gibi bir söyleyiş... Tıpkı yıllar sonra Ahmet Muhip Dranas da, şiirine konu edindiği böyle bir mahalle güzeline ‘Fahriye Abla’ demişti. Onu hatırladım. ‘Dranas, hiç değilse bir ‘ablalık’ sıfatı eklemişti. Yahyâ Kemal ise kendisini bir türlü ele vermeyen bu esrârengiz güzele o kadar kızmış olmalı ki ‘Mehlika’ deyip kestirip atmış. Yedi gence de ‘kara sevdâli’ yaftasını kondurup, bu kapıldıkları boş hayâlden dolayı onları mâzur görme yoluna gitmiş.

Evet, başta da dediğim gibi, bu yedi genç masalın ana kahramâ-nı durumunda. Kara sevdâli-mara sevdâli, ne olursa olsun, bir im-kânsızı başarmak için yola çıkıyorlar ve bu uğurda ölümü göze alı-yorlar. Bu mühim!..

‘Mehlika Sultan’ şiirinde hayâl edilen macerânın bir benzerini yıllar sonra Arif Nihat Asya “Destan” adlı manzûmesinde tekrarlar:

‘DESTAN’ dan:

Gönül vermişler aya;
Hükmetmişler toprağa, suya...
Tanrı’yla akrabâlıkları
Yakındanmış.
Zembereğini kuran
Onlarmış bu dünyânın...
Onlar ki, kurt doğuran
Obaların soyundanmış.
Ve, zaferler getiren atların
Nalları altındanmış.

Dikkat edilirse burada da yollara düşenler vardır, ama bunlar bir hayâle değil, zafere koşuyorlar. Bunlar da ay’a gönül vermişler. Tıpkı Mehlika’nın¹ kara sevdâlıları gibi. Ama onlardan ne kadar farklıdır: Bunlar suya, toprağa hükmediyorlar, tâbi olmuyorlar. Üstelik Tanrı’ya da yakın akraba imişler. Mehlika’nın kara sevdâli-larının içleri hicranla dolu

¹ Mehlika: Ay yüzlü anlamına geldiği için, ‘gönül vermişler ay’a’ mısraı ile birleştirildi. (Kemâl)

olduğu için, kalpleri üzgün, yolları uza-dıkça uzuyor ve, her an başarısızlık, yarı yolda kalakalmak söz ko-nusu. Ârif Nihat Asya'nın destanlar yaratan gençleri ise 'dünyânın zembereğini' kuruyorlar!.. Zemberek kelimesini gençler bilmeyebi-lir, şâir, dünyânın gündemini onlar oluşturuyorlardı, diyor!.. Ta-savvur buyurun nasıl bir kudrete mâlik imişler!.. Allah Allah!.. Ve, bindikleri atların nalları altından imiş!.. Şu ihtişâma bakınız!.. İn-sanın gözleri kamaşıyor. Elbette bu gençler gece karanlığında değil, şafak kızılığında yollara düşerler... Yahyâ Kemal'in gençlerinin yü-züğü ise sâdece gümüştedir. Basit bir gümüş parçası...

Atlarının nalları altından olanlar zaferler getiriyorlarmış, diğer-leri ise bir hayâl âlemine dalıp gidiyorlar.

Heyhât!..

*

Aziz okuyucularım, burada biraz durup, Ahmet Mithat Efen-di'vâri bir deyişle, şöyle söylemek istiyorum:

Bu nazmını şâir-i güzîdemiz Yahyâ Kemal Bey merhum, zamâ-nın modasına uyarak yazmıştır. Zîra o yıllarda Alman, İngiliz, Fran-sız şâir ve yazarları da manzum ve mensur masallar yazıyorlardı. Bizde de Ziyâ Gökâlî, Tevfik Fikret ve daha şu anda isimlerini ha-tırlayamadığım başka edip ve şuara dahi masallar dünyâsından ilhamlar topluyorlardı.

Ne var ki bunların bence en güzeli ve şâirânesi Mehlika Sultan'-dır. Neden dersenez, Yahyâ Kemal merhum bu nazma öyle güzellik-ler katmış ki her okuyan onda kendi Mehlika'sını tahayyül eder; okurken sesine elinde olmadan bir halâvet verir, Kaf Dağı'na doğru yola çıkmış gençlerden birinin yerine muhtemelen en küçüğün yeri-ne, kendini koyar, o uzun gözlü, uzun saçlı güzeli aramaya gittiğini hayâl eder.

*

Bütün bunları niçin anlatıyorum? Şunun için: 1900'lü yılların ba-şında dünya ve bilhassa Türk toplumu bir ahlâk ve eğitim buhrânı ya-şıyordu. Pozitivizm ve materyalizm bütün insanlığın üzerine bir kara-basan gibi çökmüş, dînî inançlar ve romantizm alay konusu edilmiş, insanlar hayal kuramaz hâle gelmişler, suyu çekilmiş birer musluk gibi tıslamaya başlamışlar. Ruhlarının yumuşaması için şiir istiyorlar. Şâirâ-ne bir hayat özlüyorlar ama yok!.. Ufuklar çöl sarısı, günlük hayat ise sası. Tatsız tuzsuz bir debeleniş, bir sürükleniş! Nitekim bu mânevîyât yoksulluğu 1914'te başlayıp 1918'de bittiği zaman 25 milyon cana mâl olacak 1. Dünya Savaşı'nı doğuracaktır.

İşte 20. Asrın başlarında Almanya'da Grimm Kardeşler; Danimar-ka'da Andersen; Norveç'te Selma Løgerlöf; İsviçre'de Eleanor H. Por-ter ve Johanna Spry, klasik çocuk edebiyatını başlattılar. Bu dâhi ka-lemeler büyüklerden ümidi kesmişlerdi. Çocukların tab'ında vâir olan hayal etme gücünü kullanarak, tabiat sevgisi ile berâber en saf, en te-miz insânî duyguları, insanlara hizmet şuurunu aşlamaya çalışıyorlardı.

*

Yahyâ Kemal'in Mehlika Sultan'ı elbette bir çocuk edebiyâtı mah-sûlü değildir. Olsa olsa Yahyâ Kemâl'in rûhunun çocuk kalmış yanının tezâhürüdür. Anonim Türk Masalları'ndan motifler taşımaktadır. Kaf

Dağları, aba, yer altında bir gizli cihan, yolcuların en küçüğü (ki, küçük şehzâde figürünü hatırlatıyor) gibi... Yahyâ Kemal 1919'larda bu ma-salı neşretmekle, hem insanlığın içinde bulunduğu ümitsizlikleri, bu-nalımları, hem de 'bir gizli cihan' bulma hayâlini ifâde etmiş.

*

Elbette, millî bütünlüğün oluşmasında masalların, destanların, ninnilerin ve türkülerin, kısacası anonim halk edebiyâtının çok büyük rolü vardır. Bizzat kendi müşâhedelerimden birini burada nakletmek isterim:

Çocuk hâfizamda, anneannemden dinlediğim bir nefis masal vardır: 'Kara Yılan' masalı!... Kötü ruhlu, kötü kalpli bir üvey anne, mevcûdiyetine tahammül edemediği üvey kızını çeşitli desîselerle ortadan kaldırmak ister. Kızın, ölmüş annesinin rûhâniyetinden istimdat etmesi -bir mânâda kökünden, atasından yardım alması- onu üvey annenin tuzaklarından kurtardığı gibi, sonunda dünya saâdetlerinin en yücesine ulaştırır.

İşte bu masalı ben yıllar sonra Eflâtun Cem Güney'in² masalları içinde buldum. Birebir aynı idi. Bu ayniyete dikkatinizi çekmek iste-rim: Anneannem doğma büyüme Manısalı bir ümmî kadın. Manisa dışına hayâtı boyunca hemen hemen hiç çıkmamış. Eflâtun Cem'in masallar derlediği Sivaslı masalcı nine de öyle: O da hayâtı boyunca Sivas'tan dışarı çıkmamış ümmî bir hâturn. O yılların hayat nizamı öyle idi: İnsanlar pek mühim bir mecbûriyet olmadıkça hayatlarını doğup büyüdükleri yerde tamamlarlar, taşra çıkmayı akıllarından geçirmezlerdi. O halde bir Manısalının dilindeki masal nasıl oluyor-du da bir Sivaslı ninenin dilinde vücut buluyordu? İşte bu oluş millî bütünlüğü sağlayan unsur idi. Ve, insanlar aynı ahlâk prensiplerini bu anonim halk edebiyâtı yoluyla kazanıyorlardı. Meselâ Eflâtun Cem, masalın bir yerinde anlatımı durdurur, masalcı ninenin ağzından: "Kız, Fadik gelin! Burayı iyi dinle, senin de üveylerin var, onları kendi evlâtlarından ayırırsan sonra başına neler gelir, gördün. Ona göre!.." diye bir ahlâk dersi verir. Bu bir eğitimidir, hem de büyüklerin eğitimi. Sinemanın, televizyonun, hâsılı bugünkü sesli, görüntülü eğlence vâsıtalarının olmadığı devirlerde insanlar bu yolla eğitiliyor, ferdiyet tekliğinden millet bütünlüğüne yükseliyorlardı. Çocukların da hâfizalarına bu temalar, silinmez hâtıralar şeklinde yerleşiyordu.

Nitekim, Yahyâ Kemal, yıllar sonra naklettiği hâtıralarında: "Millî benliğimin tekevvününde, çocukluğumda uşağımız Süleyman Ağa'dan dinlediğim Battal Gâzi Destanları'nın, Sultan Murat Efen-dimizin gazâlarının, annemin namazlardan sonra okuduğu Ahme-diye, Muhammediye kıssalarının, Yûnus ilâhilerinin hatırlanması'nın büyük rolü oldu." der.

Evet, bu, millî benliğin tekevvünü hâdisesidir.

² Eflâtun Cem Güney, (1896-1981) Sivas'ta edebiyat öğretmenliği yaptığı yıllarda yaşlı bir nineden derlediği masallarla bize ilk dünya edebiyat ödülünü (Andersen ödülü: 1954 ve 1960'ta iki defa) kazandıran büyük folklor araştırmacımız ve masalcı babamız. Yıllarca radyoda masal saati yaptı.

İşte Mehlika Sultan da bana göre olsa olsa böyle bir özlemin mahsûlüdür. Bilmem haksız mıyım?

Sözün Sonu: Fuzûlî'nin bir beytini hatırladım:

Fârîğ etti mihrin özge mehlikalardan beni
Hırz imiş aşkın senin saklar belâlardan beni

(Senin güneşinin ışığı beni başka ay yüzlülerden uzak tuttu. Meğer senin aşkın beni belâlardan koruyan bir muska imiş.)

Ey benim Mehlika'm:

Senin aşkın da beni başka başka mehlikalardan korudu.

Rabbime sonsuz hamd ü senâlar!...